



NEDERLAND OPENT

CARLIEN ROODINK



NEDERLAND OPENT

CARLIEN ROODINK



nederlandopentdata.nl

NEDERLAND OPENT

Samenstelling en tekst: Carlien Roodink

Eindredactie: Josje Spinhoven

Grafische verzorging: Waag Society

Online publicatie: Media Republic



© 2013, Carlien Roodink

Deze publicatie verschijnt onder een Creative Commons licentie Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 3.0 Nederland. Het beeldmateriaal is door de betrokkenen ter beschikking gesteld of door derden gedeeld onder een Creative Commons licentie, tenzij anders is vermeld.

Deze publicatie is tot stand gekomen in het kader van het project Nederland Opent Data. Het project werd ondersteund door een bijdrage van het ministerie van Economische Zaken.

Veel dank gaat uit naar alle mensen die een gastbijdrage hebben geleverd en de publicatie mede mogelijk hebben gemaakt.

e-book.nederlandopentdata.nl

INHOUD

Voorwoord	5
Hoofdstuk 1 – Open data, grondstof voor diensteninnovatie	9
Hoofdstuk 2 – Het project Nederland Opent Data	14
Hoofdstuk 3 – Terug in de tijd	22
Hoofdstuk 4 – Van instituties naar netwerken van mensen	32
Hoofdstuk 5 – De organisatie is ook maar een businessmodel	39
Hoofdstuk 6 – Verhalen uit de praktijk	50
Thema 1: We zijn al open	54
Thema 2: Ecosystemen & platforms	66
Thema 3: Overheidsdienstverlening	78
Thema 4: Democratie & transparantie	90
Thema 5: Mobiliteit & vervoer	100
Thema 6: Milieu & duurzaamheid	112
Thema 7: Zorg, gezondheid & welzijn	124
Thema 8: Cultuur, media & vrije tijd	132
Thema 9: Onderwijs & lesmethoden	140
Thema 10: Ontwikkelingssamenwerking	150
Thema 11: Veiligheid & privacy	158
Thema 12: Collaborative platforms	166
Nawoord	178

VOORWOORD

What if the real attraction of the internet is not its cutting-edge bells and whistles, its jazzy interface or any of the advanced technology that underlies its pipes and wires? What if, instead, the attraction is an atavistic throwback to the prehistoric human fascination with telling tales? Five thousand years ago, the marketplace was the hub of civilization, a place to which traders returned from remote lands with exotic spices, silks, monkeys, parrots, jewels – and fabulous stories.

– Cluetrain Manifesto



Toen ik nog maar net gestart was met het schrijven van deze publicatie raakte ik in gesprek met iemand die stelde dat er een 'bonus op abstractie' staat voor mensen die afstuderen aan onze universiteiten. Dat vertaalt zich in de onderzoeksvoorstellen die worden ingediend bij de overheid in het kader van allerlei mogelijke subsidie-instrumenten. Hoe abstracter, hoe hoger de waardering van het voorstel lijkt uit te vallen.

Onmiddellijk moest ik denken aan de oorspronkelijke naam van het project waaraan deze publicatie haar bestaan dankt: Virtual Creative Collaboration Platform (VCCP). Een project dat in al even onmogelijke termen werd omschreven als: 'Het VCCP bestaat uit een drieluik van software diensten die een creative services engineer in staat stelt om 'vanuit de zolderkamer' een digitale service in elkaar te zetten die gebruik maakt van content van verschillende bronnen, met een workflow die functionaliteit laat instellen en met een keuze aan kanalen om de dienst aan de man te brengen'.

Ik raad u aan om de projectnaam VCCP en de bijbehorende omschrijving voorlopig weer te vergeten. Het project heeft uiteindelijk de naam Nederland Opent Data gekregen. En de kern van het project laat zich heel eenvoudig omschrijven:

geef derden toegang tot gegevens die verzameld worden door een overheidsinstelling of een onderneming zodat die derden daar iets slims, iets innovatiefs mee kunnen doen. Het project Nederland Opent Data is daarmee een van de vele initiatieven die de laatste jaren rondom het fenomeen open data zijn ontstaan. Op de achtergronden van het project kom ik in de eerste twee hoofdstukken van de publicatie nog terug.

'Toegang geven tot' of 'het delen van' zijn belangrijke begrippen als het gaat om open data. Maar er is nog veel meer over open data te vertellen. We kunnen uitgebreid stilstaan bij hoe datasets nu precies open te stellen zijn, over het nut van open API's, om maar eens wat technisch vakjargon te gebruiken. We kunnen ook een discussie voeren over de enige juiste, scherp afgebakende, in wetenschappelijke termen verwoorde definitie van open data. Wat vaak als voorbeeld van open data wordt gebruikt, zou technisch gezien misschien wel eens een voorbeeld van scraping kunnen zijn.

In dit licht is het aardig om een passage uit een van de boeken van Yochai Benkler aan te halen. Benkler is professor aan Harvard en gespecialiseerd in intellectueel eigendom in relatie tot internet. In mijn eigen woorden samengevat, houdt Benkler zich bezig met barrières die verhinderen dat kennis en informatie gedeeld

worden en maakt hij zich sterk voor het wegnemen van deze barrières. Als academicus is Benkler gewend om in abstracte termen te denken en te schrijven. En dat is terug te zien in zijn werk. Zijn boek 'The Wealth of Networks, How Social Production Transforms Markets and Freedom' is een aanrader wat inhoud betreft maar vergt wel enig doorzettingsvermogen om uit te lezen. Benkler zelf hierover: "My book was dense; my articles, denser still". Benkler werd uitgedaagd door een kennis die hem erop wees dat "density and academic writing norms are no less of a barrier than copyright. They just exclude different people in different ways".

Met de uitspraak van Benkler in mijn achterhoofd heb ik deze publicatie met de titel 'Nederland Opent' geschreven. Ik wil u meenemen naar een marktplaats van verhalen van mensen die het principe van open, in de zin van 'toegang geven tot' en 'het delen van' hebben toegepast en daarmee innovaties hebben gerealiseerd. Daarbij gaat het er niet om dat deze voorbeelden worden vervat in de juiste academische en technische definities, maar dat uw verbeelding wordt geprikkeld.

Ik beperk me niet tot open data. Open data is geen einddoel maar een middel om mensen te informeren en te betrekken en om ze de ruimte te geven zelf diensten en producten te ontwik-

kelen. Open data is daarmee niet los te zien van allerlei ontwikkelingen op het terrein van e-participatie, crowdsourcing en cocreatie. De kern van deze publicatie bestaat uit de verhalen van mensen die initiatieven hebben genomen op een van deze en aanverwante terreinen en niet hetgeen ik als auteur te melden heb. Ik ben slechts de marktmeester, de moderator van een platform.

Dit boek wordt in gedrukte vorm in een beperkte oplage verspreid en is daarmee op enig moment in de tijd een afgerond geheel. De online wereld wordt echter gekenmerkt door continuïteit en bijna oneindige distributiemogelijkheden. Nieuwe verhalen worden toegevoegd aan de online publicatie. De online publicatie is leesbaar vanaf een scherm; een pdf van dit boek is gratis beschikbaar en er is een mogelijkheid tot printing-on-demand. In de pdf en het boek is bij elk hoofdstuk een QR-code opgenomen waarmee u rechtstreeks op het betreffende hoofdstuk in de online publicatie uitkomt.

Is deze publicatie gebaseerd op de zichtbare bijdragen van anderen, mensen die bij naam worden genoemd, een even belangrijke bijdrage wordt geleverd door degenen die hun kennis en inzichten hebben achtergelaten op internet zonder direct zichtbaar te zijn. De keren dat ik Wikipedia erop nageslagen heb om een begrip

goed te kunnen duiden, zijn ontelbaar. Op deze manier maakte ik dankbaar gebruik van de kennis van anderen die deze kennis kosteloos en met investering van vrije tijd aan het fenomeen Wikipedia hebben toegevoegd.

Heb ik Wikipedia ontelbare malen geraadpleegd, het aantal keren dat ik een zoekopdracht intypte op zoekmachines als Google overtreft alles. Het lijkt me ondenkbaar dat er nu nog boeken worden geschreven zonder dat de auteur ook maar een enkele keer gebruikmaakt van een zoekmachine op internet.

Het boek bestaat uit drie delen. In het eerste deel ga ik in op de achtergronden van het project Nederland Opent Data. Waar heeft het project zijn oorsprong? Hoe zijn we gestart en wat waren onze bedoelingen? Wat hebben we tot stand gebracht en welke discussies hebben gespeeld? Om de context van het project goed te kunnen duiden, opent dit boek met een hoofdstuk over diensteninnovatie.

In het tweede deel neem ik u mee terug in de tijd. Een tijd waarin er nog nauwelijks data-sets, systematische vastlegging van gegevens, waren. Waarin kennis en informatie in het Latijn werden opgetekend terwijl een groot deel van de mensen die taal niet machtig was. Een tijd waarin businesscases en verdienmodellen

onbekend waren en niet werden uitgewerkt. Een tijd waarin men er desondanks in slaagde om kathedralen en andere bouwwerken neer te zetten die tot op de dag van vandaag worden bezocht en die een bron van inkomsten zijn voor steden. Daarna volgde een tijd waarin productie vooral werd geleverd vanuit hiërarchisch geleide organisaties, die een sluitende boekhouding moesten bijhouden. Vanuit die tijd neem ik u mee naar het heden, het digitale tijdperk waarin de verdienmodellen van de voorbije eeuwen onder druk staan.

In het derde deel, 'Verhalen uit de praktijk', treft u een vijftigtal casebeschrijvingen aan. Verhalen van mensen die op hun eigen manier het initiatief hebben genomen om Nederland te openen en iets tot stand te brengen waar anderen hun voordeel mee kunnen doen, heel vaak zonder dat daarvoor een financiële tegenprestatie wordt gevraagd. Soms zijn dit initiatieven die met medewerking van of op initiatief van een overheid of andere instantie zijn ontwikkeld. Vaak zijn het ook initiatieven ontstaan doordat een individu het heft in eigen handen heeft genomen. We hebben deze verhalen opgedeeld in twaalf thema's. Een indeling die, zoals altijd, voor discussie vatbaar is. We zullen verhalen blijven toevoegen aan deze marktplaats.

e-book.nederlandopentdata.nl



HOOFDSTUK 1

OPEN DATA, GRONDSTOF VOOR DIENSTENINNOVATIE

De echte ontdekkingsreis bestaat niet uit het zoeken naar nieuwe vergezichten maar uit het hebben van nieuwe ogen.

– Marcel Proust



Zoals in het voorwoord al vermeld, dankt deze publicatie zijn bestaan aan het project Nederland Open Data. Het project was een van de sleutelprojecten van het in 2010 gestarte programma Diensteninnovatie & ICT, later Service Innovation & ICT (SII) genoemd. Dit programma was het tiende innovatieprogramma (en tevens het laatste zo zou later blijken) dat door het ministerie van Economische Zaken werd ondersteund.

Het feit dat er innovatieprogramma's bestaan die door een ministerie worden ondersteund doet vermoeden dat het om innovaties gaat die complex zijn. Innovaties in de zin van technologische hoogstandjes waar jaren van wetenschappelijk onderzoek aan vooraf zijn gegaan. Voor de eerste negen innovatieprogramma's is dat ook grotendeels het geval. Het programma Service Innovation & ICT was anders in de zin dat het zich niet richtte op complexe technologische innovaties maar juist op vermindering van complexiteit door slimme toepassingen van bestaande technologie, onder het motto 'people driven, ICT empowered'.

De waarde van diensteninnovatie

Hoe briljant en ingewikkeld een innovatie ook is, als het niet leidt tot een concrete toepassing

heeft het weinig waarde. Bij diensteninnovatie staat de waarde voor de gebruiker centraal en niet de technologie. De geschiedenis van de klok illustreert dat complexe technologie niet altijd de dominante factor is voor het toevoegen van waarde. De mechanische klok is al in de 10e eeuw uitgevonden en was tot ca. 1500 de meest ingewikkelde machine die mensen konden maken. De eerste klokken bestonden uit meterlange slingers met daaraan zware gewichten. De echte impact kwam pas toen de klok in het dagelijks leven gebruikt kon worden. Verplaatsbare klokken met een veermechanisme werden voor het eerst aan het begin van de 16e eeuw ontwikkeld. De klok werd daarmee bruikbaar op zee waardoor de mogelijkheden van navigatie aanmerkelijk verbeterden. We hadden de wereldzeeën niet zo massaal kunnen bevaren en niet zo grootscheeps overzeese handel kunnen drijven als de verplaatsbare klok niet was uitgevonden. Het zou nog een kleine honderd jaar duren voordat de klok in woonhuizen een plaats zou verwerven.

Een meer eigentijds voorbeeld van diensteninnovatie is het autoruitenherstelbedrijf dat niet alleen zijn klanten van dienst is door een beschadigde autoruit te herstellen maar tegelijkertijd ook zorgt voor de afhandeling van de schadeclaim bij de verzekeraar. Om dit snel en efficiënt te kunnen doen, zijn de systemen van

het herstelbedrijf gekoppeld aan de systemen van de verzekeringsmaatschappij zodat gegevensuitwisseling in hoge mate geautomatiseerd kan plaatsvinden. Technologisch gezien geen al te grote uitdaging. De toevoeging van waarde is te vinden in de vereenvoudiging en in het gemak voor de klant die geen contact hoeft op te nemen met zijn verzekeraar.

Dit wil overigens niet zeggen dat diensteninnovatie niets te maken heeft met technologie. Heel vaak gaat het om het gebruik van technologische innovaties die al lang en breed hun plek hebben gevonden in onze samenleving en niet meer als innovatief worden ervaren. Maar juist door er met andere ogen naar te kijken, kunnen innovatieve diensten worden ontwikkeld. Het 'met andere ogen kijken naar' zal nog vaak terugkomen in dit verhaal. Zo was Isaac Newton niet de eerste die een appel van een boom zag vallen maar wel de eerste die er vragen bij stelde die tot de zwaartekrachttheorie leidden. Overigens heeft diezelfde Newton nog een aantal zeer verrassende 'uitvindingen' op zijn naam staan waar ik later op terug zal komen.

De complexiteit van diensteninnovatie

De toevoeging van nieuwe diensten leidt vaak tot radicale veranderingen in verdienmodellen. En die veranderingen in verdienmodellen maken

diensteninnovatie complex. In een verdienmodel draait het om de verdeling van kosten en opbrengsten. Bij vergaande samenwerking over de grenzen van bestaande organisaties heen zijn kosten niet altijd eenduidig toe te rekenen aan de betrokken organisaties. Bovendien kunnen kosten gemaakt door de een, leiden tot een omzetstijging bij de ander.

Vraagt u zich af waarom u rondloopt met een bankpas én een OV-chipkaart, en waarom nieuwe diensten om te kunnen betalen per mobiele telefoon zo lang op zich laten wachten? Dat heeft weinig te maken met het niet voorhanden zijn van de vereiste technologie. Maar des te meer met banken, vervoersbedrijven, telecomproviders en fabrikanten van mobiele telefoons die het onderling niet eens kunnen worden over het achterliggende verdienmodel.

Het verdienmodel is maar één kant van diensten-innovatie. Gebruikersacceptatie is een andere. Hoe briljant een innovatie ook is en hoe evident de voordelen ook zijn voor u als gebruiker, hoogstwaarschijnlijk gaat u pas overstag als iets gemakkelijk te gebruiken is. Een verplaatsbare klok in huis is natuurlijk een hele verbetering als u tot dan toe was aangewezen op de klok in een kerktoeren. Maar de klok werd pas echt interessant voor alledaags gebruik toen iemand een miniklok ontwierp die makkelijk in

een borstzak paste, of beter nog: met een leren bandje om de pols ging. De klok was daarmee niet alleen verplaatsbaar geworden maar ook draagbaar.

Waarom een programma Service Innovation & ICT?

In een notendop geeft het voorgaande weer wat destijds beoogd werd met het landelijke innovatieprogramma SII. Kennis en creativiteit bijeenbrengen om tot nieuwe dienstenconcepten te komen die de bestaande grenzen van organisaties overschrijden, met als uitkomst slimme toepassingen van bestaande technologie die waarde voor de eindgebruiker opleveren.

Dat een innovatieprogramma zich echter niet laat beschrijven in twee pagina's heb ik als direct betrokkene persoonlijk mogen ervaren. Een consortium van partijen heeft in de periode 2007-2009 geschreven aan verschillende versies van een programmavoorstel. Dat heeft alles te maken met procedures en werkwijzen. Je zou kunnen zeggen dat onze manieren van samenwerken wel wat innovatie kunnen gebruiken, gericht op versimpeling van het proces van innoveren zelf. (En versimpelen van het proces van innoveren is een van de doelstellingen van het project Nederland Opent Data, waarover meer in hoofdstuk 2.)

Het probleem van het initiëren van een innovatieprogramma is dat er eigenlijk geen tijd meer overblijft om bezig te zijn met innovatie. Het gaat om omvangrijke bedragen en langdurige trajecten. Projectconsortia moeten worden gesmeed. Partijen moeten overeenstemming bereiken over de inhoud van een vier jaar durend programma, waarvan startdatum en omvang echter nog onbekend zijn. De te bereiken resultaten moeten smart zijn (eenduidig en controleerbaar). Dat betekent dat beoogde resultaten moeten worden uitgedrukt in termen van bijvoorbeeld groei van werkgelegenheid, aantal start-ups en Bruto Nationaal Product. De aansturing van het programma moet goed ingericht worden, liefst via een onafhankelijke stichting, er vindt veel afstemming plaats met het ministerie en een groot deel van de tijd gaat op aan overleg. Niet alleen met ambtenaren, maar ook met de notaris, de fiscaal adviseur, het administratiekantoor en de accountant.

Het begin en het einde van het programma Service Innovation & ICT

Nadat begin 2008 een eerste versie van het programmavoorstel was voorgelegd aan het ministerie van Economische Zaken, volgden nog een aantal versies. Uiteindelijk gaf minister Verhoeven begin februari 2010 het officiële en feestelijke startsein voor het programma SII. Politiek

gingen de ontwikkelingen echter veel sneller dan beleidsmatig. Het kabinet Balkenende IV viel in diezelfde maand. De nieuwe verantwoordelijk minister Verhagen nam het oude innovatiebeleid op de schop. Vanaf eind november 2010 werden de activiteiten van het innovatieprogramma SII min of meer bevroren. Het project Nederland Open Data kreeg die maand nog net op tijd de financiële toezegging binnen. Eind maart 2011 kwam het bericht dat de ondersteuning van de innovatieprogramma's definitief zou komen te vervallen. Daarmee viel het doek voor het programma SII.

Het project Nederland Open Data heeft het programma SII overleefd. Niet alleen omdat er een financiële toezegging door het ministerie van Economische Zaken was afgegeven tot 31 december 2012 die niet meer kon worden ingetrokken. Maar vooral omdat het onderwerp open data veel meer dan het onderwerp diensteninnovatie de politieke agenda heeft weten te domineren. Open data kan echter niet los gezien worden van diensteninnovatie. Open data is een grondstof waarmee nieuwe diensten ontwikkeld kunnen worden. Door data open te stellen voor gebruik door derden wordt een enorme potentie aan creativiteit aangeboord.

HOOFDSTUK 2

HET PROJECT NEDERLAND

OPENT DATA

Human Creativity, wisdom and life experience are all possessed uniquely by individuals.

– Yochai Benkler



Terwijl de beleidsmakers druk bezig waren, en nog steeds zijn, om het Nederlandse innovatie-beleid vorm te geven, vinden continu allerlei nieuwe diensten

hun weg in de samenleving. In 2008 schafte ik voor het eerst een smartphone aan en downloadde ik mijn eerste app. Ik was zeker niet de enige. Meer dan de helft van de Nederlanders beschikt inmiddels over een smartphone en het gebruik ervan ligt hoger dan dat van 'normale' mobiele telefoons. Evenals voorheen bij de mobiele telefoon zijn de groeicijfers van de smartphone spectaculair. De toename van informatie die we delen via online netwerken als Facebook en Twitter is navenant.

Nederland beweegt: de Trein app

Het jaar 2008 was ook het jaar waarin de 21-jarige student Dennis Stevense de Trein app ontwikkelde op basis van informatie over de actuele vertrek- en aankomsttijden van het treinverkeer zoals gepubliceerd op de officiële site van de NS. De app maakt gebruik van de NS-site, maar toont de informatie op een veel handiger manier dan een gewone browser. De Trein app is een voorbeeld van diensteninnovatie: het verschaffen van reisinformatie is niet nieuw en de app borduurt voort op bestaande technologie maar biedt veel waarde voor de gebruiker. Dennis

Stevense heeft zijn kennis, kunde en creativiteit ingezet om deze waarde te creëren.

Of een app op deze manier mag worden ontwikkeld, daarover liepen de meningen uiteen, zoals onder andere blijkt uit een blog van Arnoud Engelfriet dat op Marketingfacts.nl werd gepubliceerd. Waar door menigeen benadrukt werd dat de NS blij moest zijn met een app die ondersteunend was voor de dienstverlening, beriep de NS zelf zich vooral op het feit dat er geen toestemming was gegeven voor het gebruik van gegevens. Bovendien waren zij in eigen huis bezig met het ontwikkelen van een app. Uiteindelijk zijn er door de NS geen juridische stappen ondernomen. Of dat zin zou hebben gehad is maar de vraag. Het gaat bij actuele vertrek- en aankomsttijden van treinverkeer om feiten en daarop berust geen auteursrecht.

De contouren van Nederland Opent Data krijgen vorm

Het was tegen de achtergrond van dit soort gebeurtenissen dat in 2008 ideeën ontstonden om een dat platform met die moeilijke naam Virtual Creative Collaboration Platform (VCCP) te bouwen dat een van de speerpunten zou moeten worden van het programma SII. Een platform dat het proces van diensteninnovatie voor kleinere organisaties in de creatieve industrie zou helpen

vereenvoudigen en versnellen. De gedachte was dat er steeds meer kleinschalige initiatieven zouden ontstaan die gebruik zouden willen maken van de datasets van grotere organisaties. Innovatie wordt bevorderd als er niet telkens opnieuw bilaterale afspraken gemaakt hoeven worden tussen kleine organisaties die nieuwe diensten willen ontwikkelen en grote organisaties die relevante data beheeren.

In het eind 2009 goedgekeurde voorstel voor het programma SII was het project VCCP opgenomen. Dit betekende overigens niet dat er al groen licht was gegeven voor uitvoering van het project zelf. Het meerjarige programmavoorsel moest vertaald worden naar een jaarplan 2010 en voor elk project dat was opgenomen in het voorstel moest door het betreffende projectconsortium een apart voorstel ingediend worden. In november 2010 werd het projectvoorstel VCCP uiteindelijk goedgekeurd. Het projectconsortium bestaande uit Euvision Technology, GovUnited, IIP Create, IIP Saas, Logica, Media Republic, Open Sahara, Stichting Beeld & Geluid en Waag Society kon eindelijk aan de slag.

De werkelijkheid wacht niet op plannen die moeten worden goedgekeurd en de ontwikkelingen rondom open data stonden al die tijd natuurlijk niet stil. Vooral in de Angelsaksische landen werden grote stappen gezet in het

ontsluiten van data. Door de ontwikkelingen elders kregen de uitgangspunten van open data steeds meer aandacht van het consortium. Dat vertaalde zich uiteindelijk ook in de naamgeving van het project. De lastig hanteerbare naam Virtual Creative Collaboration Platform werd vervangen door de naam Nederland Opent Data. Maar het waren niet alleen de ontwikkelingen in andere landen die aanleiding gaven voor continue afweging van en herbezinning op de uitgangspunten van het project.

Nederland blijft bewegen: OpenKvK

In 2009 bouwde een groep mensen die samenwerken onder de naam Hack De Overheid de site OpenKvK. Een site waar iedereen kosteloos informatie kan opvragen op een manier die via de officiële site van de Kamer van Koophandel niet mogelijk is. Tot stand gekomen omdat een paar mensen het simpelweg leuk vonden om in hun vrije tijd een dergelijke site te bouwen en op een slimme manier gebruik wisten te maken van de gegevens die de KvK voor haar eigen officiële site en dienstverlening gebruikt.

Evenals eerder de NS reageerde de KvK aanvankelijk lauwte, zo niet negatief. Het is wettelijk dat er zomaar iemand 'van buiten' een toepassing ontwikkelt op basis van data die door jouw organisatie worden beheerd. Zeker als de organi-

satie zelf ook druk doende is om allerlei apps en internetapplicaties te bouwen. De voorbeelden OpenKvK en de app Trein zijn echter niet zomaar door mij gekozen. In beide gevallen betreft het toepassingen van data waar privacyaspecten en staats- en bedrijfsbelangen niet in het geding zijn en waar het belang van openbaarheid van de gegevens op geen enkele wijze ter discussie staat. Auteursrecht is niet van toepassing omdat het om feiten gaat.

Hoe zit het met de kosten van data?

Maar hoe zit het dan met de kosten die door de KvK worden gemaakt voor het verzamelen en opslaan van al die informatie voor het handelsregister? Het databankenrecht geeft hierop een antwoord. Ook hier baseer ik mij op het blog van Arnoud Engelfriet. Eind jaren negentig is het databankenrecht ingevoerd met als expliciet doel dat producenten van databanken kunnen optreden tegen ongeautoriseerd hergebruik van gegevens in een databank.

Door middel van het databankenrecht is een verzameling feiten beschermd als het veel tijd, geld of moeite kostte om deze te op te bouwen en aan te bieden als doorzoekbare databank. In tegenstelling tot auteursrecht, merken of octrooien zit daar geen hoger doel achter, zoals het stimuleren van innovatie of creativiteit, maar

is het doel dat de bouwer geld kan verdienen met die databank.

In 2004 heeft het Europese Hof daar wel een harde eis bij geformuleerd: er moet zijn geïnvesteerd in die databank zelf. Veel databanken zijn eigenlijk niet meer dan een bijproduct van iets anders. Het telefoonboek is een bijproduct van de klantenadministratie van een telecombedrijf – en het spoorboekje een bijproduct van de dienstregeling.

In het geval van de KvK is het duidelijk dat haar database in de vorm van het Handelsregister geen bijproduct is. De KvK bestaat dankzij de wet die voorschrijft dat iedere onderneming ingeschreven moet staan in dit register. Het in stand houden van een Handelsregister is een van de kerntaken van de KvK. Het lijkt legitiem om de gegevens van het Handelsregister af te schermen voor hergebruik door derden. Er zijn echter argumenten die ervoor pleiten om dit niet te doen.

Zo is iedere onderneming verplicht om zich in te schrijven in het Handelsregister en hier een jaarlijkse contributie voor te betalen. De kosten voor het beheer van het Handelsregister worden hiermee gedekt. Het (her)gebruik van data zoals Hack De Overheid heeft gedaan voor de site OpenKvK leidt niet tot extra kosten. Het afscher-

men van deze data tegen hergebruik met allerlei technische maatregelen zou echter wel tot extra kosten leiden, die uiteindelijk door de samenwerking gedragen zouden moeten worden.

Nieuwe manieren van samenwerking

In het voorgaande hoofdstuk heb ik onderbouwd dat bij diensteninnovatie de complexiteit niet in de technologie maar des te meer in de gehanteerde verdienmodellen zit. Dit geldt zeker voor diensteninnovaties op basis van open data. De grondstof voor diensteninnovatie, de data, is vaak kosteloos beschikbaar. Bovendien is het een grondstof die, in tegenstelling tot vele andere grondstoffen, niet beperkt wordt door schaarste, integendeel.

De NS en KvK werden met de Trein app en OpenKvK verrast door de archetypische jongen op hun zolderkamer die sneller en tegen lagere kosten een app op de markt of een site in de lucht kunnen krijgen dan ze klaarblijkelijk zelf konden. Dit heeft alles te maken met veranderingen van de benodigde productiemiddelen en met name met veranderingen in de beschikbaarheid van die productiemiddelen. Een individu beschikt ook thuis over een laptop of pc met toegang tot internet en kan daarmee hetzelfde realiseren als een medewerker van een grote organisatie.

Creativiteit (de nieuwe ogen) is al helemaal geen exclusieve eigenschap van hiërarchisch geleide organisaties. Businessmodellen, de manier waarop een organisatie waarde creëert, levert en behoudt, staan hiermee volledig op hun kop.

Maar de reikwijdte van open data gaat verder dan markt en economie. Juist specifieke kwesties in de samenwerking tussen burgers enerzijds en politiek & overheid anderzijds worden geraakt. Transparantie, inzage in de doelmatigheid van het opereren van de overheid, inspraak in de vorm van e-participatie. Het zijn allemaal onderwerpen die als gevolg van de mogelijkheden van open data aan veranderingen onderhevig zijn.

Productie vanuit nieuwe, informele netwerken verdringt steeds meer de productie vanuit centrale, hiërarchische organisaties. In dit boek zullen we regelmatig voorbeelden gebruiken waaruit dit blijkt.

Open data: techniek of beweging?

Wat begon als een technisch georiënteerd project binnen het programma Service Innovation & ICT (zie hoofdstuk 1) is steeds meer gaan behoren tot iets wat zich misschien wel het beste laat omschrijven als een landelijke opendatabeweging, bestaande uit diverse initiatieven. Lokaal,

op provinciaal niveau of op nationaal niveau georganiseerd. Een belangrijk nationaal initiatief is data.overheid.nl, het opendataportaal van de Nederlandse overheid. Generieke informatie over open data is terug te vinden in de door de rijksoverheid uitgegeven 'Handreiking open data'. Een handig naslagwerk is ook het 'Open Data Handboek', een internationaal initiatief van de Open Knowledge Foundation, dat alle relevante inzichten over open data van dit moment weer-geeft.

Ook zonder het project Nederland Opent Data had deze beweging zonder twijfel een vlucht genomen in Nederland. Als projectconsortium kunnen we claimen dat de allereerste appcontest in Nederland, Apps for Amsterdam, met medewerking van Nederland Opent Data is georganiseerd. Maar we hebben zeker niet altijd aan de basis gestaan van al die andere wedstrijden die volgden. En daar waar twee jaar geleden nog gebedeld moest worden om datasets voor die contests en hackathons, zijn er nu datasets genoeg.

Het projectconsortium Nederland Opent Data

Een beweging die succesvol is in termen van aandacht (en open data heeft over aandacht niet te klagen) maar nog niet volledig is uitgekristalliseerd, krijgt onvermijdelijk met discussies te

maken over reikwijdte en effectiviteit. Discussies die vragen oproepen als: is open hetzelfde als gratis? Zo ja, voldoen populaire netwerken als Facebook en Instagram dan aan de definitie van open? En hoe belangrijk is laagdrempeligheid in gebruik? Wat als een platform gratis toegankelijk is en voorziet in een duidelijke behoefte van een specifieke groep van gebruikers maar niet is op te schalen? Wat heeft prioriteit: het realiseren en verfijnen van technologische oplossingen en standaarden of het bevorderen van de bewustwording bij een grote groep mensen over de mogelijkheden van open data?

Dergelijke discussies zijn in het projectconsortium vanaf het begin tot op het laatste moment in december 2012 gevoerd. Iedereen heeft daar vanuit zijn eigen expertise en achtergronden een bijdrage aan geleverd. De inhoudelijke bijdrage van de verschillende projectpartners aan het project vindt u terug als verhaal in een van de twaalf thema's die zijn opgenomen in hoofdstuk 6.

Raymond Franz van Open Sahara houdt intern maar ook extern via blogs de discussie levendig over de te grote nadruk op vrijblijvende appcontests en over hoe open data veel breder ingezet kan worden om met name de overheid beter te laten functioneren.

Raymond en Harro Stokman van Euvision

Technologies zijn de technologiepartners in het consortium. Ieder vanuit zijn eigen bedrijf zijn ze bezig met het ontwikkelen van webservices die de content ontsluiten die we met z'n allen, vaak onbewust, achterlaten op internet. Hun verhalen treft u aan bij het thema 'We zijn al open', waarin wordt stilgestaan bij wat er al beschikbaar is aan data en wat we daarmee kunnen doen.

Frank Kresin van Waag Society is binnen het consortium de grote aanjager geweest van de eerste Apps for Amsterdam, die startte in februari 2011. Voorafgaand aan die start was het een hele opgave om voldoende datasets ter beschikking te krijgen. Uit zijn verhaal over Apps for Amsterdam, opgenomen in het thema 'Ecosystemen & platforms', blijkt dat beschikbaarheid van datasets geen probleem meer is. De centrale vraag is nu hoe de resultaten van appcontests te verduurzamen zijn.

Maarten Brinkerink van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid heeft zich gebogen over de vraag hoe 750.000 uur aan open content (opnames van televisie, radio, muziek en film) te verrijken is door het te koppelen aan andere opendatabronnen. Onder het thema 'Cultuur, media & vrije tijd' is te lezen hoe Beeld & Geluid het hergebruik van zijn open content stimuleert door middel van het initiatief 'Open Beelden Verrijkt'.

Yvonne Jansen-Dings heeft namens Waag Society al menig workshop over open data mogen modereren. Het verhaal van Yvonne is te vinden in het thema 'Cultuur, media & vrije tijd'. Daar doet zij verslag van Arts Holland, een project op basis waarvan Waag Society een Linked Open Data platform ontwikkeld heeft.

Arjen Hof van GovUnited, een samenwerkingsverband van een aantal gemeenten, vertegenwoordigt de overheid in het projectconsortium. Arjen heeft GovLab geïnitieerd, een open API-platform waarmee het probleem verholpen wordt dat de meeste apps geen standaard koppeling kennen met gemeentelijke systemen. Het verhaal over GovLab is te vinden bij 'We zijn al open'.

Tom Demeyer van Waag Society stelt in zijn verhaal over Shared Data Store de vraag: kun je erop vertrouwen dat de bedrijven achter webwinkels en applicaties veilig met data omgaan? Een niet onbelangrijke vraag die we echter gemakkelijk over het hoofd zien als we meegesleept worden in de wereld van nieuwe toepassingen.

Jacques Hoogeveen had de ondankbare taak om namens CGI (voorheen Logica) als penvoerder van het project alle partners aan te sporen om tijdig hun urenverantwoordingen aan te leveren.

John van Echtelt sprong in het gat dat ontstond toen drie van zijn collega's bij CGI vertrokken. Onder zijn leiding zijn vele workshops georganiseerd met behulp van het Business Model Canvas van Osterwalder & Pigneur. John is de drijvende kracht achter de ontwikkeling van de Business Model Generator. Een tool gebouwd door Media Republic, bedoeld om data over de verschillende businessmodellen die worden toegepast door ondernemingen te verzamelen en op te slaan.

John zorgde samen met zijn collega Jaap Korteweg ook voor een continue toevoer van onderwerpen voor hoofdstuk 6, 'Verhalen uit de praktijk'.

Martijn Kriens was in het begin van het project betrokken namens het ICT Innovatieplatform Software as a Service. Aan het eind van het project was hij voor mij de inspirator voor hoofdstuk 5, 'De organisatie is ook maar een business-model'.

Namens IIP Create (ICT Innovatie Platform Creatieve Industrie) was ik betrokken bij het project. Geleyn Meijer en Marleen Stikker hebben mogelijk gemaakt dat ik namens IIP Create deze publicatie kon realiseren.

Last but not least wil ik Media Republic vermelden.

Met Hanny van Hout en Oscar Winkelaar heb ik veel overleg gevoerd over de wijze waarop we de online publicatie vorm wilden geven via WordPress, de open source bloggingsoftware. Ons overleg heeft geresulteerd in iets wat we terug kunnen geven aan de WordPress community. Het door Oscar ontwikkelde theme wordt namelijk in WordPress opgenomen onder de naam 'Open Ebook Theme by Nederland Opent Data'.

HOOFDSTUK 3

TERUG IN DE TIJD

Het is in de stad Khanbalik dat de Grote Khan zijn munthuis heeft. (...) Je moet namelijk weten dat hij geld gemaakt heeft uit boomschors. (...) De uitgifteprocedure is even formeel en gezaghebbend als waren deze vellen van puur goud of zilver. Speciaal daartoe aangestelde ambtenaren ondertekenen elk stuk en brengen er hun stempel op aan. Als dit alles volgens de regels is verlopen, brengt de hoofdambtenaar bovenaan op het vel zijn stempel aan in rode inkt en dan pas is het geld authentiek. Dit papier wordt overal verspreid in de gebieden van Zijne Hoogheid en niemand durft, op gevaar van zijn leven, een biljet te weigeren als betaling.

– Marco Polo (eind 13e eeuw)



Is het begrip open data aan een opmars bezig, big data neemt een nog een hogere vlucht. Big data staat voor de ontwikkeling dat er in een toenemend tempo steeds meer data worden verzameld en digitaal worden opgeslagen. De International Data Corporation spreekt van een vertienvoudiging van data in de afgelopen vijf jaar. Maar er is een tijd geweest dat wij zonder data en vastlegging van die data leefden.

In het jaar 1500 kenden we in Nederland nog geen papiergeld, laat staan een bankrekening. Horloges bestonden niet, klokken waren zeldzaam en als ze er waren dan waren ze te vinden in de toren van een kerk maar zeker niet in een woonhuis. De meeste mensen hadden geen idee op welke dag ze geboren waren en lezen en schrijven waren zeldzame vaardigheden.

Overigens waren u en ik er niet bij en alles wat wij weten over die tijd hebben we uit onze schoolboeken. Die schoolboeken zijn ook maar weer gebaseerd op wat in het verleden door iemand is opgeschreven of vastgelegd. En gezien er dus een tijd is geweest dat maar weinig mensen konden schrijven, is onze kennis en begrip van die tijd gebaseerd op wat een handjevol mensen aan het papier heeft toevertrouwd.

De eerste commerciële bestseller

In 1500 schreef Desiderius Erasmus zijn eerste boek: 'Adagia'. Een boek overigens geschreven uit geldnood. Tijdens een reis naar Engeland had de douane al zijn geld in beslag genomen. Dat is in onze ogen een vreemde gang van zaken maar in een samenleving waar helemaal niets vastligt, is het moeilijk om inkomstenbelasting of BTW te heffen. Het moment voor een vorst om zijn schatkist aan te vullen was wanneer iemand met zijn fysieke bezittingen de grens overstak.

Het eerste boek van Erasmus was meteen een geslaagde poging want 'Adagia' geldt als de eerste commerciële bestseller in de toen nog jonge geschiedenis van de boekdrukkunst. Nu moet u niet denken dat het om een spannende thriller ging. In die tijd konden bestsellers nog volstaan met het vastleggen van een verzameling spreekwoorden.

De eerste gegevensverzamelingen

Hoeveel Erasmus precies heeft verdiend aan zijn eerste boek zullen we nooit weten. En het is onwaarschijnlijk dat Erasmus zelf wist wat hij met het boek heeft verdiend. De behoefte om dingen vast te leggen en daar inzicht in te hebben is namelijk niet van alle tijden. Waarom zou Erasmus zich bekommeren over verkoopcijfers als hij,

evenals zijn meeste tijdgenoten, niet eens wist wat zijn exacte geboortedatum was? Data in de zin van gegevensverzamelingen zoals geboorteregisters waren er namelijk nog nauwelijks. Pas in 1563 besloot de Katholieke Kerk tijdens het Concilie van Trente om parochiepriesters te verplichten doop- en huwelijksregisters aan te maken. Vermoedelijk is Erasmus in 1466, 1467 of 1469 geboren. Als onwettige zoon van een priester en diens huishoudster had hij overigens alle reden om de omstandigheden van zijn geboorte vaag te houden.

In de tijd van Erasmus was het enkel de Katholieke Kerk die zich bezighield met vastlegging van gegevens van de belangrijkste gebeurtenissen in een mensenleven, waarbij het initiatief uitging van de priesters zelf. Naast doop- en huwelijksregisters werden er soms begrafenisregisters bijgehouden. De oudste, bekende registers in het Nederlandse taalgebied dateren van medio 15e eeuw. Het zou nog ruim drie eeuwen duren voordat Napoleon de burgerlijke stand in Nederland zou invoeren en de kerk als belangrijkste instituut voor het verzamelen van dergelijke data naar de achtergrond verdween.

Erasmus als pleitbezorger van meer openheid

Het is aardig om in een publicatie met de titel 'Nederland Open!' uitgebreid stil te staan bij

iemand als Erasmus, die in 2004 hoge ogen gooide bij het kijkerspubliek tijdens een tv-uitzending over de verkiezing van grootste Nederlander. Die verkiezing zou voor Erasmus zelf weinig betekend hebben omdat Nederland in zijn tijd domweg nog niet bestond.

Erasmus was een vroom man die als doel had een groter publiek deelgenoot te maken van de Bijbel. Het was hem een doorn in het oog dat de geestelijken vanaf de kansel in het Latijn tekst en uitleg gaven over de in het Latijn opgestelde Bijbel, terwijl het gewone volk die taal niet machtig was en zelf geen letter uit de Bijbel kon lezen. Bovendien was hij van mening dat de Latijnse vertaling ook nog eens talloze fouten bevatte. Om zijn doel te bereiken ging hij terug naar de oorspronkelijke Griekse versie van het Nieuwe Testament. Hij gaf in eerste instantie een nieuwe Latijnse vertaling uit, waarin hij de nodige verbeteringen had aangebracht. Later volgde een Nederlandse vertaling van zijn hand.

Voor ons mensen uit de 21e eeuw is het niet meer dan logisch dat een oorspronkelijke tekst wordt gebruikt als brondocument voor een vertaling. In die tijd was het echter revolutionair dat naast de officiële versie een versie op persoonlijke titel werd gepubliceerd. De Latijnse vertaling van de Bijbel, de Vulgata, was al duizend jaar de enige officiële versie die door de kerk werd toegestaan.

Overigens was Erasmus er veel aan gelegen om de Katholieke Kerk te vriend te houden. Hij hield zich zo goed als mogelijk afzijdig van de strijd die zich ontspon rondom Maarten Luther. Wel had hij veel kritiek op de kerk en de rol van de geestelijken die hun eigen zienswijzen boven die van leken plaatsten. Inmiddels weten we dat het gedachtegoed van mensen als Erasmus en Luther tot ingrijpende veranderingen in het Europa van de 16e eeuw heeft geleid.

De boekdrukkunst als vliegwiel voor de ideeën van Erasmus

Vrijheid van wetenschappen en ideeën stond centraal in het denken van Erasmus. Zijn ideaalbeeld was een samenleving waarin iedereen, man en vrouw, uit alle lagen van de bevolking, de Bijbel zelfstandig kon lezen en nog belangrijker: er zijn persoonlijke reflecties op kon geven. Dat was in die tijd een behoorlijk uitdagende stellingname. De interpretatie van de Bijbel en al hetgeen daaruit voortvloeide kon niet worden overgelaten aan het gewone volk maar was het exclusieve recht van de geestelijkheid, zo luidde het officiële standpunt van de Katholieke Kerk. De ideeën van Erasmus konden zich snel verspreiden door de opmars van de boekdrukkunst in zijn tijd. Doel – opheffen van analfabetisme – en middel waren hier nauw met elkaar verweven.

De vergelijking tussen de opkomst van internet en de opkomst van de boekdrukkunst wordt vaak gemaakt. De idealen van Erasmus en zijn roep om meer openheid en transparantie kunnen moeiteloos vertaald worden naar de huidige tijd waarin ontwikkelingen als meer betrokkenheid bij het overheidsbeleid dankzij de mogelijkheden van internet steeds meer aandacht krijgen. Saillant detail daarbij is dat het de idealen van Erasmus zijn geweest die een belangrijke bedrage hebben geleverd aan het ontstaan van diezelfde overheid.

Het ontstaan van een centraal bestuur

Erasmus wist dat er veel meer nodig was dan alleen een Nederlandse vertaling van de Bijbel om zijn idealen te verwezenlijken en de exclusieve rol van de geestelijkheid terug te dringen. Het was nodig dat er veel meer mensen scholing zouden krijgen. Het christelijk humanisme zou mede als gevolg van de inspanningen van Erasmus in de periode 1490-1520 veel meer voet aan de grond krijgen in de Lage Landen dan elders in Europa.

De denkbeelden van Erasmus en die van andere humanisten uit zijn tijd hebben de weg vrijgemaakt voor meer scholing van niet-geestelijken en mensen die niet tot de adelstand behoorden. Daardoor ontstond er in het midden van de

16e eeuw een bevolkingslaag van universitair geschoolde juristen en ambtenaren. Gelijktijdig met de groei van het aantal juristen en ambtenaren daalde het aantal geestelijken. Deze laatste categorie had bovendien te maken met een sterk verminderd maatschappelijk aanzien.

De groeiende laag van juristen en ambtenaren, werkzaam in de rechtspraak en het bestuur, legde een basis voor bestuurlijke hervormingen en voortschrijdende bureaucratisering en centralisering. De eerste contouren van een overheid zoals wij die nu kennen tekenden zich af. Het bestuur, ondersteund door een groeiend universitair geschoold ambtenarenkorps, werd een aparte laag die tussen de vorst en de adel in kwam te staan.

De opkomst van financiële systemen

De ontwikkeling van een aparte bestuurslaag bracht nieuwe mogelijkheden met zich mee om oorlogen te financieren. Klopte de vorst voor die tijd rechtstreeks aan bij de adel voor financiering in ruil voor privileges en een deel van de oorlogsbuit, nu werd het mogelijk om namens het centrale bestuur rentedragende leningen uit te schrijven waarmee de militaire operaties bekostigd konden worden. Voor de rijken een aantrekkelijke manier om hun geld te beleggen: het niet ondenkbeeldige risico dat de oorlog

zou worden verloren werd vervangen door een systeem waarin rentebetalingen min of meer gegarandeerd waren. De rente die zij ontvingen werd gefinancierd uit de indirecte belastingen zoals accijnzen op bier, wijn, zout en haring. Accijnzen die keer op keer werden verhoogd om de oplopende militaire kosten te kunnen dekken.

Nu was het niet nieuw dat de lasten van het voeren van oorlogen uiteindelijk op de schouders van de armen drukten. Nieuw was dat de eerste contouren van een financieel systeem ontstonden waarbij de directe relatie tussen schuldenaar en schuldeiser steeds abstracter werd. Een systeem dat bovendien gevoed werd door de opkomst van het dubbel boekhouden, de basis van wat we nu de jaarrekening noemen. Konden schuldenaar en schuldeiser in het verleden nog onderling afspraken maken over het tijdstip van het vereffenen van schulden, met de opkomst van de financiële rekenkunde werd de tijdige boeking van rentebetalingen en -ontvangsten steeds belangrijker.

De kerk werd een steeds minder dominante factor in de samenleving, en wat we nu overheid noemen werd steeds belangrijker. Een overheid die gaandeweg, en in het bijzonder in de tijd van Napoleon, allerlei data ging registreren, bijvoorbeeld in de vorm van de al eerder genoemde burgerlijke stand en het kadaster. Beiden hadden

voornamelijk tot doel om tot een efficiëntere inning van (grond)belasting over te kunnen gaan. De burgerlijke stand was bovendien voor Napoleon een belangrijk middel om dienstplicht te kunnen afdwingen.

De toename van data en het gebruik ervan door de eeuwen heen kan niet los gezien worden van de ontwikkeling van de overheid. Maar ook vanuit de kant van wat we nu de markt noemen, is een enorme stimulans uitgegaan.

De VOC als financiële innovatie

De marktonderneming zoals wij die nu kennen bestond in de tijd van Erasmus nog niet. Het waren de ambachtslieden verenigd in gilden die het economisch verkeer in het dichtbevolkte Holland met zijn snelgroeiende stedelijke bevolking domineerden. Er was geen sprake van openheid of vrije marktwerving, het doel was juist om de toegang tot het ambacht zoveel mogelijk te beperken. Naast het opwerpen van barrières om toe te treden trachtten de gilden zoveel mogelijk door regulering gunstige voorwaarden, zoals prijsafspraken, voor het eigen gilde te realiseren. In het streven naar regulering werkten de gilden nauw samen met het stadsbestuur.

Daar waar het bestuurlijk systeem zich in de 16e

eeuw in rap tempo ontwikkelde, zou het nog tot begin 17e eeuw duren voordat de Vereenigde Oostindische Compagnie als voorloper van onze moderne NV werd opgericht in Amsterdam. De VOC met zijn aandeelhouders wordt door velen gezien als de eerste marktonderneming. Amsterdam had ondertussen de rol van Antwerpen als belangrijk stedelijk knooppunt in Europa overgenomen en dat verklaart waarom dergelijke innovaties in Amsterdam voor het eerst werden geïntroduceerd.

De aandelenbeurs en de Wisselbank

In dezelfde periode werden andere financiële innovaties ingevoerd zoals de eerste financiële beurs voor de handel in aandelen. Het eigendom van een onderneming kon op deze beurs in de vorm van aandelen worden verhandeld, zonder dat sprake was van lijfelijke verbondenheid met deze onderneming. Ook de Wisselbank van Amsterdam die de bankgulden introduceerde, de basis voor ons girale betalingsverkeer, zag in deze periode het licht. De Wisselbank moest de praktische problemen rond de verschillende muntsoorten van verschillende provincies oplossen. Onze bankrekening met een vordering of schuld danken wij aan deze Wisselbank. Waar voorheen een schuld verbonden was met een bilaterale, vaak persoonlijke relatie tussen privépersonen konden schulden vanaf dat moment

beheerd en geadministreerd worden door een onafhankelijke instelling.

Als we de beurs en de Wisselbank in het hier en nu zouden plaatsen, dan spraken we van een hub of een platform. De introductie van het aandeel en de bankgulden kunnen gezien worden als een geslaagde poging om door middel van standaardisatie de onderlinge uitwisseling via het platform te bevorderen. Het begin van de Gouden Eeuw wordt vaak geassocieerd met ondernemerschap en handelsgeest. Daarbij moet wel worden bedacht dat er nauwe verwevenheid bestond tussen kooplieden en het Amsterdamse stadsbestuur, en dat die laatste een actieve rol heeft gehad in de totstandkoming van de belangrijkste financiële innovaties.

Amsterdam als knooppunt van informatie-uitwisseling: Smart City avant la lettre

De opkomst van de overzeese handel, de moderne onderneming en daarmee gepaard gaande financiële innovaties zorgden voor een toename van registraties en publicatie van wat wij nu data noemen. Beurskoersen zijn een mooi voorbeeld.

In het kielzog van de oprichting van de beurs van Amsterdam, de oudste ter wereld, zagen ook de eerste kranten, de zogenaamde prijscouranten,

het licht in Amsterdam. Kranten waren oorspronkelijk bedoeld om kooplieden te voorzien van informatie die zij nodig hadden om handel te drijven. Met de komst van de krant had een ongedefinieerde groep van mensen voor het eerst toegang tot informatie zonder dat ze voor de informatie afzonderlijk aan een tussenpersoon betaalden. Tot die tijd waren de kooplieden aangewezen op wat ze hoorden van bijvoorbeeld zeelieden die terugkwamen van hun reizen of handelsagenten overzee die per brief verslag deden. Om goed en zo snel mogelijk geïnformeerd werd vaak op individuele basis door kooplieden betaald voor de informatie.

Een snelle toegang tot de informatie over beurskoersen was voor kooplieden dermate relevant dat zij de krant bij voorkeur op hun huisadres lieten bezorgen. Het bestaan van deze data op zich was dus niet voldoende, toegankelijkheid en snelheid waren belangrijke aspecten.

Maar het ging verder dan alleen financiële informatie. Al in de 16e eeuw was Amsterdam een plaats waar mensen met commerciële ervaring bijeenkwamen. Door de grootschalige toepassing van druktechnieken werd het pas echt goed mogelijk om nieuw verworven kennis over te dragen. Informatie over overzeese gebieden in de vorm van reisverslagen en navigatiekaarten die via de in Amsterdam florerende drukkerijen

en uitgeverijen rijkelijk voorhanden waren, bleek van onschatbare waarde voor kooplieden.

In het boek 'De opkomst van de handel in Amsterdam ten tijde van de Opstand' legt Clé Lesger uit hoe Amsterdam als gevolg van de omvangrijke stapelmarkt in het begin van de 17e eeuw niet alleen een knooppunt was voor het goederenverkeer maar vooral ook een knooppunt voor informatie-uitwisseling. Op een oppervlakte van een paar vierkante kilometer kwam al het nieuws en alle kennis en inzichten van de wereld bijeen. Mogelijk heeft dat laatste meer betekend voor de bloei van Amsterdam in de Gouden Eeuw dan het goederenverkeer zelf. Maar of het een nu het gevolg was of juist de oorzaak van het ander, Amsterdam was "a great staple of news", zoals een Britse correspondent het in 1645 verwoordde.

Het belang van (handels)netwerken

Met medewerking van het stadsbestuur was er een infrastructuur ontstaan ter bevordering van de handel. Naast kooplieden profiteerden ook vervoerders, sjuwers, assuradeurs, makelaars en andere dienstverleners van de groei in de handel. De concentratie van mensen, kennis en informatie op een zo klein oppervlak maakten dat de transactiekosten voor handeldrijven logischerwijs lager moeten hebben gelegen dan

in andere Europese steden. De toestroom van mensen en kennis naar Amsterdam was niet alleen te danken aan positief, bewust beleid om de stad omhoog te stuwen in de vaart der volkeren. Het beleg en de val van Antwerpen hadden ertoe geleid dat een grote groep protestanten zich noodgedwongen vestigde in Amsterdam. De opleving van de inquisitie in Zuid-Europa had geleid tot een grote toestroom van Joodse vluchtelingen.

De nieuwkomers werden systematisch buiten de traditionele gilden gehouden. Joden werden, zoals overal in het christelijke Europa, gediscrimineerd. Als gevolg van deze systematische uitsluiting richtten de nieuwkomers zich noodgedwongen op nieuwe economische sectoren zoals de handel. Sectoren waar juist zij als vluchtelingen konden profiteren van hun netwerken, vaak in de vorm van familiebanden, elders in Europa. Het is maar zeer de vraag wie de echte aanjagers zijn geweest van de economische bloei in wat we nu Gouden Eeuw noemen: de zittende elite of de nieuwkomers met hun netwerken.

Hel en verdoemenis

Na de Alteratie in 1578 was het voor katholieken niet meer mogelijk om een functie in het stadsbestuur van Amsterdam te vervullen. Maar er was een tolerante houding ten opzichte van het

katholieke geloof zodat de katholieke elite niet ondergronds hoefde. Die tolerante houding is onder andere te danken aan Willem van Oranje. Hij was een groot voorstander van vrijheid van religie. De mate van kerkelijkheid, in de zin van het op regelmatige tijdstippen bezoeken van kerkdiensten, was in zijn tijd onder de gewone bevolking én onder de adel erg laag.

Het dominante mensbeeld was wel dat een samenleving alleen bestuurd kon worden als de individuele mens in zijn gedrag in toom werd gehouden door de toorn van God en de dreiging van hel en verdoemenis in het hiernamaals. Openlijk atheïsme was uit den boze. De reden dat de elite ervoor koos het protestantisme uiteindelijk toch als enige officiële godsdienst te erkennen, was dat Willem van Oranje de andere edellieden er niet van kon overtuigen dat een samenleving ook zonder officiële staatsgodsdienst geleid kon worden.

Er zijn talloze voorbeelden van gerenommeerde families uit die tijd waar de ene helft vasthield aan het katholieke geloof en de andere helft zich bekeerde tot het protestantisme, zonder dat dit tot problemen in de familiesfeer leidde. Toch kreeg de illusie dat heel Nederland zich daadwerkelijk had bekeerd tot het protestantse geloof een grote impact op de samenleving. Pas na het einde van de Republiek der Nederlanden

in 1795, toen kerk en staat werden gescheiden, zou er ruimte ontstaan voor andere religies om bijvoorbeeld kerken te bouwen en functies in het openbaar bestuur te aanvaarden. De verzuilde samenleving kreeg steeds nadrukkelijker vorm.

If men define situations as real, they are real in their consequences

In de voorbij eeuwen waarin nieuwe religieuze ideeën over het gedrag van de mens werden geïntroduceerd en ook weer losgelaten, kreeg de menselijke aard ook aandacht vanuit de sector die we nu economie noemen. Adam Smith schreef in 1776 zijn 'Wealth of Nations' en zijn gedachte dat het nastreven van het individuele eigenbelang uiteindelijk ook het maatschappelijk belang het meest zou dienen, vatte post.

Niet de werkelijkheid zelf maar onze ideeën over die werkelijkheid hebben een ongekennde impact op de samenleving. Marco Polo werd eind 13e eeuw door zijn landgenoten niet geloofd en uitgelachen toen hij vertelde over de stukjes papier, geautoriseerd door Zijne Hoogheid, die werden geruild voor echte dingen. Inmiddels zijn die stukjes papier, althans de waarde van die stukjes papier uitgedrukt in bits en bytes en de berichtgeving over die waarde, in hoge mate bepalend voor het sentiment in de samenleving en onze individuele gemoedsrust.



Beeld: Stefano Tiozzo

HOOFDSTUK 4

VAN INSTITUTIES NAAR NETWERKEN VAN MENSEN

History matters. It matters not just because we can learn from the past, but because the present and the future are connected to the past by the continuity of a society's institutions.

– Douglas North



Maarten Luther schreef geschiedenis toen hij zijn stellingen vastspijkerde op de deur van de Slotkerk in Wittenberg. Erasmus had de weg geplaveid door

openlijk kritiek te uiten op de officiële vertaling van de Bijbel.

Eind 16e eeuw werd de Republiek der Nederlanden opgericht en verdween het eens zo machtige instituut Katholieke Kerk naar de achtergrond. Het begin van de eeuw die volgde stond bol van de financiële innovaties die de voorlopers zijn van onze hedendaagse instituties. Instituties waar we in de samenleving niet omheen kunnen. Zonder identiteitsbewijs geen bankrekening. En zonder bankrekening wordt het lastig om salaris te ontvangen of huur te betalen. De bankrekening danken we aan de Amsterdamse Wisselbank, een van de eerste, zo niet de eerste centrale bank in de geschiedenis.

Niall Ferguson gaat in zijn boek 'The Ascent of Money' nog een stap verder. We hebben niet alleen onze bankrekening te danken aan de Amsterdamse Wisselbank. Volgens Ferguson vormen de financiële innovaties die aan het begin van de 17e eeuw in Amsterdam werden geïntroduceerd de grondslagen voor ons huidige Westerse economische model. Financiële innovaties als de oprichting van de VOC, de

Wisselbank en de aandelenbeurs zijn natuurlijk nooit bedoeld geweest om een ordening aan te brengen in onze huidige samenleving, maar waren een reactie op de omstandigheden en problemen van die tijd.

Spreading van risico's en verlaging van transactiekosten

De VOC zag het licht in een tijd dat overzeese handel met Oost-Indië een langdurige en gevaarlijke onderneming was. Schepen vergingen en een groot deel van de bemanning liet het leven. Was het niet door scheurbuik dan wel door militaire schermutselingen met de Portugezen of de lokale bevolking. Bij de eerste expeditie in 1595 kwamen na twee jaar slechts drie van de vier schepen terug en 87 van de 249 bemanningsleden. De opbrengst was schamel, ook voor die tijd: 245 zakken peper, 45 ton nootmuskaat, 30 balen foelie en een selectie Chinees porselein. Financieel geen succes dus.

Het is begrijpelijk dat kooplieden samen wilden werken om risico's te spreiden en daarom in 1602 de VOC oprichtten, de eerste naamloze vennootschap met vrij verhandelbare aandelen. Onder de investeerders in de VOC bevonden zich ook opvallend veel ambachtslieden en burgers. Het feit dat aandelen verhandelbaar waren, moet vooral hen aangesproken hebben. De investering

was daarmee op ieder gewenst moment weer om te zetten naar contant geld.

Overigens moeten we het eigen initiatief en de ondernemerszin van de investeerders vooral ook in de tijd plaatsen: de jonge Republiek der Nederlanden verleende middels een octrooi het alleenrecht aan de VOC. De huidige mededingingsautoriteiten zouden hun vraagtekens hebben gezet bij het verlenen van dit octrooi.

De VOC wordt gezien als de eerste multinationale onderneming. Maar haar activiteiten gingen veel verder dan ondernemen alleen. Op veel plaatsen in Zuidoost-Azië regelde de VOC bestuur en rechtspraak, sloeg munten, had een eigen leger en oorlogsschepen, en sloot naar eigen inzicht verdragen met oosterse vorsten. De VOC stortte zich bovendien in de eerste jaren in dure militaire campagnes om de Portugezen uit Aziatische handelsposten te verdrijven en om handel met de lokale bevolking af te dwingen.

De VOC ondervond veel last van het gebrekkige geldsysteem in Europa, dat alleen uit muntgeld bestond. Het slaan van munten was een aangelegenheid voor afzonderlijke steden of provincies. Amsterdam werd als belangrijkste handelscentrum van Europa overspoeld met vreemde munten waarvan de herkomst en het metaalgehalte onbekend waren. Onbetrouwbare

wisselaars deden er hun voordeel mee. Bij de toenemende omvang van handelstransacties werd het wisselen van munten bovendien een te kostbare en tijdrovende bezigheid. Ook hier kreeg de VOC een helpende hand van de overheid toegestoken.

Het Amsterdamse stadsbestuur, waarvan de leden behoorden tot vooraanstaande koopmansfamilies, besloot in 1609 tot oprichting van de Amsterdamse Wisselbank. Met de komst van de Wisselbank werden de kooplieden beschermd tegen munten met een te laag zilveragehalte. Bij de bank kon muntgeld worden gewisseld maar ook in bewaring worden gegeven. De bewaargevers ontvingen een papier voor het bedrag van de metaalwaarde van de munt. De rijke stad Amsterdam stond garant. Heel belangrijk: de koopman kon ook een bedrag in guldens op de rekening van een ander laten overschrijven. De bankrekening was geboren.

Het voorgaande betekent niet dat er vanaf 1609 nog maar één muntsoort in omloop was. Pas in 1694 werd de generaliteitsgulden ingevoerd. Provincies hielden zich echter nog steeds bezig met de eigen, winstgevendende muntslag. In 1848 werden de laatste provinciale munten uit de roulatie genomen.

Overvloed in de digitale economie

De hedendaagse financiële infrastructuur, het betalings- en effectenverkeer, is te herleiden naar de hierboven geschetste ontwikkelingen aan het begin van de 17e eeuw. En het is te begrijpen dat Niall Ferguson naar die tijd verwijst als hij het heeft over de grondslagen van het moderne economisch model. Dat economisch model geeft overigens heel wat hoofdbreken in het digitale tijdperk van vandaag.

Het model gaat uit van schaarste, en kort gere-deneerd: daar waar schaarste is, is sprake van economische waarde. Of iets schaars is meten we af aan de mate waarin er iets voor opgeof-ferd moet worden. Zo is brood schaars omdat we graan en tijd moeten opofferen om het brood te bakken. Brood heeft daarmee economische waarde. Het voorbeeld van overzeese handel op Oost-Indië past uitstekend in dit economische model: er moesten de grootst denkbare opof-feringen worden geleverd om specerijen naar de Republiek te vervoeren.

De digitale samenleving heeft echter heel andere kenmerken dan de oude, traditionele economie. De digitale economie wordt juist gekenmerkt door overvloed. Kevin Kelly schreef daarover in 2008 een aansprekend blog onder de titel 'Better Than Free':

"The digital economy is thus run on a river of copies. Unlike the mass-produced reproductions of the machine age, these copies are not just cheap, they are free. Our digital communication network has been engineered so that copies flow with as little friction as possible. Indeed, copies flow so freely we could think of the internet as a super-distribution system."

Als we de quote van Kelly over de digitale economie afzetten tegen de economie van 400 jaar geleden, is het verbazingwekkend dat er nog zoveel van de financiële infrastructuur overeen-digt staat. De komst van het girale betalingsverkeer was in de 17e eeuw natuurlijk een uitkomst. In de huidige tijd kost de uitvoering van een betaal-transactie, ook als die digitaal plaatsvindt, vaak meer dan de onderliggende transactie zelf.

Stelt u zich eens voor dat u voor elke zoek-opdracht op Google een aparte betaling zou moeten verrichten. Los van het praktische ongemak, zou het economisch gezien ook niet werken. De kosten die Google zou betalen aan de bank (een ondernemer betaalt per betaaltrans-actie) zouden de kosten van de zoekopdracht zelf ruimschoots overschrijden. Dit is een van de redenen, maar zeker niet enige, voor allerlei nieuwe verdienmodellen die we in het digitale tijdperk zien opkomen. Chris Anderson schreef er twee zeer lezenswaardige boeken over onder

de titels 'Free' en 'The Long Tail: Why the Future of Business is Selling Less of More'.

Fenomenen als Facebook en Google hebben onze aandacht weten te trekken met hun onconventionele verdienmodellen. Minder onconventioneel is dat beide organisaties zich aan een beursgang waagden. Google deed het in 2004 en Facebook deed het in mei 2012, overigens met minder glans dan verwacht: "De beursgang van Facebook was teleurstellend, geeft ook oprichter Mark Zuckerberg toe, maar beleggers beseffen volgens hem nog niet helemaal hoe groot het potentieel van het bedrijf is", meldde nu.nl.

In dat opzicht is er weinig veranderd in 400 jaar tijd. De VOC-bewindvoerders zagen zich in 1610 genoodzaakt om voor het eerst dividend uit te keren om de aandelenkoers te laten stijgen en aandeelhouders tevreden te houden. Bij gebrek aan contanten werd die overigens deels in specerijen uitbetaald. Beurskoersen werden toen, en nu nog steeds, als belangrijke indicator gezien voor de waarde van een onderneming.

We are clueless about how to invest in the real world

Rushkoff gaat in zijn boek 'Life Inc.' uitgebreid in op hoe we in een wereld terecht zijn gekomen waarin een 'convenient legal fiction' die enige

honderden jaren geleden de zittende machthebbers goed van pas kwam, ons moderne leven domineert. Ik ga hier niet in op de analyse van Rushkoff. Kijkend naar de VOC is in ieder geval duidelijk dat de oorlog met de Spanjaarden en Portugezen, en de militaire en staatsbelangen die daarmee gemoeid waren, onmiskenbaar invloed hadden op het octrooi dat aan de VOC verleend werd.

Rushkoff is behoorlijk provocatief in zijn stellingnames, de ondertitel van zijn boek luidt 'How Corporatism Conquered the World, and How We Can Take It Back'. Ondanks zijn provocatieve stijl van schrijven heeft hij in mijn ogen vaak een punt.

"We look to the Dow Jones average as if it were the one true vital sign of our society's health, and the exchange rate of our currency as a measure of our wealth as a nation or worth as a people. This, in turn, only distracts us further from the real-world ideas and activities through which we might actually re-create some value ourselves."

Onze financiële infrastructuur en alle wetgeving daaromheen zijn geen kwestie van een grand design maar een systeem dat ontstaan is door toevalligheden, door mensen gemaakt. Een systeem dat op enig moment in de tijd een doel diende maar dat we ook even makkelijk weer los

zouden kunnen laten. Maar we zijn zo vergroeid met het systeem dat we economische waarde verwarren met waarde voor de samenleving, en daarom niet meer in staat zijn om reële waarde voor onze samenleving te creëren: "Having for too long outsourced our own savings and investing to Wall Street, we are clueless about how to invest in the real world of people and things", aldus Rushkoff.

Zelfs als we ons willen inzetten voor goede doelen, weten we niet hoe te investeren in de echte wereld. We trainen uren in onze vrije tijd om een sponsorloop van Rotterdam naar Parijs succesvol te kunnen afronden of om de Alpe d'Huez op de fiets te bedwingen. Dit alles met het doel om sponsorgelden op te halen. Tegelijkertijd worden op tal van plekken concrete zorg en ondersteunende taken wegbezuinigd, denk aan conciërges op scholen.

De oplossing daarvoor zit hem niet in het organiseren van nog meer sponsorlopen en aanverwante acties. We realiseren pas echte waarde voor onze samenleving als we in gezamenlijkheid meer tijd besteden aan zorg en ondersteuning van elkaar.

Netwerken van mensen

Beurswaarden en aandelenkoersen zijn één

manier om naar de werkelijkheid te kijken. We kunnen internet zien als een grote mislukking omdat de bubble in het jaar 2000 uiteenspatte. Gemeten naar het gebruik van internet is het echter een doorslaand succes: anno 2012 is een kwart van de wereldbevolking aangesloten op internet.

Een beetje voetbalteam heeft een eigen pagina op Hyves. Tieneridolen en presidenten hebben miljoenen volgers op Twitter. Buurtbewoners lenen gereedschap aan elkaar uit via sites als peerby.com en grootouders volgen hun backpackende kleinkinderen op Facebook. Ondertussen geven jongeren veel meer geld uit aan hun smartphone dan misschien verstandig is en verzamelen ze zich massaal in dorpen waarvan ze het bestaan een dag daarvoor niet hadden vermoed. We zijn meer dan ooit verbonden met elkaar, online vooral. Maar ook in de fysieke wereld komen er dus meer verbindingen tot stand, vaak juist als gevolg van het feit dat we elkaar online weten te vinden.

De omvang van de online netwerken zijn in aantallen accounts gemeten de omvang van ons betalingsverkeer aan het overtreffen. In 2008 beschikten minder dan een miljard mensen over een bankrekening. Facebook alleen al kent een miljard gebruikers. Tel daarbij nog eens de aantallen op van sociale netwerken als LinkedIn,

Twitter, Google+ en meer lokale netwerken als Hyves en Orkut (groot in Brazilië) en het is duidelijk dat het aantal verbindingen dat tot stand wordt gebracht via sociale netwerken waanzinnig groot is.

Onze economie is daarmee getransformeerd naar een 'networked information economy'. Sociale netwerken waren wellicht van weinig waarde in een samenleving waarin we met gevaar voor eigen leven de wereldzeeën moesten bevaren. Maar in een samenleving waar volgens Benkler "the basic dominant output is human meaning and communication" en de uitdagingen liggen op het terrein van duurzaamheid, milieu en vergrijzing zouden ze wel eens van onschatbare waarde kunnen zijn.

Smeerolie en water

Wat iemand ook van sociale netwerken mag vinden, van het privacybeleid van de achterliggende organisatie of de kwaliteit van de inhoud van wat erop gedeeld wordt, één ding staat buiten kijf: het aantal gebruikers is groot.

Opmerkelijk is dat al die gebruikers blijkbaar heel gemakkelijk hun weg weten te vinden in die sociale netwerken. Er is geen helpdesk om die miljard gebruikers te ondersteunen bij het openen en gebruiken van een Facebookaccount.

Er zijn zeker geen Postbus 51-achtige voorlichtingsacties gevoerd. En toch weten mensen elkaar te vinden zonder dat er sturing en moderatie van bovenaf plaatsvindt. Zoals Jeff Jarvis het beschrijft in 'Wat Zou Google doen?':

"We gebruiken het bindweefsel van internet om grenzen te overschrijden – of ze nu een land, een bedrijf of een bevolkingsgroep omvatten. We zijn de maatschappij aan het reorganiseren. Dit is de nieuwe wereldorde van Google – en van Facebook en Craigslist."

Geld in zijn meest basale vorm heeft de functie om verschillen in tijd en ruimte te overbruggen. Ons financiële systeem heeft zijn oorsprong in een tijd dat de fysieke output dominant was in de economie. Geld is de smeerolie van de economie, is een veel gebruikte uitdrukking. Maar wat als de digitale economie zelf zo vloeibaar is als water en als belangrijk kenmerk heeft dat verschillen in tijd en ruimte geen rol meer spelen?

HOOFDSTUK 5

DE ORGANISATIE IS OOK MAAR EEN BUSINESSMODEL

An 'organization' is but an idea, a concept. People, as individuals, are the ultimate reality and the only operative element. An idea cannot make a commitment to anything or take responsibility or action, only individuals can.

– Chris Rufer, Self-management Institute



Antoni van Leeuwenhoek, vooral bekend dankzij de uitvinding van de microscoop, was behalve uitvinder en microbioloog ook handelaar, landmeter,

wijnroemer en glasblazer. Hij stamt uit een geslacht van bierbrouwers maar werd opgeleid tot kassier en boekhouder, waarvoor hij in de leer ging bij een Schotse lakenhandelaar. Rond 1653 trouwde hij en begon in Delft een winkel in linnen, garen en band. Vanaf 1674 deed hij, als autodidact, zijn eerste ontdekkingen op het gebied van de microbiologie.

Christiaan Huygens was als wis-, natuur- en sterrenkundige een leidende figuur in de 17e eeuwse wetenschap. Hij heeft veel opgehelderd over het vreemde uiterlijk van de planeet Saturnus en ontdekte de maan Titan bij deze planeet. Als uitvinder heeft hij onder andere het slingeruurwerk, het principe van de stoommachine en een buskruitmotor op zijn naam staan. Daarnaast staat Huygens bekend als een schrijver van vroege science fiction.

Niet minder aansprekend is Jan van der Heyden, een van de vele schilders die in het Amsterdam van de 17e eeuw leefden. Hij was een veelzijdig mens die onder andere meewerkte aan het ontwerp van de moddermolen en schepraderen. Maar hij was vooral de uitvinder van de straat-

lantaarn en de brandspuit. Om reclame te maken voor zijn vindingen beeldde hij ze veelvuldig af op zijn schilderijen. In tegenstelling tot veel van zijn collegaschilders werd hij schatrijk.

De verkokerde economie

De VOC werd weliswaar al aan het begin van de 17e eeuw opgericht als voorloper van de moderne marktonderneming, maar van een ordening van het economisch leven naar sectoren met achterliggende organisaties was nog geen sprake. Als er innovaties tot stand kwamen, dan gebeurde dat uit naam van mensen van vlees en bloed en niet uit naam van een organisatie, laat staan een sector.

Tegenwoordig is innovatie een onderwerp van beleid dat start met het aanwijzen van sleutelgebieden, clusters of sectoren waar die innovatie dan vandaan moet komen. Nadat de vertegenwoordigers van die sectoren zijn aangewezen en zitting hebben genomen in allerlei gremia is het de bedoeling dat de innovatie binnen de sector tot grote hoogten wordt gebracht. Maar het is vooral de bedoeling, na alle energie die er is gestoken in het afbakenen van sectoren en het benoemen van de juiste mensen op de juiste plekken, dat crossovers worden gerealiseerd, dat grenzen tussen die sectoren worden overgestoken om innovatie te bevorderen.

Out of the box

Newton, ik noemde hem al in hoofdstuk 1, is bekend vanwege zijn 'Principia' waarin hij de wetten van de zwaartekracht beschreef. Minder bekend is dat hij de laatste 30 jaar van zijn leven muntmeester was in Londen. In die rol maakte hij een begin met de overgang van de pound sterling van de zilveren naar de gouden standaard, wat bijdroeg aan de stijging van welvaart in Engeland in de 18e eeuw.

Nu is het verleidelijk om te denken dat Newton werd benoemd als muntmeester om zijn bijzondere wiskundige inzichten, zodat hij deze inzichten zou gebruiken om het financiële stelsel te rationaliseren, de ultieme crossover tussen wetenschap en financiële sector. De naakte werkelijkheid is dat Newton de benoeming in 1696 te danken had aan zijn belangstelling voor alchemie, in de hoop dat hij goud zou weten te maken. In die tijd geen vreemde gedachte, alchemie was een onderwerp dat meer wetenschappers bezighield.

Ondanks zijn, in onze ogen wellicht zweverige, fascinatie voor de alchemie was Newton een zeer praktisch ingesteld mens. In zijn tienerjaren bouwde hij geavanceerd speelgoed zoals vliegers met lantaarns en poppenhuizen met allerlei mechanische snufjes. Als muntmeester was hij

er verantwoordelijk voor dat muntstukken aan de zijkanten werden voorzien van groeven om snoeien te voorkomen. De uitvinding van het kattenluikje wordt ook aan hem toegewezen. Newton kon veel, maar verklaarde zelf: "Ik kan de bewegingen van hemellichamen berekenen, maar niet de gekte van de mensheid", nadat hij 20.000 pond had verloren bij speculatie met de South Sea Company.

Newton is in concurrentie met Einstein als het gaat om het stempel grootste wetenschapper aller tijden. Volgens Einstein gaat de eer naar Newton omdat deze anders dan Einstein zelf behalve theoretische ook grote experimentele ontdekkingen deed. Einstein kende zijn beperkingen en van hem is ook de uitspraak: "The significant problems we face can not be solved at the same level of thinking we were at when we created them."

Doel versus middel

Laten we met de uitspraak van Einstein in ons achterhoofd eens inzoomen op het overheidsbeleid ten aanzien van innovatie. Doel en middel lopen daar vaak door elkaar. Of een sector belangrijk genoeg is om in te investeren door middel van innovatiesubsidies, wordt bepaald aan de hand van het aantal en de omvang van bestaande organisaties. De effectiviteit van het

innovatiebeleid wordt vervolgens gemeten in termen van aantallen startups en groei van bestaande organisaties.

De organisatie is een middel om mensen samen te laten werken. Maar ook niet meer dan dat. De aandacht voor omvang en groei van organisaties is verklaarbaar want dat associëren we met groei van werkgelegenheid, van betaalde banen. En als er iets is wat een hoge prioriteit heeft op de politieke agenda, dan zijn het wel banen.

In termen van werkgelegenheid is Facebook maar een betrekkelijk kleine speler. Facebook, dat op plaats zes staat in de lijst van grootste beursgangen ooit, telt slechts een kleine 4.500 werknemers wereldwijd. De omzet in 2011 was 3,6 miljard dollar. Ter vergelijking: Philips boekte in 2011 met 119.000 medewerkers een omzet van ruim 22 miljard euro. In banen gemeten was Philips in 1974 op haar top met ruim 400.000 medewerkers.

Wat Facebook bijzonder maakt is dus niet het aantal banen. Wel was zij een van de eerste sociale netwerken die een open API aanbod. API staat voor Application Programming Interface. Een open API stelt derden in staat om gebruik te maken van de data van Facebook in een eigen (web)applicatie. Facebook gaf hiermee de geheimen van haar infrastructuur prijs zodat mensen

van buiten op haar platform konden programmeren. Wat Facebook en Google in het digitale tijdperk onderscheidt is dat zij de omvang van de eigen organisatie nooit als doel hebben gezien.

Do-it-yourself

Als Facebook dus niet zelf verantwoordelijk is voor groei van banen dan zorgt zij wellicht voor groei van banen door startups die opkomen omdat zij gebruikmaken van het platform van Facebook. Nu ben ik van dat laatste ook niet meer zo zeker. Wat gebeurt er als de dominante trend bij technologiestartups is dat zij iets ontwikkelen waarmee u en ik steeds meer zelf kunnen doen in plaats van dat we anderen moeten inhuren?

In dit verband wil ik u wijzen op 'Europe's Hottest 100 Startup List' die onlangs gepubliceerd is door het toonaangevende magazine Wired. Op deze lijst staan Nederlandse creatieve bedrijven zoals WeTransfer, Layar, LocalSensor, AdYen, 22Tracks, Sil, MePagar, Foodzy en Usabilla. Op nummer 1 van Nederlands startups staat LayerGloss. LayerGloss ontwikkelt een applicatie om op een simpele manier, zonder technische kennis, publicaties voor iPad en iPhone te ontwikkelen. Met behulp van een simpel drag-and-dropsysteem wordt het voor leken mogelijk contentgedreven apps te ontwikkelen. Wat LayerGloss feitelijk

doet is een do-it-yourself toolkit aanbieden voor particulieren die een app willen bouwen. Vergelijkbaar met wat WordPress doet voor het bouwen van een website.

Het do-it-yourself denken is ook een van de achterliggende gedachten om open data te willen bevorderen. Stel data open zodat anderen daar wat mee kunnen doen. De voorbeelden van de Trein app en OpenKvK zoals in hoofdstuk 2 beschreven, laten zien dat de ontwikkeling van do-it-yourself al enige tijd aan de gang is.

Sociale productie

Met startups die allerlei do-it-yourself toolkits ontwikkelen wordt het steeds makkelijker om buiten de grenzen van formele samenwerkingsbanden te produceren. Yochai Benkler noemt dit social production en geeft in zijn boek 'The Wealth of Networks' een analyse van het fenomeen.

De networked information economy waar Benkler het over heeft maakt gebruik van het feit dat, of nog waarschijnlijker: is ontstaan omdat er geen kapitaalintensieve investeringen meer nodig zijn om te produceren. De benodigde fysieke productiemiddelen zijn ook door privé-personen aan te schaffen. Menig werknemer heeft thuis een betere personal computer, laptop

of smartphone dan op zijn werk, met recentere versies van besturingssystemen en kantoorapplicaties en snellere ICT-verbindingen.

Het verschijnsel 'bring your own device' met persoonsgebonden ICT-budgetten, ook wel consumerization van de ICT genoemd, zijn uitvloeisels van deze trend. Belangrijk kenmerk is ook dat content in de zin van informatie, kennis en cultuur, aan zowel de input- als de outputkant steeds vaker vrijelijk ter beschikking wordt gesteld.

De ondertitel van het boek van Benkler luidt 'How Social Production Transforms Markets and Freedom'. Het boek is uitgegeven in 2006, nog voordat de eerste tekenen van de financiële crisis zich aandienden. De ontwikkelingen die Benkler schetst hebben sindsdien alleen maar aan betekenis gewonnen. Als do-it-yourself en sociale productie inderdaad fenomenen zijn die aan een niet te stuiten opmars bezig zijn, dan wordt het hoog tijd om onszelf de vraag te stellen of we onze samenleving niet op andere grondslagen dan werkgelegenheid alleen moeten organiseren. Deze vraag komt ook aan de orde in het blog met de titel 'Are Jobs Obsolete?' dat Doug Rushkoff schreef voor CNN.

"Jobs, as such, are a relatively new concept. People may have always worked, but until the

advent of the corporation in the early Renaissance, most people just worked for themselves.” En, vraagt Rushkoff zich af: “But since when is unemployment really a problem? I understand we all want paychecks – or at least money. We want food, shelter, clothing, and all the things that money buys us. But do we all really want jobs?”

Van volksfestijn naar abstracte entiteit

Op het hoogtepunt van haar bestaan had de VOC 28.000 mensen in dienst, ze was de grootste werkgever van haar tijd. De terugkomst van de expedities zorgde in het begin voor een waar volksfestijn waarvoor de stad Amsterdam leegliep en de bewoners zich vol verwachting verzamelden op de kade bij de Montelbaanstoren. Na de allereerste expeditie op Nederlands-Indië kregen een nieuw aangelegde straat en brug als eerbetoon de namen Bantammerstraat en Bantammerbrug.

Een expeditie op Oost-Indië voelde waarschijnlijk als een gezamenlijke onderneming van de hele gemeenschap. Niet een onderneming in de zin van een bedrijf of organisatie, maar in de zin van inspanning leveren, risico's lopen en het avontuur aangaan. Een onderneming met onzekere uitkomsten, niet vastgelegd in prognoses en budgetten. Maar uitkomsten, verliezen

en opbrengsten die daadwerkelijk zichtbaar en voelbaar waren: bemanningsleden die niet terugkwamen en exotische waren zoals specerijen en Chinees porselein.

Het is makkelijk om nu te zeggen dat de VOC een marktonderneming was die wel met heel veel overheidssteun werd opgericht. In die tijd werd er echter nog niet gedacht in termen van overheid en markt. Idealiseren en romantiseren is eveneens gevaarlijk. De VOC heeft bijvoorbeeld in de beginjaren voornamelijk kunnen bestaan vanwege de opbrengsten uit de kaapvaart, piraterij uit naam van de overheid dus. Kunnen we ons de omstandigheden bij de start van de VOC nauwelijks voorstellen, de omstandigheden rond het einde van de VOC komen een stuk dichterbij onze werkelijkheid van nu.

Rond 1770 kon de VOC nauwelijks personeel krijgen en was de helft van het personeel afkomstig uit het buitenland. Uiteindelijk zou de VOC in 1800 ophouden te bestaan. Onervaren bestuurders die zelf nooit in Indië waren geweest, een ondoorzichtige boekhouding en geheime, door de Wisselbank verstrekte, blanco kredieten deden de VOC de das om. De Bataafse Republiek die in 1795 in de plaats kwam van de Republiek der Nederlanden nam na het faillissement de schuld van zo'n 140 miljoen gulden over.

Overzeese handel met gevaar voor eigen leven wordt niet meer gedreven, wel berichten de media nu met enige regelmaat over organisaties die het schip ingaan met de handel in derivaten. Daar waar overheids-, commerciële en financiële instellingen bij de oprichting van de VOC nog onbekende fenomenen waren, lijkt het 400 jaar later alsof ons leven afhangt van het voortbestaan van deze organisaties. Berichtgeving over begrotingstekorten, faillissementen en creditratings domineren het nieuws.

We hebben het hier over de financiële positie van rechtspersonen, geen mensen van vlees en bloed maar abstracte entiteiten, juridische constructies. Die rechtspersoonlijkheid is ooit mogelijk gemaakt door de staat, ook een juridische constructie overigens. Vanuit juridisch perspectief zijn de rechtspersonen in te delen naar private of publieke rechtspersonen, in economische zin spreken we van markt of overheid.

Meer mensen, minder overheid, minder markt

Onder invloed van de crisis wordt het oude noodgedwongen losgelaten en het nieuwe omarmd. Het zijn vooral mentale grenzen die geslecht worden, geen fysieke grenzen zoals in de tijd van de VOC. Maar we weten en kunnen meer dan in die tijd. Het is mogelijk om een samenleving te organiseren rondom flinter-

dunne papiertjes voorzien van een stempel van de hoofdbanktenaar, iets wat in de 13e eeuw nog volstrekt ondenkbaar werd geacht. We kennen tevens de beperkingen daarvan. We weten ook dat het mogelijk is om een samenleving te organiseren zonder dat er een staatsgodsdienst is en met een scheiding tussen kerk en staat. Bij de oprichting van de Republiek der Nederlanden werd dat voor onmogelijk gehouden.

Het loslaten van het oude is vaak moeilijker dan het omarmen van het nieuwe. Het nieuwe is er al en wordt belichaamd in open source software zoals Linux en diensten als Wikipedia en niet te vergeten internet en het world wide web zelf. Fenomenen die zich moeilijk laten indelen bij markt of overheid. Toch concurreren Linux en Wikipedia direct met de producten van bijvoorbeeld Microsoft. Internet is eind jaren zestig door mensen bedacht maar het is van niemand en heeft tegelijkertijd een enorme impact op hoe mensen communiceren en samenwerken. Begin jaren negentig werd het web ontwikkeld, een dienst te gebruiken op internet waarvan de software als open source beschikbaar is zodat het voor organisaties als Microsoft mogelijk was om www-software te ontwikkelen.

Samenwerken, het mechanisme van collectieve actie, is in mijn ogen de basis voor het bestaan van overheidorganisaties. Zoals Tim O'Reilly

het omschrijft in het boek 'Open Government': "We band together, make laws, pay taxes, and built the institutions of government to manage problems that are too large for us individually and whose solution is in our common interest." Overigens zijn het niet alleen problemen waarop gereageerd wordt, vaak zijn het ook nieuwe mogelijkheden die leiden tot de oprichting van overheidsorganisaties.

Weinig mensen zullen ter discussie stellen dat de overheid een rol heeft in het voorkomen en bestrijden van branden. De brandweer als overheidsorganisatie is echter niet van alle tijden. Brandpreventie en brandbestrijding op zich is altijd een punt van aandacht waar mensen op een beperkt oppervlak samenleven. Zo was het ooit verplicht om een emmer in huis te hebben en mee te helpen bij het bestrijden van brand. Er werden regels uitgevaardigd dat woningen met gevels van baksteen in plaats van hout moesten worden gebouwd.

Pas toen de brandspuit werd uitgevonden kwam de vraag naar voren of er een organisatie moest zijn met mensen die getraind waren in het hanteren van die brandspuit. De concrete inrichting van zo'n organisatie, beroeps- of vrijwillige brandweer, wel of geen regionale samenwerkingsverbanden, hangt vervolgens samen met de mogelijkheden tot directe communicatie en

snelheid van transport. Een omgekeerde beweging is vaak lastiger te maken. Een organisatie heeft de neiging om zichzelf in stand te houden, al was het maar uit werkgelegenheidsoptiek.

De problemen die de huidige crisis met zich meebrengt, niet alleen in materiële termen maar ook in termen van afnemend vertrouwen, maken het noodzakelijk om de mogelijkheden van de nieuwe networked information economy sneller te omarmen. "Information produced by and on behalf of citizens is the lifeblood of the economy and the nation", aldus O'Reilly. Dankzij internet en het web kan deze informatie sneller dan ooit verspreid en gedeeld worden. Communiceren en samenwerken via netwerken gaat sneller en is efficiënter dan communiceren en samenwerken via de hiërarchie van organisaties, ongeacht of ze nu als publieke of private rechtspersoon geregistreerd staan.

De manier waarop we hierop inspelen, en open data is een van die manieren, is essentieel. Daarbij is open data geen doel maar een middel om de creativiteit van mensen aan te spreken. Een middel om samenwerking in netwerken te bevorderen door de virtuele grenzen van onze instituties open te stellen: Nederland Opent. In de netwerken staan de mensen en de verbindingen tussen de mensen weer centraal en niet de abstracte juridische entiteit.

Back to the future

Newton heeft zijn belangrijkste publicatie over zwaartekracht, de 'Principia', kunnen schrijven na een bezoekje van Edmund Halley die hem een aantal ideeën aanreikte. We hebben het nu inderdaad over de Halley die ontdekte dat de kometen van 1571, 1607 en 1682 dezelfde komeet waren. Deze Halley gebruikte zijn kennis niet alleen voor de sterrenkunde maar verdiepte zich ook in de levensverzekeringswiskunde. Dankzij hem introduceerde Schotland het weduwenpensioen. Zeker weten zullen we het nooit maar als Google+, Facebook of Hyves hadden bestaan dan waren Newton en Halley wellicht als vrienden online verbonden geweest.

Op Twitter had Newton een enorme hoeveelheid volgers gehad van vooral Nederlandse origine. In de Republiek was de Engelsman Newton namelijk razend populair. Zijn theorie over de zwaartekracht zou bewijzen dat God inderdaad bestond. Want als alle sterren, planeten en alle voorwerpen op aarde op dezelfde manier waren onderworpen aan de wet van de zwaartekracht dan moest dat wel het werk van God zijn. De ideeën van Newton konden door de machthebbers goed gebruikt worden in de strijd tegen de populaire ideeën van Baruch Spinoza, een afvalige jood en atheïst bovendien.

Die Spinoza was weliswaar een briljant wiskundige maar dat hij met behulp van de wiskunde wilde aantonen dat God niet bestond, maakte hem als jood in het christelijke Europa niet erg populair. Gottfried Leibniz, de Duitse filosoof, wiskundige, diplomaat, natuurkundige, historicus en rechtsgeleerde kon toch de verleiding niet weerstaan om Spinoza in de buurt van Den Haag op te zoeken. Later bagatelliseerde hij zijn bezoek, want als overtuigd katholiek kon hij het zich niet veroorloven om ook maar op enigerlei wijze met hem geassocieerd te worden. Spinoza zou niet heel veel volgers hebben gehad, maar zijn tweets zouden zeker gelezen worden.

Leibniz zou overigens later in zijn leven een heftige discussie voeren met Newton. De inzet was wie er nu als eerste de differentiaal- en integraalrekening had uitgevonden. Leibniz was degene die het eerst tot publicatie overging maar hij heeft hoogstwaarschijnlijk wel een aantal van Newtons aantekeningen onder ogen gehad bij een bezoek aan Londen. Leibniz en Newton waren geen vrienden maar wellicht waren ze, gelet op hun gemeenschappelijke interesses, via een LinkedIngroep aan elkaar verbonden geweest.

In Parijs ontmoette Leibniz de in het begin van dit hoofdstuk genoemde Christiaan Huygens. Christiaan was populair, de koloniën in Noord-

Amerika zaten met smart op zijn manuscripten te wachten. Helaas duurde het maanden zo niet jaren voordat deze het Amerikaanse continent bereikten. Leibniz, die bekendstond als een ijdel man, zou ongetwijfeld via een check-in op Foursquare hebben laten weten dat hij in Parijs een ontmoeting had met Christiaan.

Diens broer Constantijn Huygens jr. was diplomaat, hun vader Constantijn Huygens sr. was een Nederlands staatsman. Deze laatste was ook nog eens dichter, terwijl Constantijn jr. naast zijn werkzaamheden als diplomaat ook vaak zijn broer Christiaan terzijde stond. Zo hielp hij hem bij het vervaardigen van de lenzen voor zijn telescopen. Daar waar Christiaan schreef over wat we nu science fiction zouden noemen, was Constantijn jr. een bekende schrijver van kronieken. De mogelijkheid om blogs voor een eigen website te schrijven was voor de familie Huygens ongetwijfeld een uitkomst geweest om hun drukke leven te combineren met hun schrijversambities.

Constantijn Huygens sr. was overigens een van de eerste liefhebbers van de schilderijstijl van Rembrandt. Rembrandt staat bekend om zijn schilderijen waar hij de licht-donkercontrasten vaak sterker uitbeeldt dan ze in werkelijkheid waren. Alsof hij een filter van Instagram toepaste op zijn schilderijen. Rembrandt maakte

zelfportretten die veel lieten zien van zijn geemoedstoestand. Behalve zijn vrouw Saskia van Uylenburgh en zijn zoon Titus van Rijn zijn ook zijn huishoudsters, tevens minnaressen, Geertje Dircx en Hendrickje Stoffels nadrukkelijk in zijn schilderijen aanwezig. Rembrandt had er geen moeite mee om beelden van zijn privéleven te delen met de buitenwereld en zou misschien een fervent gebruiker van Facebook zijn geweest.

Toen Rembrandt zich eenmaal had gevestigd in Amsterdam had hij al snel zijn eerste opdracht binnen. Het schilderij dat hij in 1632 maakte, kreeg de titel 'Anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp'. Deze Tulp was de bekendste geneesheer van zijn tijd in Amsterdam en vanaf 1622 schepen, een soort wethouder, van de stad. In 1654 werd hij benoemd tot burgemeester. Vanuit zijn dubbelfunctie heeft hij zich sterk gemaakt voor een hervorming van de medische zorg, met name van het apothekersbedrijf. Dit naar aanleiding van de hevige pestepidemie die de stad in 1635 trof. Stel je eens voor dat deze Tulp tijdens de zoveelste pestepidemie in het 17e-eeuwse Amsterdam de bewoners van de stad en de hulpverleners via social media had kunnen instrueren, zodat fysiek contact en besmettingsgevaar tot een minimum beperkt waren gebleven.



HOOFDSTUK 6

VERHALEN UIT DE PRAKTIJK

Als je een schip wil bouwen, roep dan geen mannen bij elkaar om hout te verzamelen, het werk te verdelen en orders te geven. In plaats daarvan, leer ze verlangen naar de enorme eindeloze zee.

– Antoine de Saint-Exupéry



Met de lessen die we nu met vallen en opstaan aan het leren zijn, kunnen we proberen om een nieuw systeem of model te ontwikkelen voor de toekomst.

Een plan op een blanco papier achter de tekentafel opgesteld. Een plan voor hoe de samenleving zou moeten werken, de evenknie van de wetten van de zwaartekracht maar dan in het sociale domein. Met prestatie-indicatoren, zoals groei van het Bruto Nationaal Product die gerealiseerd moeten worden. We kunnen ook onze blik van die tekentafel losrukken en om ons heen kijken.

Misschien zien we net als Newton een appel van een boom vallen en komen we tot briljante theorieën. Maar dat hoeft niet, iets simpels als het aanbrengen van groeven aan de zijkanten van munten is ook van heel veel nut gebleken voor de samenleving. Open data, maar ook crowdsourcing, e-participatie en cocreatie zijn middelen om tot dit type praktische oplossingen te komen.

Briljant in zijn eenvoud vind ik het initiatief Bouwen aan Brieven dat door de gemeente Zeist is genomen. Ik spreek van gemeente. In werkelijkheid kwam het oorspronkelijke idee van een ambtenaar en het was de gemeentelijke organisatie die vervolgens de ruimte bood om het idee ten uitvoer te brengen. U vindt het verhaal achter Bouwen aan Brieven terug bij het thema 'Overheidsdienstverlening'.

Briljant, maar dan cynisch bedoeld, vind ik ook de verhalen die ik kreeg waarin zinnen waren opgenomen als 'met behulp van open data ruimte geven aan inwoners', terwijl ik weet dat een tekst van nog geen 400 woorden langs drie afdelingen is gegaan omdat iedereen zijn goedkeuring eraan moest geven. Dat maakt het betreffende initiatief overigens niet minder waardevol. Maar het roept wel vraagtekens op over de manier waarop we georganiseerd zijn.

Coasean collapse

Ronald Coase heeft in 1937 het gezaghebbende 'The Nature of the Firm' geschreven waarin hij het ontstaan van grote, hiërarchische organisaties verklaart vanuit de transactiekosten. Hoe groter de organisatie, hoe lager de transactiekosten. Tegenwoordig lijkt het wel dat transactiekosten juist toenemen als de organisatie groter wordt. Een ontwikkeling die door David Eaves in het boek 'Open Government' de 'Coasean collapse' wordt genoemd.

In mijn waarneming liggen oorzaken en oplossingen van de Coasean collapse in de digitale economie. Met de komst van e-mail, tekstverwerkers en spreadsheets zijn we doorgeschoten in het elkaar informeren en controleren. De uitdaging is om organisaties (weer) te zien als een middel om samen te werken en niet als een

manier 'om controle te houden op'. Die samenwerking zal, door de opkomst van de digitale samenleving, steeds meer gedomineerd worden door interactie met de wereld buiten de organisatie. In het najaar van 2012 verscheen daarover het boek 'Samen Slimmer, Hoe de wisdom of crowds onze samenleving zal veranderen' van Maurits Kreijveld.

De 'wisdom of crowds' kent ook zijn beperkingen, FrankWatching publiceerde daarover onder de titel 'Stupidity of Crowds'. Zwitsers onderzoek wees uit dat zolang we onafhankelijk van elkaar een antwoord geven op een vraag, we als groep gemiddeld dichter bij het juiste antwoord uitkomen dan een expert. Hebben we als groep vooraf overleg met elkaar dan wordt de wijsheid van de groep beperkt, we praten elkaar te veel na. De oplossing: "the wisdom of the crowd can only be preserved by protecting the independence of the individual", aldus Jonah Lehrer. Wat geldt voor crowds geldt overigens ook voor organisaties. Een gecompliceerde uitdaging: als een organisatie door middel van samenwerking meerwaarde wil creëren dan zal er ruimte moeten worden gegeven aan de inzichten van het individu.

Business Model Generator

In het project Nederland Opent Data is veel aandacht geweest voor het gedachtegoed van

Alexander Osterwalder & Yves Pigneur. In hun boek 'Business Model Generation' gaan ze in op innovatieve businessmodellen, de wijze waarop een organisatie waarde creëert, levert en behoudt. Het zogenaamde canvasmodel van Osterwalder & Pigneur is gebruikt voor workshops onder leiding van John van Echtelt van CGI, waarin organisaties leren omgaan met de mogelijkheden van open data.

De inzichten die daarmee zijn verkregen, zijn gebruikt bij het ontwikkelen van de Business Model Generator: een hulpmiddel om de maatschappelijke, sociale en economische waarde van open data te ontdekken. De generator helpt om een idee te vertalen naar een unieke waardepropositie. Het geeft inzicht in de klantsegmenten, klantrelaties, kanalen, databronnen en partners. Tevens ondersteunt de generator bij het uitdiepen van het kosten- en verdienmodel. De Business Model Generator is een van de resultaten van het project Nederland Opent Data.

De voordelen van online

Deze publicatie is ook een resultaat van het project. De publicatie kent een offline variant, boek genaamd. U weet wel, dat medium waarvan de batterijen nooit leeg zijn, dat volledig platformafhankelijk, overal ter wereld te gebruiken is en waarin u op elk moment kunt

blijven lezen, zelfs tijdens het landen van het vliegtuig. Een geweldige uitvinding waarvoor het eerst de principes van massaproductie op werden toegepast.

dat we onze directe leefomgeving, de steden en dorpen waarin we wonen, kunnen verbeteren.

Tijdens het schrijven van deze publicatie werden de nadelen van het fysieke product ten opzichte van de online variant echter ook steeds voelbaarder. De deadlines voor de eindredactie, opmaak en drukproeven waren onverbidlijk. Dat betekent dat de keuzes voor de op te nemen verhalen een momentopname zijn. Terwijl elke dag weer nieuwe initiatieven ontstaan die minstens net zo waardevol zijn. Daarin toont zich de toegevoegde waarde van het digitale tijdperk. In de online publicatie gaan we verder met het opnemen van verhalen. De toegevoegde waarde van de online publicatie is ook dat we de structuur ervan, het theme, in WordPress ter beschikking kunnen stellen aan derden. Zij hoeven het wiel niet opnieuw uit te vinden maar kunnen wel naar eigen inzicht verbeteringen aanbrengen.

De criteria voor wat wel of niet is opgenomen in het boek zijn vaak heel intuïtief toegepast. Het gaat om initiatieven die ieder op hun manier een bijdrage leveren aan het realiseren van de Digitale Agenda, aan een slimmere en betere samenleving. De kracht van internet en alles wat daarna kwam is niet alleen dat we grote verschillen in tijd en ruimte overbruggen maar juist ook

THEMA 1: WE ZIJN AL OPEN

In hoofdstuk 3 sprak ik over big data: de tsunami aan ongestructureerde data, bijvoorbeeld teksten en beelden die gedeeld worden via social media. Bij het streven naar open data gaat het vaak over administratieve data die op een gestructureerde wijze verzameld en opgeslagen zijn maar die niet gedeeld worden. Althans niet in een voor anderen bewerkbare vorm.



Door alle aandacht voor appcontests wordt een te beperkte focus gelegd op open data als initiatief van een overheid die datasets aanlevert waarmee apps gebouwd kunnen worden. Raymond Franz van Open Sahara laat in zijn verhaal zien hoe open data ook ingezet kan worden. “In plaats van veel geld en energie te steken in de organisatie van vrijblijvende appwedstrijden die de afgelopen jaren niets concreets hebben opgeleverd, kan de overheid zich beter afvragen hoe met open data als smeermiddel de problemen binnen de eigen organisatie kunnen worden opgelost.”

De uitgangspunten van open data kunnen ook worden toegepast bij het bevorderen van onderlinge samenwerking tussen verschillende overheidsdiensten. Te vaak worden de oplossingen gezocht in omvangrijke ICT-projecten. Veel data zijn er al, maar worden niet gedeeld. En als er de intentie is om te delen dan wordt onnodig lang stilgestaan bij de standaard, het formaat, waarin de data gedeeld kunnen worden.

Tim Berners-Lee riep onlangs op tot het zoveel mogelijk delen van data in de meeste onbewerkte vorm onder het motto ‘raw data now’. Vaak is informatie wel openbaar en online te vinden maar niet verder te bewerken omdat er een conversie van bijvoorbeeld Excel-tabellen naar een pdf-formaat heeft plaatsgevonden. Denk

aan raadsstukken die op gemeentelijke websites worden gepubliceerd: die staan vol met beleidsrapportages en onderzoeken die bulken van de interessante data. Het moet nog in het DNA van de gemeente gaan zitten om bij het uitbrengen van dat soort documenten de gegevens in een bewerkbare vorm mee te nemen in de stukken.

Door het openstellen van data in bewerkbare vorm kunnen geïnteresseerden deze data zelf verwerken in publicaties. Denk aan tabellen met vergelijkende cijfers of data die in grafieken worden gebruikt die beter te begrijpen zijn dan wanneer alleen getallen worden gepubliceerd. Een vorm van do-it-yourself dus, waardoor steeds meer maatwerk mogelijk is. Een ontwikkeling die ondersteund wordt door software die als webservice wordt aangeboden en door de realisatie van open API's.



Beeld: Hugh Tobin

Raymond Franz over Open Sahara

Mijn advies aan de overheid is: 'Don't ask what you can do for open data, ask what open data can do for you'. Het verkondigen van deze eenvoudige visie op verandering in een wereld waar complexiteit tot kunst verheven is, blijkt een weerbarstig proces. De letter E van CEO op mijn Open Sahara visitekaartje vertaal ik dan ook steeds vaker als 'Evangelist'.

Ik werk met mijn bedrijf Open Sahara langs twee lijnen aan duurzame opendata-oplossingen.

Allereerst met de ontwikkeling van open source software waarmee de betekenis uit iedere dataset of tekst met taalkundige en statistische regels wordt gedestilleerd. Ik noem dit proces het semantiseren van kennis. Deze kennis wordt als semantische data opgeslagen. Zo is alles in Open Sahara direct verbonden met andere semantische databronnen zoals DBpedia, FreeBase en Open Street Map. Via de API van Open Sahara kan iedereen toepassingen ontwikkelen die gebruikmaken van deze 'linked open data'.

De andere lijn is het organiseren van workshops 'Business modelleren met open data'. Grote organisaties hebben vaak de neiging om de uitwerking van goede ideeën onmiddellijk te smoren onder een deken van complexiteit, waardoor innovatie een duur en langlopend proces wordt.

In de workshops laat ik zien dat de waarde van innovatie altijd in een toepassing zit. Pas als deze helder is uitgewerkt, stel ik de vraag welke data, kennis en budget nodig zijn om deze te ontwikkelen en welke opbrengsten daar tegenover staan. Dat is een heel andere aanpak dan het gebruikelijke 'als we nu eerst heel veel data integreren, kunnen we heel veel doen', en het blijkt door zijn eenvoudige opzet voor de deelnemers een echte eyeopener.

Ik ben ervan overtuigd dat linked open data bestaande overheidsprocessen efficiënter en transparanter zal maken, mits hiertoe de juiste omstandigheden worden gecreëerd. Zo moet de huidige inzet van middelen verschuiven van toepassingen voor consumenten naar oplossingen voor de overheid zelf. Daarnaast zal de neiging tot simplicity, van eenvoudige dingen complexe dingen maken, moeten worden doorbroken. Ik blijf mij hier hard voor maken, hoe vaak de boodschap ook moet worden herhaald. Iedere evangelist weet dat als de opendatacommunity niet naar de berg wil, de berg uiteindelijk naar hen toe komt.



Webservice Demonstrator

[Upload Image](#)

New entry was successfully posted



Buildings: 70%

Architecture: 55%

powered by:



Beeld: Harro Stekman

Harro Stokman over **Euvision Technologies**

Voor mij betekent open data niet dat overheden of bedrijven verzamelde data vrijgeven voor verdere bewerking. Het gaat voor mij vooral om de data die we al dan niet onbewust, als individu, achterlaten op het internet.

Om het in één zin samen te vatten: ik hou me bezig met software die kan kijken. Mijn software 'opent data'. En dan heb ik het dus niet over data in de zin van cijfers maar over digitale foto's, video's en andere content. Iedereen gebruikt Facebook, gebruikt een mobiele telefoon, heeft digitale televisie. Steeds vaker komt het voor dat we onze digitale content niet meer kunnen terugvinden.

Mijn software genereert metadata die beschrijven wat er in de foto te zien is. Een donker voorwerp op een spiegelend oppervlak wordt herkend als een boot zonder dat handmatig het woord boot in de omschrijving is gebruikt. Dat bedoel ik dus met software die kan kijken. De software herkent wat er op de foto staat: strand, architectuur, dieren etc. De software geeft metadata terug in de vorm van een classificatie van de foto in tekst.

Met deze software kunnen ontwikkelaars gemakkelijk nieuwe diensten ontwikkelen zonder

geconfronteerd te worden met de complexiteit van achterliggende algoritmes. Een voorbeeld van zo'n dienst zou een app kunnen zijn die privéfoto's automatisch in een mapje stopt (strandvakanties, skivakanties, the kids, katten & honden) of die juist foto's automatisch sorteert door onderscheid te maken tussen architectuurfoto's, natuurfoto's enzovoort.

De afgelopen jaren heeft de Universiteit van Amsterdam deze software ontwikkeld die in foto's, maar ook in video's kan kijken. Euvision Technologies is een spin-off van de UvA en een van de projectpartners in het consortium Nederland Open Data. Onze technologie is vrij complex maar door de software via een webservice aan te bieden, is het nu mogelijk voor de 'engineer op de zolderkamer' om hier een totaal innovatieve toepassing voor te bouwen.

Raw Data Snapshot

÷δ¼B+R|é◀qr■qá#J≡L]j.
H[*ï*€5/ô9xδ||≈r■½#pJ
ZS_||2Té~ë!çD●♥§ÖΘVπT'_
QE■θïdf1■▯B\$≤U0o9r†î!b@e
d_T●▲8§|,≈\$|ybt||H■V↑11πüB
qE±óq└●AU π↔af.=É_π36?C(2
'pgâX†π♣▲§||Åê.°¼s_fç♦B¶¥u¿

Sector Analysis

ecc correctable
dynastat recovery
not correctable
: sectr never found

Bytes Read/Written
458,544,828,588

Operatin

224,011,
223,898,
3,553,9

13,94
12
1-63

Beeld: Paul L. Dineen

Jaap Korteweg over **Raw Data Now!**

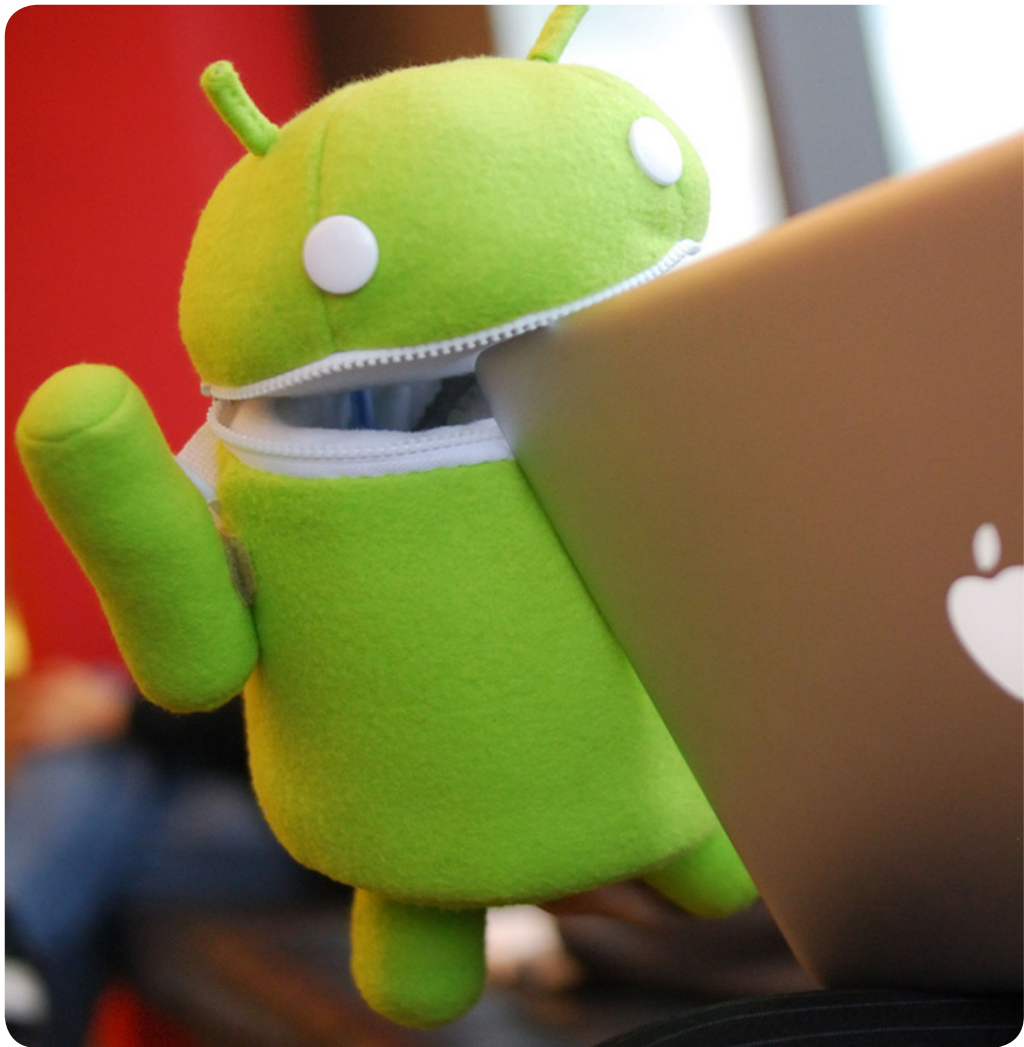
Hoe 'Opent Nederland zich' in een internationaal perspectief? Dat was de vraag die het Bureau Forum Standaardisatie bezighield. Namens Logica mocht ik meedenken over het antwoord op deze vraag. In Nederland gebeurt veel, maar zijn we op de goede weg? Om een antwoord te krijgen op deze vraag hebben we gekeken naar de ontwikkelingen rond open data in de Verenigde Staten, Engeland, Nieuw Zeeland en Canada.

De belangrijkste conclusie uit deze benchmark was dat in deze landen een 'raw data now'-aanpak wordt gehanteerd: alle openbare data die worden verzameld in het kader van de uitvoering van een publieke taak moeten door een overheidsorganisatie beschikbaar worden gesteld, in het format waarin deze data zijn verzameld en zijn bewerkt.

De ervaring met Nederlandse overheidsorganisaties is dat zij nog geen voorstander zijn van deze aanpak. De belangrijkste redenen hiervoor zijn aansprakelijkheidsvraagstukken, privacyvraagstukken en mogelijk technische belemmeringen. Daarnaast hebben Nederlandse overheden vaak de wens om juist toe te werken naar het gebruik van open standaarden zoals XML.

Standaardisering is een groot goed maar het proces van implementeren van standaarden is vaak langdurig. Gelukkig wordt vanuit de Europese Unie aangedrongen op een nationale aanpak in de lijn van 'raw data now', zodat er snelle stappen kunnen worden gezet op het terrein van open data. Maar wel met het uitgangspunt van een adequate metadatering. Metadata zijn gegevens die de karakteristieken van bepaalde gegevens beschrijven. Het zijn dus eigenlijk data over data. Het bureau Forum Standaardisatie volgt het Europese standpunt. Het gaat erom data te publiceren en in welk formaat maakt op dit moment niet uit. Indien er toch verschillende mogelijkheden zijn dan geniet een open standaard de voorkeur, aldus het Forum.

Mijn droom dat op Europees niveau gelijksoortige datasets worden gekoppeld (linked data) wordt hiermee steeds meer werkelijkheid. Een afnemer van een dataset in Nederland krijgt dan via linked data direct toegang tot gelijksoortige datasets in andere Europese landen. Door daarbij veel aandacht te geven aan een adequate metadatering kan een bedrijf gebruikmaken van datasets uit verschillende landen in verschillende formaten, die desondanks toch eenvoudig bruikbaar zijn voor de ontwikkeling van bijvoorbeeld een app voor een Europees navigatiesysteem.



Beeld: ianhu

Paul Manwaring over Open API

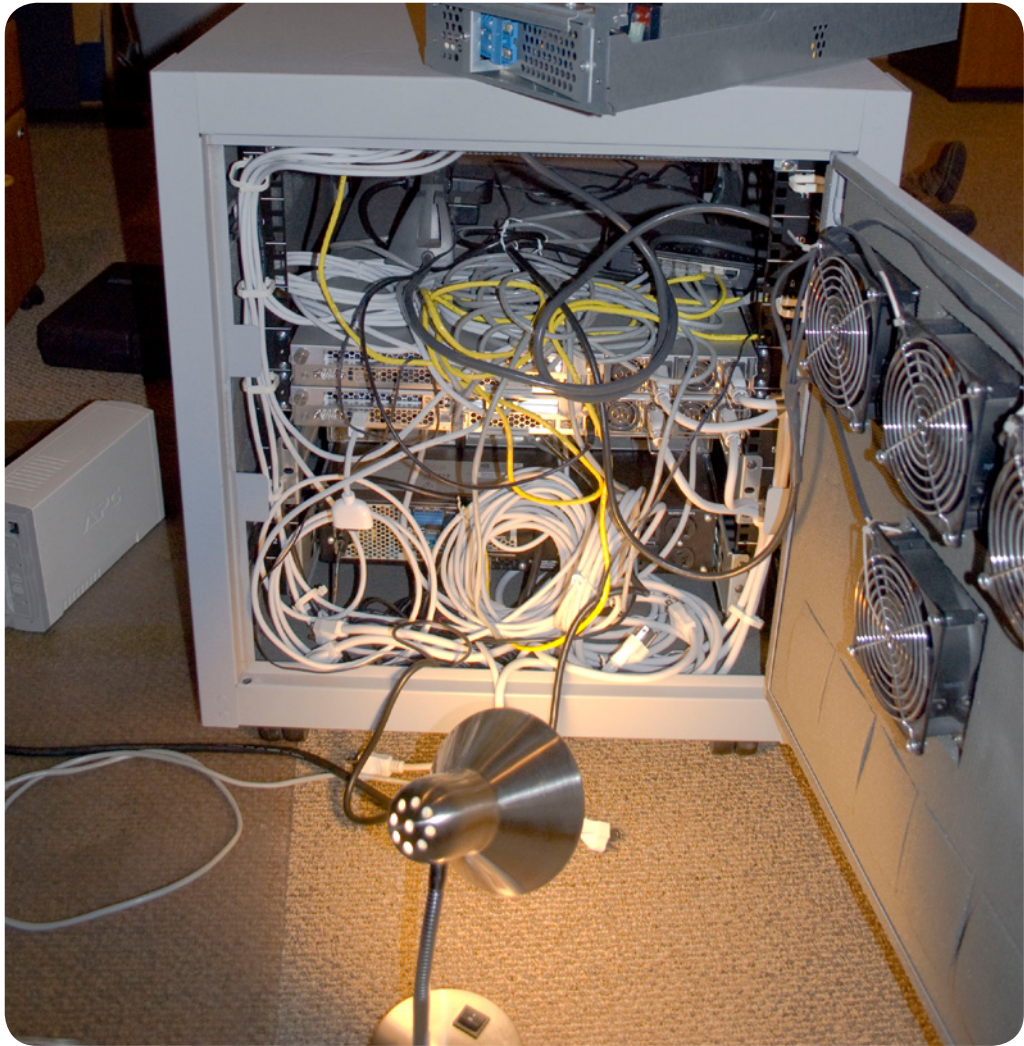
Data, open of niet, zijn niets meer dan een heleboel cijfers en tekst en krijgen pas betekenis als ze worden ontsloten door een gebruikersinterface. De mobiele app is op dit moment de meest populaire vorm om data te ontsluiten. Maar de app is wat de eindgebruiker ervan ziet. Tussen het beschikbaar stellen van een dataset en het realiseren van een app moet het nodige gebeuren. Wij, de initiatiefnemers van Glimworm IT, zijn van mening dat het motto van de gemeente Amsterdam 'we the data, you the apps' niet voldoende is om het gebruik van open data op grote schaal een vlucht te laten nemen.

Mijn collega Jonathan Carter en ik hebben diverse apps ontwikkeld op basis van datasets van de gemeente Amsterdam, maar ook op basis van datasets van landelijk en zelfs Europees niveau. We zijn van mening dat er een essentieel element ontbreekt in alle opendata-initiatieven: een Application Programming Interface die ervoor zorgt dat open data goed en gemakkelijk te gebruiken is. Een API die het werk voor ontwikkelaars makkelijker maakt zodat ze zich met name kunnen richten op het creatieve ontwerp.

Bij de Apps for Amsterdam-wedstrijd hebben we ons dan ook niet gericht op het ontwikkelen van een app maar hebben we een Open API

ontwikkeld. Onze Park Shark-API combineert data over parkeerzones en -tarieven met data over parkeermeters en betaal mogelijkheden. Ook ontwikkelden we een rekenmodule die wijzigingen in parkeertarieven in de avond en het weekend meeneemt. Het was hard werken om deze complexe API te bouwen maar de API is nu vrijelijk beschikbaar voor andere ontwikkelaars die hem kunnen gebruiken voor hun eigen apps.

Onze Open API heeft Apps for Amsterdam gewonnen. We zijn blij met deze aandacht want als overheden daadwerkelijk snel rendement willen, dan zullen ze zich moeten richten op Open API's. Er zijn inmiddels voldoende datasets beschikbaar. Het is nu tijd om alle jonge, ambitieuze en creatieve ontwikkelaars en ontwerpers, vol van ideeën, te helpen zich snel een weg te banen door het woud van datasets.



Beeld: anobjechn

Arjen Hof over GovLab

Ik werk bij GovUnited, een samenwerkingsverband van gemeenten gericht op een betere dienstverlening en efficiënte bedrijfsvoering. De inzet van moderne ICT-hulpmiddelen speelt daarbij een belangrijke rol. Voor mij ligt de toekomst van overheidsdienstverlening in een open overheidsplatform en het beschikbaar stellen van open data. Het wordt de taak van overheden om webservices (API's) te leveren, zodat mogelijkheden voor anderen ontstaan. Dat heet 'generativity': de potentie van platformen om nieuwe mogelijkheden te creëren die niet voorzien waren door hun makers.

Er zijn op dit moment al vele apps op het gebied van overheidsdienstverlening, bijvoorbeeld voor het melden van problemen in de openbare ruimte. Het probleem met de meeste apps is dat er geen (standaard) koppeling is met gemeentelijke systemen. Door het toevoegen van een open API-platform kan elke app (of andere webtoepassing) op basis van een open standaard (in dit geval Open311) communiceren met de gemeentelijke systemen. Het API-platform zorgt voor de koppeling met achterliggende gemeentelijke systemen en eventuele vertaling van berichten naar een formaat dat door de gemeentelijke systemen kan worden gelezen.

GovUnited heeft het initiatief genomen om een open platform te ontwikkelen door gebruik te maken van bestaande oplossingen en standaarden, zoals open311. Dit platform koppelt met het bestaande platform dat door GovUnited-gemeenten wordt gebruikt voor het afhandelen van dienstverleningsprocessen. Het doel is om dit platform uiteindelijk door te ontwikkelen tot een marktplaats waar vraag en aanbod bij elkaar komen. Het opzetten van een dergelijke marktplaats vergt vooral een organisatorische inspanning, om de kwaliteit, standaarden, afspraken en levering te bewaken.

Het ecosysteem dat GovUnited ontwikkelt, met goede documentatie en open API's, maakt het mogelijk dat beschikbare informatie direct kan worden gebruikt voor nieuwe toepassingen. Deze samenwerking tussen een open platform en open data levert meer winst op dan de huidige situatie waarbij diverse marktpartijen bijvoorbeeld een app ontwikkelen zonder afstemming en afspraken. Gemeenten kunnen moeilijk omgaan met deze diversiteit aan oplossingen en het bijbehorende verwachtingspatroon dat wordt gewekt bij burgers. Een meer 'geregisiseerd' aanbod biedt de markt meer mogelijkheden om innovatieve toepassingen te ontwikkelen, die een oplossing zijn voor echte problemen.

THEMA 2: ECOSYSTEMEN & PLATFORMS

Zijn appwedstrijden niet zaligmakend, ze helpen wel om een start te maken en publiciteit te genereren. De eerste appwedstrijd werd in februari 2011 in Amsterdam georganiseerd. Inmiddels zijn er tal van wedstrijden in Nederland. Ook wordt steeds meer het initiatief genomen om datasets niet eenmalig voor een wedstrijd, maar blijvend via platforms aan te bieden.



Een van de doelen van een appwedstrijd is het creëren van een ecosysteem, om maar eens een buzzwoord te gebruiken. Voor mij staat de term ecosysteem voor een omgeving waarin mensen met verschillende achtergronden elkaar kunnen ontmoeten om samen te werken en diensten te ontwikkelen. De grondstof waarmee gewerkt wordt is open data, maar uiteindelijk gaat het om de interactie tussen mensen.

Bij de eerste appwedstrijden was er vooral belangstelling van jonge mensen, type hacker, en gemeenten als eigenaren van datasets. De kring van geïnteresseerden is echter groter en gemengder van samenstelling geworden. Zo is bijvoorbeeld TNO inmiddels niet alleen een aanbieder van data, maar heeft zij met haar ontwikkelaars ook meegedaan aan appwedstrijden. Ook zijn er commerciële bedrijven, bijvoorbeeld reclamebureaus, die meedoen aan de wedstrijden.

Die appwedstrijden worden via verschillende ingangen georganiseerd. Lokaal, zoals Apps for Amsterdam en de Rotterdamse Hackathon, maar ook op het niveau van de provincie zoals Apps for Noord-Holland. Vele steden en regio's hebben inmiddels hun eigen wedstrijd. Naast wedstrijden worden er ook bootcamps georganiseerd, waar het ontwikkelen van vaardigheden om apps te kunnen bouwen centraal staat. De

manier waarop bij appwedstrijden en bootcamps wordt gewerkt, krijgt steeds meer navolging in het bedrijfsleven. Het verhaal over Working Tomorrow dat u bij dit thema aantreft, is hiervan een voorbeeld.

Zoals Frank Kresin beschrijft is de uitdaging niet langer om mensen achter het idee van open data te krijgen, die stap is grotendeels gezet. De volgende stap is het bewerkstelligen van duurzame resultaten. In dit kader is ook van belang dat datasets blijvend beschikbaar zijn, en natuurlijk actuele en (indien van toepassing) realtime data bevatten. Rotterdam heeft als eerste het initiatief genomen om hiervoor een platform te bouwen. In Amsterdam is er een Open Data Exchange. In Den Haag wordt gesproken van een opendatastore. Daarnaast zijn er landelijke initiatieven zoals het al eerder genoemde data.overheid.nl.

De platforms zijn bedoeld om blijvend toegang tot datasets te bieden en inzage te geven in de verschillende typen data door middel van een catalogus, soms aangevuld met tools en services zodat ontwikkelaars snel aan de slag kunnen.



Beeld: Waag Society

Frank Kresin over Apps for Amsterdam

Apps for Amsterdam was in 2011 de eerste Nederlandse wedstrijd waar ontwikkelaars werden uitgedaagd 'iets' met de databronnen van een stad te doen. Naar het voorbeeld van Apps for Democracy in Washington werden in Amsterdam gemeentelijke datasets ontsloten en prijzen aangeboden in diverse categorieën. Samen met Hack de Overheid en de dienst Economische Zaken van de gemeente Amsterdam stampten we de wedstrijd in twee maanden uit de grond; we bouwden een website, organiseerden een kick-off en gingen van start. Er kwamen honderden ontwikkelaars op af en de aanbidders van data bleven niet achter. Met achtenveertig apps, waaronder de Energielabel App, de OCO Scho-lenzoeker en 178x Amsterdam, was het resultaat meer dan geslaagd.

Daarmee lag een vervolg voor de hand. In 2012 organiseerden we de tweede editie met meer nadruk op het versterken van de band tussen de ontwikkelaars en de gemeente. Er werden zes thema's geïdentificeerd – veiligheid, mobiliteit, leegstand, energie, toerisme en cultuur en democratie – met elk een trekker die data kon openen en vragen kon beantwoorden. Zo kwamen data-eigenaren en ontwikkelaars nog beter met elkaar in contact. Dat leverde opnieuw een aantal interessante applicaties op, en terechte winnaars.

Lokale ambtenaren en politici zijn inmiddels overtuigd van het nut van open data, voor transparantie en efficiëntie van de overheid, innovatie en nieuwe diensten voor de burgers. Dat is een groot goed. Maar hoewel er mooie dingen worden gemaakt, blijft duurzaam resultaat vaak uit en merken burgers er te weinig van. Daar zit de grote uitdaging voor Apps for Amsterdam, en appwedstrijden in het algemeen.

Dat pakken we komend jaar aan. Met meer samenwerking met bestaande developer communities, MKB, hogescholen en universiteiten. Door ontwikkelaars te ondersteunen met antwoorden op technische vragen, maar ook met marketing en het starten van een bedrijf. Door ons te richten op sociale en maatschappelijke uitdagingen die mensen raken. En door te werken met nauw omschreven challenges die talent aantrekken en belonen.

Apps for Amsterdam is nog altijd volop in ontwikkeling. Wil je daaraan bijdragen, dan ben je meer dan welkom.



Beeld: Olaf Janssen

Paul van den Haak over de Rotterdamse Hackathon

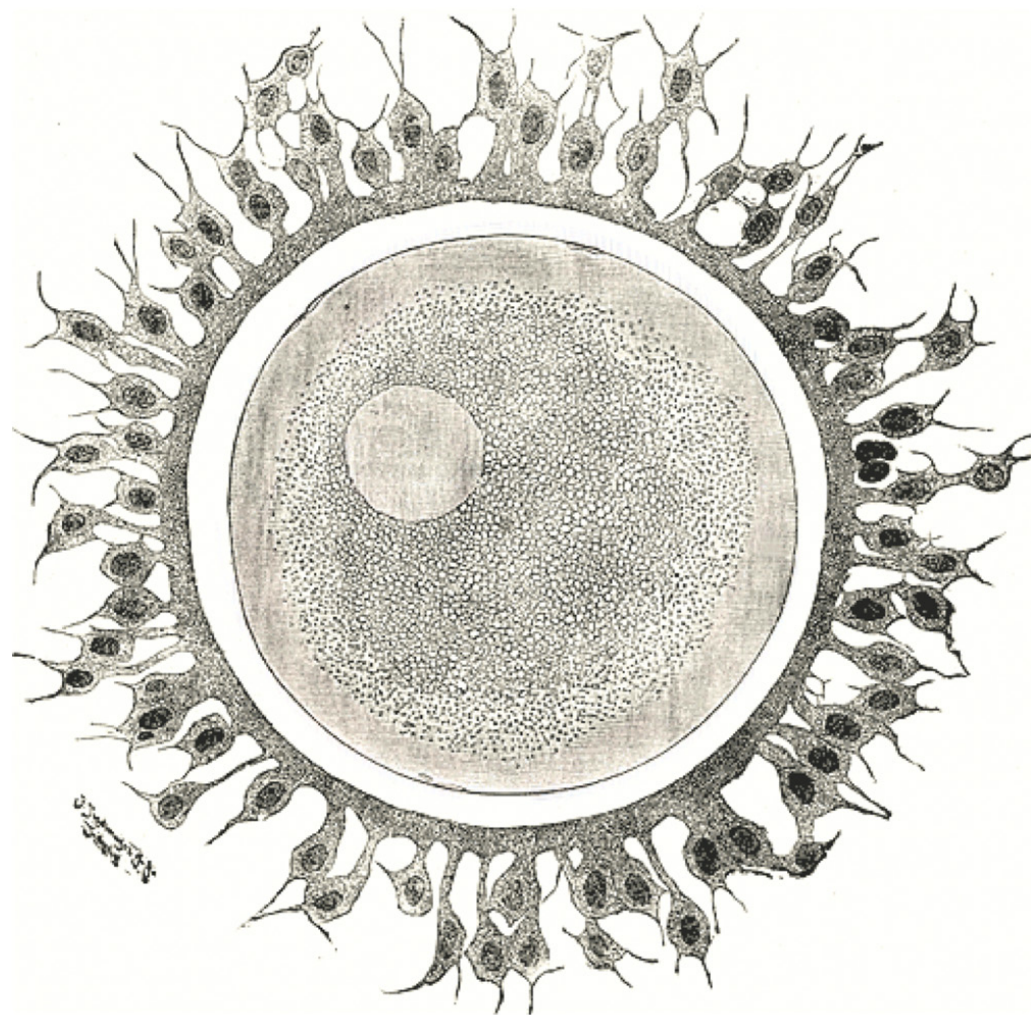
Meedoen aan de Rotterdamse hackathon. Het klinkt als een sportieve prestatie van formaat. En zo voelde het soms ook. Ik was enorm benieuwd wat er gemaakt zou worden met de mobiliteitsdata van TNO. Maar die data bij de programmeurs krijgen, bleek geen sinecure.

Ik begon met een warming-up, een eenvoudige vraag aan mijn collega's. Dacht ik. Maar toen ik mijn team vroeg welke data we makkelijk en snel open konden gooien, kreeg ik een spervuur aan vragen terug. Data openen heeft allerlei technische, organisatorische en juridische consequenties, die voor ons data-eigenaren niet direct te overzien zijn. Maar het lukte ons om tijdig een aantal interessante datasets te uploaden.

De hackerteams waren al vroeg aan het werk. Hun professionaliteit was verbluffend. Als ware topatleten hadden zij de taken verdeeld en hun eigen servers (a.k.a. The Beast) vrijgespeeld. Laptops aan, wifiwachtwoord invullen en knallen. Leek het tenminste. Maar toen ik een rondje ging lopen, bleek dat de hackers onthand waren. Want terwijl de organisatoren van hackathons ooit moesten bedelen om datasets, werden de deelnemers nu overspoeld. Ook voor mij als data-eigenaar was het overdonderend. Hoe wist ik wie er met mijn datasets aan de slag wilden

gaan? Gelukkig kon ik mijn data pitchen tijdens een workshop over mobiliteit. Vanaf het podium keek ik de volle zaal in. Om daar belangstellend toegeknikt te worden door allemaal keurige pakken en stropdassen. Niet het typische wedstrijdenvue van de hackers die ik eerder sprak. En dat was voor mij het grote opendata-inzicht van die dag. Duurzame interactie tussen data-eigenaar, hacker en doelgroep is in feite onmisbaar om tot mooie apps te komen.

Die zaterdag zijn er geen apps gebouwd op basis van onze datasets. En dat is jammer. Maar het neemt mijn vertrouwen in de waarde van open data niet weg. De hackathon was als het ware een sprint. Maar om tot waardecreatie met open data te komen, is een marathon nodig. Die duurt lang en is wellicht zwaar, maar kan je uiteindelijk heel ver brengen.



Beed: Gray's Anatomy (Public domain)

John van Echtelt over **Working Tomorrow**

'Follow me. I know the way...'. Daarmee begint *Look Who's Talking*, een Amerikaanse komedie uit 1989. In de film worden gedachten van baby's en kinderen hardop uitgesproken.

Mikey (stem van Bruce Willis) is met miljoenen andere spermacellen onderweg. Mikey heeft geluk. Hij vindt de grote eikel en het lukt hem om deze binnen te dringen. De eikel nestelt zich in en Mollie (Kirstie Alley) is zwanger. Hoewel Mollie haar zwangerschap eerst als ongewenst beschouwt, raakt ze later opgetogen over het ongeboren kind.

Na 9 maanden wordt Mikey geboren in een wereld vol vreugde, woede, toeval, egoïsme, ruzie, liefde en verdriet. Bij zijn geboorte is taxichauffeur James (John Travolta) toevallig aanwezig. Ook James raakt vertederd. Mikey is hem veel waard en hij wordt oppas.

Ook onze wereld bevat veel problemen. De mogelijkheden om deze met open data op te lossen zijn groot, maar het blijft bij praten. Vrijwel nooit komt een goed idee van de grond. Dit kan echt anders. Stelt u zich eens voor dat Mikey een opendata-idee is. *Look Who's Talking* leert ons dan dat: uit toevallige ontmoetingen veel ideeën ontstaan; goede ideeën een plek nodig hebben

om zich te ontwikkelen; ontwikkelde ideeën goede mensen nodig hebben om op te groeien. Daarom zou het goed zijn om toevallige ontmoetingen tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en overheden te organiseren. Daar zullen 'opendatakindjes' uit voortkomen.

Voor deze opendata-ideeën zou een Open Data Value Center kunnen worden opgezet. In deze 'broedplaats' krijgen goede ideeën de tijd en ruimte om zich te ontwikkelen. Ook de 'ouders' kunnen hier – met vallen en opstaan – leren hun kindje op te laten groeien.

Working Tomorrow (WT), het afstudeerprogramma van CGI (voorheen Logica) is een belangrijke inspiratiebron voor dit Open Data Value Center. Het WT heeft immers veel ervaring met het ontwikkelen van prototypen, het verkennen van technologische aspecten en het onderzoeken van de haalbaarheid.

Dus: 'Follow WT. They know the way...'



Beside: Ian Mutton

Ron van der Lans over de Open Data Exchange

De Open Data Exchange (ODE) is een initiatief van de Amsterdamse Innovatie Motor gericht op het faciliteren van het gebruik van open data in de metropoolregio Amsterdam. Met ODE gaan we een stuk verder dan het beschikbaar stellen van datasets. We stimuleren met dit brede programma dat andere organisaties en bedrijven ook open data beschikbaar stellen om op deze wijze meer toegevoegde waarde te kunnen creëren.

Op dit moment zijn we bijvoorbeeld bezig om met behulp van open/gedeelde data in Amsterdam Nieuw-West samen met energieleveranciers en netwerkbeheerders de hele energie-infrastructuur opnieuw in te plannen. Alle relevante data van de verschillende organisaties worden daartoe gebruikt en op een kaart weergegeven. Vervolgens brengen we gezamenlijk verwachte veranderingen aan de vraagzijde in beeld. Woningcorporaties gaan bij nieuwbouw bijvoorbeeld vaak over van gas naar stadswarmte.

Met open data kan de gemeente Amsterdam faciliteren, sturen en controleren. Met genoemd voorbeeld in de energiesector faciliteert de gemeente niet alleen de samenwerking tussen energieleveranciers, maar ook de ontwikkeling van slimme energienetten. Andere toepassin-

gen op basis van open data helpen bezoekers sneller een parkeerplek te vinden, leveren de brandweer essentiële informatie in noodgeval- len en besparen de griffie van de gemeenteraad honderdduizenden prints.

De fysieke opslag van data op een centrale, benaderbare plek en een logische ordening vormen de basis van het ODE-platform. Wat een bibliotheek is voor boeken, is het ODE-platform voor data – aangevuld met allerlei services en tools zodat ontwikkelaars snel aan de slag kunnen. Ook komt er een ODE App Catalogus met de voor Amsterdam meest waardevolle publieke apps. Binnen een community wordt samengewerkt aan haalbare businesscases, worden toepassing gerealiseerd en ervaringen gedeeld.

Als programmamanager ben ik verantwoordelijk voor het hele opendataprogramma. Het is belangrijk dat organisaties zich bewust worden van de mogelijkheden van open data en wat ervoor nodig is om de potentie ervan te benutten. Daarvoor starten we vaak met het door ons ontwikkelde opendataspel waarin we deelnemers laten kennismaken met de rol van dataleverancier, ontwikkelaar, gebruiker of kwartiermaker. Uiteindelijk gaat het erom dat we de creativiteit en kennis van mensen gaan benutten om de mogelijkheden van open data te exploreren.




aardwarmte den haag
SCHONE ENERGIE UIT DE AARDBODEM

ID: 489

Het water in dit flesje komt van 2.000 meter diepte. Op die diepte is aardwater 75 graden Celsius. Dit water wordt uit de aarde gepompt om meer dan 4.000 woningen in Den Haag Zuidwest te verwarmen. Aardwarmte is schone energie en draagt bij aan een flinke CO₂-reductie en een duurzame stad.

Aardwarmte Den Haag vof is powered by: Gemeente Den Haag, Staedion, Vestia, Haag Wonen, E.ON Benelux en Eneco

**Let op! Dit aardwater is niet drinkbaar
en kan bij inname schadelijk zijn voor uw gezondheid!**

Menno van der Horst over Duurzaam Den Haag

Den Haag geeft steeds meer ruimte aan haar inwoners. Onder invloed van bezuinigingen, krimp in het personeelsbestand en het feit dat de gemeente meer taken krijgt, voelt de gemeente een noodzaak om dienstverlening op een nieuwe manier uit te voeren en aan te bieden aan haar inwoners. Participatie, dienstverlening en innovatie zijn dan ook de pijlers van de opendatastrategie van de gemeente Den Haag.

Door te streven naar een open overheid waar dat kan en waar dat mag, ontstaan kansen voor inwoners en de markt. Het is voor Den Haag niet voldoende om alleen data beschikbaar te stellen die toevallig op de plank liggen. We geven prioriteit aan gegevens die een bijdrage kunnen leveren aan het inzichtelijk maken van maatschappelijke kwesties. Een goed geïnformeerde burger kan volop participeren en bijdragen aan de stad. Door open te zijn over processen, beleid én procedures stellen we inwoners en bedrijven in staat om samen met de gemeente de effectiviteit en efficiëntie van de dienstverlening te verbeteren. Dit doen ze door het afgeven van signalen en het initiëren en uitvoeren van ideeën die uiteindelijk kunnen leiden tot nieuwe producten en diensten.

Een voorbeeld van deze aanpak is Duurzaam Den Haag. Dit is een samenwerkingsverband

waarin bedrijfsleven, onderwijsinstellingen, gemeente en bewoners samenwerken aan het versnellen van duurzaamheidsinitiatieven.

Door verschillende partijen zijn data op het gebied van duurzaamheid en energie beschikbaar gesteld in de opendatastore, te vinden op thehagueopendata.org. Met deze open data worden door studenten van de Haagse Hogeschool, in samenwerking met The Hague Studios, toepassingen ontwikkeld voor Duurzaam Den Haag. De studenten en ontwikkelaars maken door middel van applicaties de data voor de eindgebruikers toegankelijk. Hun vraag staat bij de ontwikkeling centraal.

De applicaties worden getoond op het duurzaamheidsportaal duurzaamdenhaag.nl. Dit portaal wordt in 2013 steeds meer de plek waar nieuwe innovatieve toepassingen kunnen worden uitgetest en waar een geïnteresseerde bewoner makkelijk een oplossingsrichting kan vinden voor zijn duurzaamheidskwesties.

THEMA 3:

OVERHEIDSDIENSTVERLENING

De kwaliteit van informatievoorziening is een belangrijke factor voor overheidsdienstverlening. Het kadaster is een aansprekend voorbeeld: als de eigendomsoverdracht van onroerende goederen niet juist, tijdig en volledig wordt vastgelegd dan heeft dat vergaande consequenties. De snelheid en helderheid waarmee op vragen wordt gereageerd, zijn eveneens zeer belangrijk. De digitalisering heeft vooral impact op deze factoren.



De mogelijkheden om met burgers te communiceren zijn met de komst van sociale media enorm toegenomen. Het vergt tijd om die nieuwe mogelijkheden door te voeren in overheidsorganisaties. Zo komt het voor dat inwoners van de gemeente Amsterdam van een organisatieonderdeel (per mail!) te horen krijgen dat zienswijzen en bezwaren die per mail worden ingediend, niet in behandeling worden genomen. Tegelijkertijd worden binnen diezelfde gemeente door een ander organisatieonderdeel brieven verstuurd waar digitale alternatieven veel beter zouden werken. Er valt nog een hoop te leren dus.

Naast dat het wennen is aan de mogelijkheden van het digitale tijdperk als het gaat om de communicatie met burgers, worden tegelijkertijd grote stappen gezet om de dienstverlening van de overheid te verbeteren. Bijvoorbeeld door vergaande integratie van de informatievoorziening van verschillende overheidsonderdelen. Het kadaster heeft zo een deel van zijn taken weten te integreren met het gemeenteloket zodat de burger voor bepaalde informatie ook bij zijn eigen gemeente terecht kan. Daarnaast is er het nodige veranderd in de wijze waarop notarissen de akten bij eigendomsoverdracht kunnen aanleveren bij het kadaster.

Samenwerking tussen bekende, goed georganiseerde (koepel)organisaties lag ten grondslag

aan deze ontwikkelingen in overheidsdienstverlening. Scenario's en plannen konden worden uitgedacht over de wijze waarop en het tempo waarin zaken werden opgepakt, inclusief afspraken over verdeling van kosten, onderlinge tarifiering en overheveling van budgetten. Met open data wordt het karakter van de samenwerking totaal anders omdat de afnemer van die data onbekend is. Breng je kosten in rekening en zo ja, tegen welk tarief? Hoeveel afnemers zijn er eigenlijk? En aan welke kwaliteitseisen moet open data voldoen?

Nog fundamenteeler wordt het als we ons gaan afvragen of bepaalde overheidsdienstverlening niet kan worden vervangen door dienstverlening tussen burgers zelf. Wat te denken van de Engelse telecomprovider GiffGaff die onder het motto 'the mobile network run by you' grote delen van zijn bedrijfsvoering, waaronder de klantenservice, overlaat aan haar klanten? De achterliggende gedachte is dat een community van duizenden klanten sneller en beter in staat is om een klantvraag te beantwoorden dan een helpdesk bestaande uit enkele medewerkers. Zou dat ook binnen een gemeente mogelijk zijn?



Beeld: Quiet Wave Photos

Jasja van Rootselaar over **Bouwen aan Brieven**

We zijn als gemeente Zeist de pionier achter het succesvolle project Bouwen aan Brieven. Het begon allemaal in 2009 toen ons hoofd vergunningen en handhaving geïnspireerd raakte door een presentatie over crowdsourcing. Wie zouden er nu beter in staat zijn om ons te helpen onze brieven aan burgers toegankelijker en leesbaarder te maken dan die burger zelf? Het idee achter Bouwen aan Brieven is: burgers helpen de overheid te verbeteren.

De start was eenvoudig. Op de site www.zeist.nl werd een aantal standaardbrieven getoond en wij vroegen burgers om mee te denken over aanpassingen en verbeteringen. Op elke brief kwamen tientallen suggesties binnen. Medewerkers van Zeist hebben een flink aantal brieven aangepast met duidelijker taalgebruik als gevolg. Dit leidde meteen tot een hogere waardering: van een 5- naar een 7. Een hele concrete en succesvolle toepassing van de principes van e-participatie en crowdsourcing dus.

Bouwen aan Brieven stond in 2009 in de top tien van beste innovaties op het gebied van overheidsdienstverlening! Dit succes heeft ervoor gezorgd dat het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een project is gestart om deze kennis en kunde voor andere

overheidsinstanties beschikbaar te stellen en door te ontwikkelen.

Nu zijn bijna twintig gemeenten als deelnemer betrokken bij Bouwen aan Brieven. Deelnemers krijgen gratis toegang tot expertise, een kant-en-klaar draaiboek en kunnen gebruikmaken van het speciaal ontwikkelde Bouwen aan Brieven Platform. Met dit platform is het mogelijk om interactie met burgers te ontwikkelen en toe te voegen aan de eigen website.

Bouwen aan Brieven deed mee aan de European Sector Innovation Award 2011. Op 1 april van dat jaar is de broncode van Bouwen aan Brieven als open source beschikbaar gesteld. Sinds 1 mei 2011 is Bouwen aan Brieven geen gesubsidieerde innovatie meer maar een commerciële dienst, geleverd door wikiwise, een partij die van meet af aan bij het project betrokken is geweest. Binnen de gemeente Zeist zijn de opgedane inzichten onderdeel geworden van onze werkpraktijk, ze zijn tot op de dag van vandaag leidraad bij het schrijven en verbeteren van onze brieven.



David Kok over SocialMediaMeetlat.nl

Ik geloof in de meerwaarde van sociale media voor gemeenten. Maar dan moeten gemeenten ze wel goed gaan inzetten. Crisiscommunicatie begint niet bij een crisis, betere overheidsdienstverlening kan alleen maar lukken als gemeenten hun communicatie 'leuker' maken. Webcare kan worden ingezet om vragen sneller (en dus goedkoper) te beantwoorden.

De meerwaarde van sociale media voor gemeenten zit echter vooral in het feit dat het niet om sociale media gaat, maar om communicatie in breder perspectief. Gemeenten moeten opnieuw leren communiceren. Dienstverleningsnormen moeten worden aangepast aan de huidige tijdgeest. Waarom snappen gemeenten wel dat ze een tweet snel moeten beantwoorden, maar vinden ze het normaal om een brief zes weken te laten liggen? Ik krijg een sms van mijn garage (eenmanszaakje!) als mijn auto APK-gekeurd moet worden, maar geen sms als mijn paspoort verlengd moet worden.

Uit mijn onderzoeken blijkt dat gemeenten op de socialemediakanalen in hun traditionele valkuilen trappen: ze zenden informatie en luisteren niet. Gemeenten zetten automatisch gegenereerde (pers)berichten op Twitter en gebruiken weinig beeldmateriaal (filmpjes en

foto's) op Facebook, terwijl uit onderzoek blijkt dat berichten met beeldmateriaal twee keer zoveel aandacht krijgen.

Uit mijn onderzoeken blijkt ook dat de burger graag online met zijn gemeente wil communiceren. Negen van de tien respondenten wil via sociale media vragen kunnen stellen. Vaak blijkt dat bewoners nog steeds de bewonersbrief als voorkeurskanaal hebben om informatie te ontvangen. Maar wat is het voorkeurskanaal om daarover vervolgens een vraag te stellen?

En waarom verwijzen veel gemeenten in hun twitterbio naar een alternatieve website om bijvoorbeeld vragen te stellen (voor vragen, stuur een mail naar...), of een melding openbare ruimte te doen (voor een MOR gaat u naar deze website...)? Is dat niet hetzelfde als iemand die een e-mail stuurt met een vraag, deze te beantwoorden met 'stuurt u maar even een fax met uw vraag, want dat is ons voorkeurskanaal'?

Er is nog een lange weg te gaan naar echt sociale gemeenten! Via mijn onderzoeken, die ik publiceer op de site socialmediameetlat.nl, rapporteer ik regelmatig over de voortgang die door gemeenten wordt geboekt.



Beeld: Esthe de Blouw

Holger Peters over GemGids

In de beginjaren van het vorige decennium werkte ik als projectleider aan het project Gemeente Pragmatika. Het idee was simpel. Als alle overheidsorganisaties hun digitale data open en gestructureerd zouden aanbieden, dan zou iedereen een mooie interface op deze brondata kunnen maken. Die mooie interface is niet echt een probleem gebleken. De websites en apps schieten als paddenstoelen uit de grond, maar ze gebruiken bijna allemaal hun eigen (gekopieerde) dataset. Zelfs landelijke projecten verzamelen data als ervaren hamsters. Is dat nu écht nodig?

Ik denk het niet. We hebben alleen maar een 'ambtenaar 1.9' nodig. Dat zijn ambtenaren die snappen wat '2.0' is, met hun voeten in de klei staan en als bevoegd gezag hun brondata op orde houden en deze gestructureerd via open standaarden aanbieden. Welke standaard dat is, maakt mij eigenlijk niet uit. Wij moeten de 'ambtenaar 1.9' de tools bieden dit te kunnen doen. Een ambtenaar die bijvoorbeeld bezig is met het inplannen van strooiroutes bij verwachte gladheid moet de data daarover kwijt kunnen in een formaat dat door iedereen te benaderen is. Nu blijft er te veel informatie 'hangen' bij de individuele ambtenaar waardoor een collega die de telefoon bemaant geen adequate antwoorden kan geven aan de burger.

Als we de tools om brondata op orde te houden en te ontsluiten dan ook nog eens gezamenlijk (overheid én bedrijfsleven) ontwikkelen onder een open source licentiestructuur, slaan we meerdere vliegen in één klap. We hoeven niet meer in ellenlange praatgroepen bij elkaar te komen om een standaard te definiëren. Het heeft als extra voordeel dat we te maken krijgen met blijde ambtenaren omdat zij eindelijk een instrument hebben waarmee ze het proces kunnen integreren in de maatschappij. Net zoals we dat doen in '2.0'.

Met GemGids werken we met een negental gemeenten samen om dit soort initiatieven te ontwikkelen. Ik ben namens de gemeente Voorst betrokken geweest bij landelijke initiatieven als e-Gem. Binnen GemGids kiezen we echter heel bewust voor een bottom-upbenadering. Geen grootschalige projecten en tijdrovende aanbestedingen. We zitten niet vast aan jarenlange 'lock-in'-contracten maar zijn 'open' bezig. Naast kleinere gemeenten als Voorst en Brummen zijn ook de gemeente Utrecht en de provincie Gelderland deelnemers aan GemGids.



Beeld: Archangel12

Herco Coomans over

Basisregistraties Adressen en Gebouwen

De gegevens uit de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG) zijn sinds 1 februari 2012 te gebruiken voor iedereen, ook voor commerciële doeleinden. Een ontwikkeling die volgens mij veel kansen en mogelijkheden biedt. Voor overheden, maar ook voor bedrijven en dienstverleners.

Om gegevens te kunnen delen is de Nederlandse overheid bezig met het opzetten van het Stelsel van Basisregistraties. Een van de dertien basisregistraties is de Basisregistraties Adressen en Gebouwen. De BAG wordt gevoed door gemeenten en landelijk beheerd en gedistribueerd door het Kadaster. De BAG bevat zowel administratieve als geografische gegevens over alle gebouwen en adressen in Nederland.

Sinds 1 februari 2012 stelt het ministerie van Infrastructuur en Milieu de gegevens uit de BAG, inclusief alle postcodes, aan iedereen zonder belemmeringen beschikbaar. Overheden waren al verplicht om de gegevens uit de BAG te gebruiken in plaats van eigen adresregistraties, nu mogen ook private en maatschappelijke partijen de gegevens voor alle doeleinden gebruiken. De postcodegegevens worden niet door de overheid beheerd maar door een private partij (PostNL).

De rechter heeft echter bepaald dat commercieel gebruik van de postcodes uit de BAG door derden is toegestaan.

Daarmee is de volledige BAG nu als open data beschikbaar, wat betekent dat iedereen de BAG-gegevens mag gebruiken voor alle doeleinden. Stimuleren van de afnemers van de BAG is een van de ICTU-projecten waarvoor ik verantwoordelijk ben.

Een voorbeeld van hoe partijen deze gegevens kunnen gebruiken, is het bekroonde VPRO-programma 'Nederland van Boven'. Het programma laat met boeiende datavisualisaties en prachtige luchtbeelden zien hoe we in Nederland wonen en daarbij worden o.a. gegevens van de BAG gebruikt om te laten zien wanneer onze huizen en wijken gebouwd zijn en hoe groot de gemiddelde tuin is in een wijk.

Met het openstellen van de BAG is de eerste stap gezet om de basisregistraties te ontsluiten voor niet-overheidsgebruikers en een concrete implementatie van het open datagedachtegoed zoals dit nu op de politieke agenda staat.



Beeld: Archangels

Johan van Arragon over Provinciaal GeoRegister

“Waarom zouden we niet alle belemmeringen voor het hergebruik van provinciale gegevens overboord zetten?” Dat vroegen Marjan Bevelander en ik ons af toen we zes jaar geleden de provinciale leveringsvoorwaarden voor geodata tegen het licht hielden en zagen dat geen twee provincies overeenkwamen, zonder dat daar een duidelijke reden voor was.

Zo gezegd, zo gedaan en een paar maanden later ondertekenden alle provincies een intentieverklaring waarin ze financiële, juridische en technische drempels voor de levering en het hergebruik van hun geodata wegnamen. Vervolgens hebben we met alle provincies gezamenlijk het Provinciaal GeoRegister opgezet waarin die data te bekijken en te downloaden zijn. De provinciale geodata waren vrij.

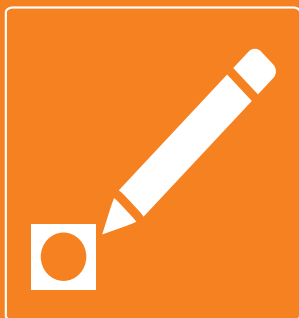
Bij de intentieverklaring hebben we ook een beleidslijn geschreven, want zo gaat dat in overheidsland. In die beleidslijn werkten we de algemene intenties verder uit. Data gratis, geen belemmeringen voor hergebruik, geen disclaimers, maar wel meta-informatie bij de data en de data bij voorkeur via een internetkaart beschikbaar stellen. Dat alles volgens internationale en open standaarden.

De gedachte erachter: de data zijn ingewonnen voor het uitvoeren van provinciale taken en ook betaald uit het bijbehorende budget, uit de publieke middelen. Daarvoor hoeven we dus geen geld meer te vragen. Die data kunnen behalve voor provinciale taken ook van nut zijn voor de maatschappij, al was het maar om te controleren of de provincie haar taken wel goed uitvoert.

Dat waren allemaal mooie woorden op papier. De praktijk geven we gestalte met het Provinciaal GeoRegister. Daarin zijn de provinciale geodatabestanden te vinden (op het moment van schrijven zo'n duizend en dat aantal loopt nog gestaag op). Het is een catalogus die beschrijft wat er is en wat die data voorstellen, maar die ook de mogelijkheid biedt om de data te downloaden, of als webservice te gebruiken is. De databestanden bestrijken alle beleidsvelden van de provincie en variëren van een landsdekkende en uniforme Ecologische Hoofdstructuur tot een lokaal overzicht van vuilwaterinnamestations. We publiceren die geo-informatie onder het Creative Commons Public Domain Mark. Dat betekent dat iedereen het zonder toestemming mag kopiëren, wijzigen, verspreiden en gebruiken – ook voor commerciële doeleinden.

THEMA 4: DEMOCRATIE & TRANSPARANTIE

Inspraak in besluitvormingsprocessen, het afleggen van verantwoording over de uitvoering en de controle daarop: essentiële aspecten van een democratie die beïnvloed worden door de steeds verdergaande digitalisering. Er zijn meer middelen dan ooit om de uitgangspunten van democratie kracht bij te zetten, bijvoorbeeld door het live streamen van vergaderingen en debatten. Tegelijkertijd is er op tal van aspecten steeds minder centrale regie mogelijk.



Sociale media hebben onze mogelijkheden tot communicatie enorm verruimd. Een twitter-debat over de verkiezingen kan op eenvoudige wijze worden georganiseerd, desnoods zonder medewerking van overheid of politici. In het tijdperk van tv en radio was nog sprake van communicatie in de vorm van 'one to many', communicatie die gestuurd en geregisseerd kan worden, op van te voren vastgestelde tijdstippen. Met sociale media is sprake van 'many to many' op onverwachte momenten.

In hoofdstuk 4 ging ik al in op internet als de ultieme kopieermachine. Op internet is distributie van informatie vele malen eenvoudiger te realiseren dan het beperken van toegang tot die informatie. Experts en deskundigen danken hun status vaak aan de exclusieve toegang tot informatie. Als gevolg van internet is die status aan het veranderen. Ontwikkelingen als crowdsourcing en cocreatie laten bovendien zien dat er meer manieren zijn om tot oplossingen te komen dan het inschakelen van experts en deskundigen alleen.

Niet alleen bij het formuleren van oplossingen maar al in de fase van probleemdefinitie komen crowdsourcing en cocreatie tot hun recht: 'solving the wrong problem' is een begrip dat staat voor oplossingen die bedacht worden door experts op basis van hun interpretatie van

een probleem. Door een grotere groep mensen mee te laten denken, kan een oorspronkelijke probleemdefinitie wel eens fundamenteel veranderen.

Ook daar waar het gaat om open data is het proces van interpreteren een belangrijk aspect. Open data heeft een op zichzelf staand doel om transparantie te bewerkstelligen en controle mogelijk te maken. Open spending, een vorm van open data waarbij rechtstreeks toegang wordt gegeven tot het meest basale niveau van de financiële administratie, is een goed voorbeeld.

Maar het gaat ook om de interpretatie van die data zelf. Cijfers en andere data worden te vaak alleen in bewerkte vorm gedeeld, waarmee impliciet het exclusieve recht op interpretatie van die data wordt geclaimd. Een begroting toegankelijker maken door infographics toe te passen en deze op een website te publiceren is zeer nuttig maar geen open data. Open data betekent dat brondata worden gepubliceerd zonder verdere bewerking of interpretatie van die data.



Beeld: Marco van Schaardenburgh

Marco van Schaardenburgh over iDordt.nl

Drie jaar geleden, na het afronden van mijn studie, was ik op zoek naar een hobby. En ik wilde iets dat roering zou veroorzaken, dat mensen in beweging zou brengen. Ik wist alleen nog niet wat precies het onderwerp zou moeten zijn. Al snel ontstond het idee van iDordt, een online podium voor mensen uit Dordrecht. Ik woon zelf al jaren in het centrum van Dordrecht dus waarom zou ik Dordrecht niet het middelpunt van mijn hobby maken? Op iDordt.nl kan iedere Dordtenaar een eigen stukje tekst plaatsen. Dat levert nagenoeg altijd bruikbaar materiaal op. Een heel enkele keer weigeren we iets omdat de tekst beledigend is.

We waren in 2010 de eersten die een twitterdebat voor de gemeenteraadsverkiezingen organiseerden. Dit was een eigen initiatief. Het is overigens een mooi voorbeeld van de veranderingen in onze tijd: als de burger iets organiseerde, wist de gemeente hier niet zo goed mee om te gaan. Ze reageerde afwijzend, we hebben het gewoon zelf gedaan en hadden ook geen samenwerking met de gemeente nodig. Tegenwoordig hebben gemeentes meer oog voor de veranderende relatie en pakken ze hun nieuwe rol. Dit gaat vaak goed, soms minder.

Onze relatie met de gemeente Dordrecht is overigens goed. Zo verzorgen we vaak twitterfeeds bij gemeentelijke evenementen. Toch heeft onze verstandhouding twee kanten. Omdat we een platform zijn dat onafhankelijk van de gemeente opereert, zijn we vrijer in de manier waarop we discussies voeren. Dat schuurt weleens met de belangen van het ambtelijk apparaat. Tegelijkertijd denken veel mensen dat we een officieel orgaan van de gemeente zijn, terwijl iDordt is ontstaan door het eigen initiatief van een inwoner en kan bestaan zonder steun van de gemeente.

Met de huidige technologie wordt de afstand tussen professional en amateur steeds kleiner. Iedereen kan met redelijk eenvoudige middelen journalist, uitgever, fotograaf en filmer zijn. De kracht van iDordt zit hem erin dat we al deze mensen een podium bieden waarbij plezier en oorspronkelijkheid belangrijker zijn dan professionaliteit. En ik ben zelf ook maar een goedbedoelende amateur die hoofdredacteur van een (digitale) krant wil spelen.



Beeld: Bob van

Bob Ran over Apps voor Democratie

Het is half zeven 's ochtends. Bam. Om data te openen moet je toch echt eerst je ogen open doen. Dat valt tegen op de vrije, doch vroege zaterdag. Gelukkig is er koffie. Zonder koffie geen gehack in de Tweede Kamer. Want vandaag gaat het gebeuren! Een select publiek krijgt voor het eerst toegang tot een schat aan Kamerdata. Als programmeurs krijgen we de vrije hand om binnen een dag een fantastische opendata-app te maken. Heerlijk. Maar nu eerst de trein in.

Het is wat later. Openbaar vervoer ten spijt wandel ik ruimschoots op tijd over het Plein. De poort naar doordeeweeks politiek gekrakeel opent zich voor mij. Op deze frisse najaarszaterdag komt niet de muffe geur van politiek, maar de frisse geur van gewassen hackers mij tegemoet. Slaperig maar goedlachs prik ik de kekke Apps voor Democratie-button op mijn shirt, zoek ik mijn collega's van TNO op en openen wij onze laptops als ridders aan een ronde tafel.

Nog weer wat later. De hele dag zijn we al aan het programmeren. Maar de tijd begint te dringen. De deadline is zes uur, hoe lang hebben we nog? Om mij heen transformeert de eerst zo frisse geur in een lichte zweetgeur. Mijn collega's turen zó gefocust naar hun scherm dat het lijkt alsof de wereld om ons heen niet meer bestaat.

Ondertussen schuifelt de Who's Who van niet-hackend opendataland als aasgieren om ons heen. Ze hopen een glimp op te vangen van iets wat er nog niet helemaal is. Nog een uur knallen. Dit gaat nooit lukken!

Het is zes uur. De wedstrijd is ten einde. Onze app KamerSortire brengt de zetels van de Tweede Kamer visueel in beeld en kan op basis van verschillende variabelen worden 'gesorteerd'. Bijvoorbeeld op basis van de leeftijd van Kamerleden, aantal dagen ervaring in de Tweede Kamer, ingediende moties en de mate van samenwerking.

Nu moeten we de app gaan presenteren. De zaal staart ons aan. Onzekerheid maakt zich van ons meester. Zojuist werkte de demo, werkt hij ook als iedereen kijkt? We beginnen het verhaal, we starten de demo. De Tweede Kamer van boven als flitsende interactieve bolletjes op het scherm. Bam!



Beeld: Jeroen Hatenboer

Jeroen Hatzenboer over Koers053

De gemeenteraad van Enschede heeft in 2011 de eerste stappen gezet naar een zogenaamde burgerbegroting: een manier voor de gemeenteraad om de gemeentelijke begroting in samenspraak met inwoners van de stad in te richten.

Een belangrijke stap was om de informatievoorziening rond de begroting, maar ook die rond de jaarrekening en andere financiële verantwoordingsrapportages, toegankelijker te maken. Dat is gedaan via de aparte website 'Koers053'. Om discussie over de begroting los te maken, worden regelmatig stellingen voorgelegd aan het Enschede panel. De motiemarkt die Enschede in 2012 voor de tweede keer heeft georganiseerd, brengt de intentie om burgers te betrekken goed voor het voetlicht. Bewoners kunnen hun ideeën proberen te 'slijten' aan raadsleden om te laten vertalen in een motie voor het raadsdebat.

Strikt genomen is het vaststellen van de begroting natuurlijk een raadsaangelegenheid. Voor mij als wethouder biedt 'Koers053' echter ook aangrijpingspunten om op een andere manier om te gaan met de initiatieven in de stad. We willen dat mensen met ons meekijken en meedenken zodat het traditionele onderscheid tussen wij en zij afneemt. ICT, en informatisering als verlengstuk van ICT, zijn middelen om deze

doelen te bereiken. We kunnen mensen beter en directer informeren en dat werkt ook andersom: bewoners kunnen hun wensen en ideeën makkelijker bij ons kenbaar maken.

Voor de begroting 2013 zijn vier moties door de gemeenteraad van Enschede aangenomen die via de motiemarkt zijn aangereikt. Maar ook moties die niet worden overgenomen door de Raad kunnen effect sorteren. Via de motiemarkt 2011 zijn we als College in gesprek geraakt met de mensen achter initiatieven in de stad die voorheen minder zichtbaar waren maar waar we nu concreet mee samenwerken.

Met de invoering van de Wet Dualisering Gemeentebestuur in 2002 hebben we natuurlijk formeel het burgerinitiatief mogelijk gemaakt, maar daar wordt weinig gebruik van gemaakt. Mensen waren er nog niet aan toe. Ik denk dat we nu zo langzamerhand aan de vooravond staan van een ontwikkeling waarbij initiatieven echt van de grond gaan komen. Bij het vaststellen van de begroting 2013 is € 4 miljoen vrijgemaakt voor zogenaamde bewonersbudgetten om ruimte geven aan deze initiatieven.



Beeld:laurenellen McCam

Marjan Delzenne over Budgetmonitoring

In april 2012 was ik uitgenodigd om het Nederlands Centrum voor Budgetmonitoring en Burgerparticipatie te vertegenwoordigen tijdens een bijeenkomst van het Open Government Partnership (OGP) in Brasilia. OGP is een initiatief gericht op acties van overheden om transparantie te bevorderen, participatie van burgers te stimuleren, corruptie te bestrijden en nieuwe technologieën aan te wenden om de overheid meer open, effectief en verantwoordelijk te maken. Naast 'civil society'-organisaties zoals het centrum waren ook overheden uitgenodigd. De Nederlandse regering is aspirant-lid van OGP en heeft een concept-actieplan geschreven waarin open data een belangrijke component is.

Initiatieven op het terrein van Open Overheid zijn nog jong. Het OGP is evenals het centrum voor budgetmonitoring in 2011 opgericht. De initiatiefnemers van OGP zijn Brazilië, Indonesië, Mexico, Noorwegen, Filippijnen, Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Als centrum werken we veel samen met het INESC uit Brazilië (instituut voor sociaaleconomische studies).

In Brazilië zijn ze veel verder dan wij als het gaat om transparantie in overheidsfinanciën. Voortgekomen uit de mensenrechtenbeweging en de strijd tegen corruptie, heeft INESC zich sterk

gemaakt voor het op detailniveau openstellen van alle overheidsuitgaven. In Brazilië gaat dat heel ver, ze willen bij wijze van spreken kunnen zien wie een uitkering krijgt om te voorkomen dat de vrouw van de burgemeester ook een bijstandsuitkering ontvangt.

Een land als Brazilië en het OGP zijn voorbeelden waarin bottom-up initiatieven langzamerhand integreren met formeel overheidsbeleid. In Brazilië heeft dat ertoe geleid dat de financiële systemen van de overheid te benaderen zijn op uitgavenniveau, open spending, waardoor iedereen zijn eigen rapportages kan maken.

Het centrum heeft gekozen voor een focus op budgetmonitoring op buurtniveau. Budgetmonitoring is een tool waarmee burgers, communities en andere organisaties zicht krijgen op begrotingsprocessen en de besteding van middelen. Met behulp van deze methodiek kan een dialoog plaatsvinden tussen burgers onderling en tussen organisaties en overheid over prioritering, behoeftes en aanpak van problemen. Sociale participatie is het einddoel. Een eerste start is nu gemaakt door budgetmonitoring in te voeren in de Indische Buurt in Amsterdam, waarbij we ons baseren op de methodologie van INESC.

THEMA 5: MOBILITEIT & VERVOER

Als er één terrein is waar apps voor het grote publiek hun toegevoegde waarde hebben bewezen, dan is het mobiliteit. In hoofdstuk 2 noemde ik de Trein app waarbij de NS verrast werd door het eigen initiatief van een student. Maar de meeste voorbeelden zijn apps die ontwikkeld werden nadat vervoersbedrijven samen met lokale overheden hun datasets ter beschikking stelden voor hackathons en andere appcontests.



De kiem voor deze ontwikkeling ligt in 2007 in de Verenigde Staten, waar de eerste vervoersbedrijven hun actuele reisinformatie toegankelijk maakten voor ontwikkelaars. In 2009 sprak minister Eurlings van Verkeer & Waterstaat de ambitie uit dat reizigers vanaf 2015 overal en altijd kunnen beschikken over actuele, landsdekkende reisinformatie. Volgens de minister was in 2009 de reisinformatie nog te statisch en onvoldoende beschikbaar.

De apps waarmee actuele reisinformatie op elk moment kan worden geraadpleegd, geven invulling aan de ambities van de minister. Het verstrekken van actuele reisinformatie door ov-bedrijven en lokale overheden in de vorm van open data waarmee ontwikkelaars aan de slag kunnen, is geen nieuws meer.

Maar op het gebied van mobiliteit en vervoer is inmiddels veel meer beschikbaar dan actuele reisinformatie van vervoersbedrijven. De Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer van de gemeente Amsterdam won in 2012 de World Smart Cities Awards. Deze dienst is in maart 2012 gestart met alle beschikbare verkeers- en vervoersdata open te stellen. Het gaat onder andere om gegevens over parkeertarieven, parkeergebieden en -tijden, strooiroutes, taxi-standplaatsen, touringcarhaltes en fietspaden en -stallingen. Ook is er sinds kort realtime infor-

matie beschikbaar over files op de Amsterdamse hoofdroutes.

Met het beschikbaar stellen van allerlei data waarmee apps kunnen worden ontwikkeld, is het hoofdstuk over open data en mobiliteit echter nog niet gesloten. Het stipt rijden volgens de dienstregeling is bijvoorbeeld in de huidige service level agreements met vervoersbedrijven een belangrijk aspect. Maar hecht de gebruiker van het ov daar op de lange termijn wel zo veel waarde aan? Allereerst zijn we veel beter dan voorheen in staat om de wachttijden bij haltes voor onszelf in te korten doordat we over actuele reisinformatie beschikken. Bovendien is onze perceptie van wachten aan het veranderen doordat we ons beter vermaken tijdens het wachten, juist door de smartphone met al die apps.

Interessant is ook dat we als gebruiker van apps relevante data (kunnen) achterlaten voor de organisaties die betrokken zijn bij het openbaar vervoer en wegverkeer. Daarmee kan een betere inzet van personeel op piekmomenten en betere doorstroming worden gerealiseerd. De eerste apps die op dit soort ideeën voortborduren, worden al ontwikkeld.



Beeld: Stefan de Konink

Stefan de Konink over OpenOV

In navolging van de ambitie van de toenmalige minister Eurlings om iedere reiziger te laten beschikken over actuele, landsdekkende reisinformatie is de overheid gestart met de Nationale Databank Openbaar Vervoergegevens (ND-OV). Omdat de ND-OV uiteraard achter gesloten deuren werd ontwikkeld, want zo gaat dat met open projecten, hebben wij besloten om de overheid te laten zien hoe wij denken dat het moet. Wij zijn de mensen achter openKvK, Open-StreetMap Nederland en Stichting OpenGeo, een club van doeners die nu samenwerken onder de naam openOV, met als doel actuele en geplande reisinformatie openbaar beschikbaar te stellen.

Door samenwerking tussen partijen te stimuleren ontstaat er een community waar open data, open standaarden en open source een grotere rol spelen dan ooit tevoren. Het project is de markt een stap vooruit door een behoefte te creëren en op tijd een stap terug te doen. Dit resulteert in vraagbundeling waardoor wij een overheid mee kunnen krijgen om data vrij te geven voor algemeen gebruik. Wij laten zien dat het kan, maar een marktpartij zal zelf invulling moeten geven aan de commerciële exploitatie ervan. Deze mentaliteit brengt op het juiste moment de juiste mensen bij elkaar. Een realtime reisplanner ontwikkelen is voor som-

migen twee weken programmeren, dan zijn ze klaar, voor een ander is dat werk de ontbrekende schakel om een product commercieel haalbaar te maken.

Waar we bij de start van het project de hele keten moesten beheersen door ruwe data aan te bieden, data te integreren, halffabricaten te maken en consumenten aan te spreken, zijn we in drie jaar teruggegaan naar waar het echt om draait: het optimaliseren van infrastructuur en ruwe data-kwaliteit. Alle verbeteringen die daarin terugkomen zijn direct door de hele keten waar te nemen. Wanneer een van onze afnemers (OVinfo) een review krijgt als: “Ben zelf werkzaam als buschauffeur bij het GVB. Even vragen aan de leiding waarom wij deze optie niet standaard op de bus hebben”, weet je waarvoor je het doet. Wij innoveren, en de markt moet mee.



Beeld: André-Pierre du Plessis

Dirk van der Woude over de OVinfo app

Tijdens werktijd zet ik me in voor de aanleg van open en toekomstbestendige breedbandaansluitingen in de stad Amsterdam. Maar ook na werktijd hou ik me bezig met ontwikkelingen die te maken hebben met connectiviteit. Open data en alles wat daarmee samenhangt, heeft al lange tijd mijn aandacht en ik probeer alle nieuwe ontwikkelingen op de voet te volgen. Als gebruiker van het OV in Amsterdam ben ik altijd op zoek naar nieuwe apps voor het OV.

Als men ooit een app zoekt die het belang van open data bewijst dan is het wel de app OVinfo. Immers, wat is het ergste van het openbaar vervoer? Het wachten bij een halte zonder dat je weet of en zo ja hoe laat die bus of tram komt. Met deze app is die ellende voorbij, je ziet dat je bus of tram onderweg is en hoeveel haltes 'ie nog te gaan heeft. Hier in Amsterdam bewijst de OVinfo app echt zijn toegevoegde waarde. Terwijl je in een tram of bus zit kun je namelijk besluiten welke volgende tram of bus je neemt. Echt handig omdat je in Amsterdam de keuze hebt uit veel alternatieve overstapplekken en -lijnen.

Deze app zorgt er dus voor dat je op ieder moment zelf op basis van actuele informatie de optimale OV-route kunt kiezen. En dat is forse winst! Jammer dat de 'nog niet zo open'

data-eigenaren het nu nog niet mogelijk maken de data ook te gebruiken voor een echte route-/reisplanner. Dat zou helemaal ideaal zijn: de OV-'TomTom' die steeds opnieuw kan berekenen wat de snelste route is. En natuurlijk hoop ik dat we ooit de hele stad integraal hebben voorzien van de snelst mogelijke breedbandaansluitingen. Dat biedt weer heel veel mogelijkheden om toegang tot goedkoop en snel mobiel internet te realiseren voor alle inwoners en de bezoekers van de stad. Zodat we allemaal gebruik kunnen maken van apps als OVinfo.



Beeld: Jonathan Carter

Jonathan Carter over de Park Shark app

Als nieuwbakken inwoner parkeerde ik aanvankelijk mijn auto altijd in de straat dichtbij mijn appartement in hartje Amsterdam. Ik was een fortuin kwijt. Het duurde even voordat ik door had dat ik aan de andere kant van de brug voor veel minder geld kon parkeren. Tijdens de PICNIC Open Data Hackathon 2011 viel mijn oog op de datasets over parkeertarieven en -zones. Het idee om samen met mijn businesspartner Paul Manwaring van Glimworm IT de Park Shark app te ontwikkelen was geboren.

Onze app helpt mensen met het vinden van de goedkoopste plek om te parkeren. We focussen ons daarbij op het tonen van informatie die vaak verborgen blijft. De Park Shark app moet bij de eindgebruiker de reactie “Hé, dat wist ik niet!” ontlokken. Zoals ik ooit dezelfde reactie had. Het gebruik van onze app is simpel. De gebruiker wordt gevraagd om aan te geven waar en wanneer hij wil parkeren. Met een druk op de knop wordt dan een kaart beschikbaar met alle parkeermeters in het gebied. De meters met een gele ster geven de goedkoopste plekken om te parkeren aan. Door vervolgens op het parkeericoontje te drukken worden meer details over parkeertarieven en betalingsmogelijkheden bij de parkeermeter weergegeven.

Zo simpel en effectief kan het principe van open data worden toegepast. Op deze manier wordt waarde gecreëerd op meerdere niveaus. Bezoekers van de stad besparen geld en vinden makkelijker een parkeerplaats. De stad profiteert omdat bezoekers sneller hun weg vinden naar een parkeerplaats, wat de doorstroming van het verkeer in de stad ten goede komt.

Vanwege de bruikbaarheid en toegevoegde waarde van de Park Shark app zijn we doorgaan met het werk dat we verzet hebben. We hebben een Park Shark Application Programming Interface (API) ontwikkeld. De gebruikte methodes hiervoor zijn vrijelijk beschikbaar zodat ontwikkelaars in andere steden die vergelijkbare datasets ter beschikking hebben gesteld makkelijk aan de slag kunnen om hun eigen apps te bouwen. In plaats van dat we deze apps zelf ontwikkelen, helpen we anderen om ze te ontwikkelen.



Tiffany Vlemmings over de Nationale Databank Wegverkeergegevens

Meewerken aan het verzamelen van actuele en statistische informatie over het wegverkeer in Nederland en deze gegevens via een open standaard beschikbaar stellen aan derden is mijn uitdaging. Dit doe ik als projectmanager in het samenwerkingsverband Nationale Databank Wegverkeergegevens (NDW) waarin 24 overheidsinstanties en de NDW-uitvoeringsorganisatie participeren. Ons doel: een betere bereikbaarheid van Nederland. De NDW-databank biedt inzicht in de actuele verkeerssituatie op snelwegen, provinciale wegen en doorgaande stedelijke wegen en daarnaast ook informatie over wegwerkzaamheden en brugopeningen.

Voor de komst van NDW in 2008 was informatie over de situatie op het wegennet incompleet en gefragmenteerd. Rijkswaterstaat, provincies, regio's en gemeenten hadden hun eigen informatiesystemen of helemaal geen systeem. Daar hadden zowel wegbeheerders als weggebruikers last van omdat men niet kon beschikken over actuele verkeersinformatie. Met de NDW wordt aan de ontwikkeling van één databank.

Bij NDW worden alle gegevens verzameld en samengevoegd, opgeslagen en vervolgens weer verspreid naar de afnemers. Deze afnemers

gebruiken en bewerken de informatie voor verschillende doelen. De wegbeheerders geven het door aan weggebruikers als collectieve reisinformatie op borden en via websites. Aanbieders van verkeersinformatie verstrekken individuele reisinformatie via internet, telefoon, sms, radio en navigatiesystemen. Ook worden de gegevens gebruikt voor wetenschappelijke en statistische doeleinden; denk hierbij aan het ontwikkelen van verkeersbeleid en regelscenario's en het uitvoeren van verkeerssimulatiestudies. Onderzoeksbureaus, aanbieders van verkeersinformatie en wegbeheerders kunnen gebruikmaken van onze realtime dienstverlening in de Europese standaard voor het ITS domein (Datex II).

De essentie van ons samenwerkingsverband is dat alle verkeersgegevens via één loket verkrijgbaar zijn voor alle geïnteresseerde partijen. Op dit moment is er nog geen sprake van 'open data'. Afnemers van NDW-verkeersinformatie nemen data af op voorwaarden die beschreven staan in een licentieovereenkomst. Wel is het zo dat alle geïnteresseerde partijen zo'n licentieovereenkomst kunnen tekenen en daarmee vrij eenvoudig afnemer kunnen worden. Momenteel onderzoekt NDW de mogelijkheden van een opendatalevering.



Beeld: Liesbeth Dingmans i.o.v. Watermet

Mario Kortman over de Vaarwater app

Waternet is het enige watercyclusbedrijf van Nederland. We zuiveren afvalwater, maken drinkwater, houden het oppervlaktewater op peil en waken over het binnenwater. Sinds het vaarseizoen van 2011 bieden we onze Vaarwater app aan om vaarders op de Amsterdamse binnenwateren te voorzien van informatie over hun route. De app is ondertussen meer dan 33.000 keer gedownload en wordt zeker in de zomermaanden door duizenden mensen actief gebruikt. De Vaarwater App heeft daarmee zijn waarde voor ons en onze klanten al ruimschoots bewezen.

De data uit de Vaarwater app (zoals populaire routes, knelpunten en dergelijke) zijn ook zeer waardevol voor het verbeteren van onze dienstverlening. Sinds dit najaar zijn we in samenwerking met TNO daarom bezig met een innovatieve pilot. Met de door onze gebruikers verzamelde gegevens en fysieke sensormeetpunten op het water, vergelijkbaar met verkeerslussen, werken we aan een realtime verkeersmodel voor de binnenwateren.

Het verkeersmodel biedt een actueel inzicht in de verkeerssituatie op de grachten. Zo kunnen we zien waar het rustig, druk of soms té druk is. We stemmen de inzet van onze handhavers af op het model, zodat we zijn waar het nodig is en

iedereen een prettige dag op het water heeft. Om de doorstroming blijvend te verbeteren voorspellen we met het model ook stremmingen. Van maatregelen zoals het instellen van eenrichtingsverkeer kunnen we daardoor vooraf het effect al zien. In een vernieuwde versie van de Vaarwater app en een speciaal daarvoor ontwikkelde grachtensite gaan we het model met iedereen delen. Zo werken we slim samen met onze klanten om meer te halen uit water.

Het realiseren van een verkeersmodel dat realtime vaarbewegingen telt en voorspelt, is een uniek en innovatief project dat we zonder de data van de Vaarwater app waarschijnlijk technisch niet van de grond krijgen. Crowdsourcing blijft dus erg belangrijk en we gaan in versie 2.0 van de app nog nadrukkelijker de gebruikers van de binnenwateren betrekken bij het co-creëren van dit model. We verwachten het verkeersmodel, de grachtensite, de meetpunten en een vernieuwde versie van de app aan het begin van het vaarseizoen in 2013 operationeel te hebben.

THEMA 6: MILIEU & DUURZAAMHEID

Een beter milieu begint bij jezelf. Dan is het opmerkelijk dat de oplossing voor duurzamer consumentengedrag vaak wordt gezocht in generieke acties zoals voorlichtingscampagnes. Tegenwoordig is het mogelijk om data te genereren die iemand direct inzage geven in zijn gedrag. Apps bieden daarbij allerlei mogelijkheden om spelelementen toe te passen die duurzaam gedrag leuker en makkelijker maken.

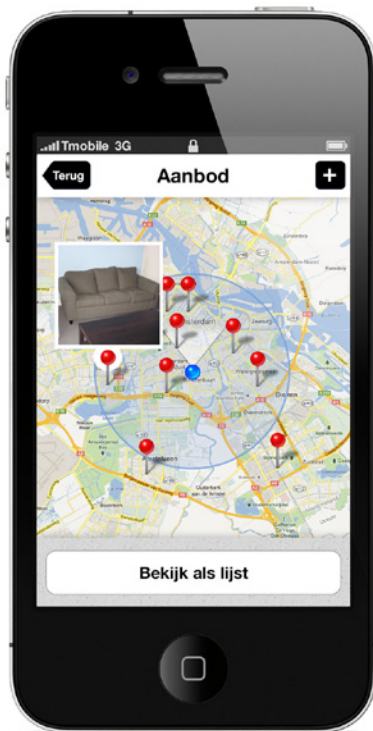


Open data is min of meer eenrichtingsverkeer; datasets worden ter beschikking gesteld en anderen doen er iets mee. Er zijn al heel wat apps ontwikkeld die ons informeren over de tijdstippen waarop afvalinzameling plaatsvindt en op welke locatie we ons grofvuil kwijt kunnen. Er is echter zoveel meer mogelijk. We kunnen via dezelfde app informatie, foto plus beschrijving, publiceren over wat we die dag als grofvuil aan de straat te zetten. Zodat die stoel die ons in de weg staat, wellicht door iemand gezien wordt die hem wel gebruiken kan. Dat is niets anders dan een kaartje 'gratis af te halen' ophangen bij de supermarkt of een advertentie plaatsen via marktplaats.nl, alleen hoeven we er niet voor thuis te blijven.

Laatst vroeg mijn verzekeraar of ik een aanvullende verzekering wilde afsluiten die mij beschermde tegen een terugval in mijn bonus-malus-korting in geval van autoschade. Ik probeerde mij voor te stellen wat er zou gebeuren als iedere autobestuurder een dergelijke verzekering zou afsluiten. Zijn we dan beter af? Ik denk het niet. We zijn beter af als we veiliger rijden. Nu weet ik best dat hard rijden meer risico betekent en bovendien slecht is voor onze leefomgeving. Wat zou er nu mooier zijn dan dat ik op het moment zelf inzage heb in mijn rijgedrag in plaats van achteraf eventueel een boete te krijgen? En bovendien ook nog eens beloond word met een

premiëkorting of een soort Airmiles als ik positief rijgedrag vertoon? Bij dit thema vindt u twee verhalen over apps die aansluiten bij deze ideeën.

Juist door digitalisering kan de werkelijkheid weer een stukje dichterbij komen. Er is een tijd geweest dat een strenge winter ook meteen voelbaar was in onze portemonnee. We stookten meer kolen of hout en we zagen de voorraad slinken. Nu is het moment dat we geconfronteerd worden met ons gedrag beperkt tot de ontvangst van de jaarafrekening van het energiebedrijf. Open data, maar ook alles wat daaromheen wordt ontwikkeld aan diensten, kan ons helpen om weer de regie te krijgen over ons eigen gedrag.



Hanneke van Kempen over de Fijnvuil app

We werken bij Black Magic Marker veel voor klanten die initiatieven ontwikkelen op het gebied van duurzaamheid. Toen we hoorden dat er een tweede Apps for Amsterdam georganiseerd zou worden, besloten we om zelf als reclamebureau mee te doen en een app te bouwen die iets zou kunnen betekenen voor een duurzamer samenleving. We bleken een van de weinige commerciële bedrijven te zijn die deelnamen. Tijdens het bekijken van de opendatasets, ter beschikking gesteld door de gemeente Amsterdam, waren we er meteen van overtuigd dat er kansen lagen.

Uiteindelijk hebben we de app Fijnvuil gerealiseerd. De app, nog in ontwikkeling, speelt in op de vaak onduidelijke en diep in websites verstopte regels. Gebruikers van de Fijnvuil app krijgen in één oogopslag te zien welke grofvuilregels bij hun in de buurt gelden: op welke dagen en tijden wordt het grofvuil opgehaald, waar is het dichtstbijzijnde afvalpunt, welke tarieven gelden voor een gemaakte afspraak, etc.

Maar Fijnvuil gaat ook verder door het laten ophalen van grofvuil te koppelen aan het stimuleren van recycling. Mensen die van plan zijn iets weg te gooien, kunnen hun oude spullen een nieuw leven geven door een foto te uploa-

den en hun locatie te delen. Buurtbewoners die interesse hebben, kunnen deze goederen desgewenst van straat ophalen en hergebruiken. Fijnvuil creëert daarmee een levendige, marktplaatsachtige omgeving van goederen in de buurt. We denken hiermee een extra dienst te kunnen bieden aan bewoners van verschillende stadsdelen.

De gemeente Amsterdam was erg enthousiast over het idee. Fijnvuil was dan ook de winnaar in de categorie Energie. Op dit moment proberen we, in overleg met de gemeente, de app ook daadwerkelijk te realiseren door deze aan te laten sluiten op de gemeentelijke informatiesystemen. Want de app werkt natuurlijk alleen als we gebruik kunnen maken van realtime, dynamische informatie. Dat blijkt wel lastiger te zijn dan verwacht. We hopen op korte termijn met de gemeente om tafel te kunnen zitten om dit te kunnen bespreken.



Beeld: Roelant Reizevort

Roelant Reizevoort over de Positive Drive app

We investeren miljarden per jaar in de verkeersinfrastructuur, maar investeren weinig in de gebruikers van deze infrastructuur. De traditionele aanpak van complexe problemen op het gebied van verkeersveiligheid en leefbaarheid loopt tegen zijn grenzen aan. Overheden zien dit steeds vaker in. Wij, de makers van de Positive Drive app, zijn op zoek gegaan naar een vernieuwende manier om onze omgeving bereikbaarder, veiliger en leefbaarder te maken. Direct vanuit de consument. Positief. Door te belonen, niet te straffen.

Er is veel onderzoek gedaan naar wat beter werkt: belonen of straffen. De uitkomst is altijd dat belonen beter werkt als we positief gedrag willen verduurzamen. Dit inzicht, maar ook het gedachtegoed van Thaler en Sunstein uit het boek 'Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth and Happiness', zijn meegenomen in het ontwerp van de Positive Drive app. Ook hebben we goed gekeken naar de werking van sociale netwerken als Facebook en Twitter.

De Positive Drive app maakt de gebruiker op een serieuze maar tegelijkertijd ook speelse manier bewust van zijn eigen verkeersgedrag. In de gemeente Breda hebben we de app nu voor het eerst beschikbaar gesteld. Automobilisten

die de gratis app daar gebruiken kunnen prijzen en sociale status verdienen in de vorm van '(s) miles'. Neem je de fiets, dan verdien je meer (s) miles. Goed voor jezelf en het milieu. Kies je voor bepaalde routes, bijvoorbeeld routes die scholen vermijden, dan zijn er extra bonus(s)miles te verdienen. Met de (s)miles kunnen gebruikers allerlei prijzen winnen.

We proberen het gedrag van de gebruikers dus zodanig te beïnvloeden dat deze extra gaat bijdragen aan het verbeteren van de veiligheid en bereikbaarheid in de eigen omgeving. De kern van die beïnvloeding is dus het belonen en het spelelement. In vakjargon hebben we het over Location Based Social Gaming.

Positive Drive is een coproductie tussen overheid en commerciële partijen. Deze partijen delen de kosten want uiteindelijk profiteert iedereen van een omgeving die bereikbaarder, veiliger en leefbaarder is. Positive Drive vereist de nodige visie en durf, bloed, zweet en tranen van de beleidsmakers. Positive Drive is immers 'new to the market'.



Beeld: Henry de Cock

Henry de Cock over App4Drivers

Het is nu 10 jaar geleden dat ik voor het eerst nadacht over rijgedragdata. In die tijd reed ik jaarlijks 65.000 kilometer. Gelukkig bleef ik jarenlang schadevrij. Statistisch heeft elke bestuurder eens per 5 jaar een ongeluk.

Waarom heeft de ene persoon vaker 'pech' dan een ander?

De verklaring is voor een deel te vinden in omgevingsfactoren. Maar een niet te onderschatten deel van de pechkans wordt veroorzaakt door eigen gedrag, waarmee ik zeker niet wil zeggen dat ik een voorbeeldige automobilist ben. Integendeel, ook bij mij sluipt er routine en slordigheid in.

Ik vond het opmerkelijk te beseffen dat we samen ruim 100 miljard kilometer per jaar rijden, maar geen idee hebben van de kwaliteit van dat rijgedrag. Dit besef bracht me op een paar vragen: zijn mensen geïnteresseerd in het eigen rijgedrag en willen ze dat delen? En zouden die mensen dan veiliger gaan rijden? Die basisvragen hebben me de afgelopen 10 jaar beziggehouden.

Er blijkt geen intrinsieke behoefte te zijn om het eigen rijgedrag te kennen omdat dit het gevoel van vrijheid lijkt te beknotten. De kunst is

een andere behoefte te vinden en daarop in te spelen. Doen we dat, dan blijken mensen er wel ontvankelijk voor. Ze worden zelfs enthousiast.

Achter het succes van sms'en zit de behoefte om dichtbij elkaar te zijn, maar er gaan ook gevoelens van onzekerheid en controle achter schuil. De zorg van ouders over het welzijn van hun kinderen of bezorgdheid van een partner over de veiligheid van de 'significant other' zijn drijfveren om meer over rijgedrag te willen weten. Deze sombere kant kan echter niet zonder een vrolijke. Op de negatieve emotie gaat dit niet vliegen. De app moet dus ook leuk zijn!

Voor mij was de TED Talk "7 ways games reward the brain" van Tom Chatfield een eyeopener. De gaming experience van App4Drivers heb ik vormgegeven op internet: Challenge4Drivers.com. Vergelijk je rijgedrag met dat van anderen en 'be the best driver'. De beloning kun je krijgen in de vorm van korting op je verzekeringspremie, bijvoorbeeld bij PolisVoorMij.nl.



Beeld: Energielabelapp

Robin Albregt over de EnergieLabel app

De overheid, BV Nederland, jij en ik genereren grote hoeveelheden data over uiteenlopende onderwerpen. Helaas wordt een groot deel hiervan niet (her)gebruikt waardoor veel kansen onbenut blijven. Dit is jammer want er is namelijk juist een groeiende creatieve community in onze samenleving die uitgaande van openbare data hele zinvolle en bruikbare toepassingen ontwikkelt en toegankelijk maakt via apps en websites. Hierdoor kan de dienstverlening van menige organisatie worden verrijkt. Bovendien is het technisch makkelijker dan ooit om data te verzamelen, delen, verbinden en (her)gebruiken.

Een voorbeeld hiervan heb ik mogen ervaren toen ik als projectleider nieuwe media bij Agent-schap NL werkzaam was. Vanuit het project, waar open data een van de vijf thema's was, werd een energielabeldataset aangeleverd tijdens de eerste opendatacontest in Nederland: Apps for Amsterdam. Hackers en creatieve ontwikkelaars zijn tijdens dit evenement met de energielabeldataset aan de slag gegaan. Dit heeft geresulteerd in de ontwikkeling van zowel een mobiele als een webbased applicatie. Bij de smartphone app Greenhouse, gemaakt door Get the App!, kunnen gebruikers op basis van huisnummer en postcode het energielabel van een pand opvragen. Handig als je wilt weten

hoe energiezuinig een huur- of koopwoning is wanneer je deze aan het bezichtigen bent.

Bij de webbased applicatie, de EnergieLabel app, is het naast het opvragen van een energielabel ook mogelijk om beschikbare energiegegevens te vinden, zoals het energieverbruik, de datum van de laatste meting en de energieprestatie-index. De resultaten worden op een kaart weergegeven en de gebruiker krijgt ook nog gratis subsidieadvies!

Helaas wordt de werking van de EnergieLabel app nog sterk gehinderd door een gebrek aan actuele open data. Op dit moment bevat energielabelapp.nl ongeveer 20% van de beschikbare data en zijn alleen de gegevens van Amsterdam opgenomen. Het organiseren van appcontests is een eerste stap, zorgen dat datasets ook na afloop van de wedstrijd ter beschikking worden gesteld, is een tweede. Bij het beschikbaar stellen van de data (maart 2011) was er sprake van dat data over energielabels beschikbaar zouden komen als online API. Dat blijkt helaas langer te duren dan verwacht.

Laurens Brandes over

Compendium voor de Leefomgeving

Het inzichtelijk maken van ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland en het belang daarvan voor de leefomgeving van de mens. Dat is onze 'drive' in het project Compendium voor de Leefomgeving.

Het Compendium is een website met ca. 800 pagina's met feiten en cijfers over milieu, natuur en ruimte in Nederland. Het is een gezamenlijke uitgave van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Wageningen University & Research centre (WUR). Doelstelling van het Compendium is het bundelen en overzichtelijk beschikbaar stellen van wetenschappelijk onderbouwde feiten en cijfers ter ondersteuning van de maatschappelijke discussie en keuzes op het gebied van milieu, natuur en ruimte.

Tot het publiek van onze website rekenen we instituten, adviesbureaus, beleidsmakers van de departementen van de ministeries, maatschappelijke organisaties, geïnteresseerde burgers, studenten (hbo/wo) en pers en media.

De informatie wordt op onze website gepresenteerd in de vorm van indicatoren: ruwe meetgegevens samengevat tot relevante, betekenisvolle

informatie. De indicatoren tonen trends en ruimtelijke beelden, en vergelijken deze met (beleids)doelen, referenties, kritische niveaus en dergelijke. Bij elke indicator wordt een korte hoofdboodschap gepresenteerd, wordt de ontwikkeling via infographics verduidelijkt en wordt het onderwerp voorzien van een wetenschappelijke en beleidsmatige toelichting. De achterliggende cijfers worden in de vorm van spreadsheets of als webservice aangeboden zodat gebruikers er naar eigen behoefte mee kunnen werken.

Onze ambitie voor het komende jaar is om het Compendium verder neer te zetten als een opendataportaal. Om de aangeboden spreadsheets om te zetten naar open formaten en het hergebruik van de data voor de buitenwereld en onszelf verder te vereenvoudigen. Een interessante ontwikkeling is bijvoorbeeld het dynamisch genereren van onze infographics. Daarnaast willen we het aantal beschikbare webservices achter de kaartbeelden verder uitbreiden en deze ook verder ontsluiten binnen het Compendium. Kortom, de opendata-ontwikkeling biedt ons genoeg kansen om meer te kunnen doen met dezelfde gegevens.

THEMA 7: ZORG, GEZONDHEID & WELZIJN

Zorg, gezondheid en welzijn zijn vaak in het nieuws. Maar dan vooral de financiële aspecten ervan: de hoogte van de zorgpremies, de kosten van de vergrijzing en de betaalbaarheid van pensioenen. Naast de groei van zorgkosten is er nog een aspect dat aandacht verdient: de groeiende hoeveelheid data die in de medische sector worden gegenereerd.



Hans Wormer gaat in zijn verhaal over Almere DataCapital in op big data, in het bijzonder op big data in de gezondheidszorg. Na het lezen van zijn verhaal kan ik geen andere conclusie trekken dan dat in ieder geval de ICT-kosten in de gezondheidszorg enorm moeten zijn toegenomen om de stortvloed aan data te kunnen opslaan en beheren. Dat vraagt om een gezamenlijke aanpak.

Big data biedt veel mogelijkheden om analyses voor medische vraagstukken te maken op basis van een bijna oneindige onderzoekspopulatie. Minstens zo interessant is het fenomeen Quantified Self, waarbij de onderzoekspopulatie $n=1$ is. Quantified Self is een van oorsprong Amerikaanse beweging die het meten van activiteiten, zoals beweging en slaap, in het dagelijks leven centraal stelt. Dit meten gebeurt met behulp van sensortechnologie en smartphone. Zo worden data verzameld, geanalyseerd en teruggegeven aan het individu bijvoorbeeld door een app. Een concrete toepassing van Quantified Self vindt u terug in het verhaal over MoodReports.

Juist op het terrein van zorg, gezondheid en welzijn past het om met nuance te kijken naar data, de vastlegging van de feiten. Hoofdpijn en misselijkheid na een avond stappen met vrienden kunnen we als feiten registreren maar leiden zelden tot een extra beroep op betaalde zorg.

Het feit dat we vrienden hebben om mee te gaan stappen heeft waarschijnlijk meer betekenis voor ons welzijn dan die ene ochtend hoofdpijn.

Het hebben van vrienden, het hebben van een netwerk en het behoren tot een 'community' staat steeds vaker centraal in de zoektocht naar oplossingen om de zorg weer betaalbaar te maken. Zeer recentelijk, in het najaar van 2012, is het 'Zorginnovatieboek' verschenen. Alleen al het verhaal over het in cocreatie tot stand komen van dit boek is interessant: gebruik van LinkedIn maakte het mogelijk om het boek in korte tijd te realiseren. Inhoudelijk krijgt het onderwerp communityvorming veel aandacht. Het wordt gezien als een van de belangrijkste sociale innovaties om de kwaliteit en de kosten van de zorg positief te beïnvloeden. Ik verwijs u graag door naar www.zorginnovatieboek.nl voor meer informatie.



Beeld: Hans Wimmer

Hans Wormer over Almere DataCapital

Administratieve data zoals klant- en leveranciersgegevens worden in het algemeen keurig volgens een vooraf bedacht datamodel opgeslagen, bedoeld om bijvoorbeeld verkooprapportages te kunnen genereren. De enorme hoeveelheid data die we vandaag de dag opslaan is vooral ongestructureerde data. Data uit social media, e-commerce, medische scans, genetica en multimediale bestanden. In de komende acht jaar zal de hoeveelheid data naar verwachting met een factor zestien toenemen.

De groei in de medische sector is bovengemiddeld, en de sector is verantwoordelijk voor 30 procent van de groei in data. Het betreft vaak persoonsgebonden data zoals uitkomsten van MRI-scans, die primair bedoeld zijn om te gebruiken bij vaststelling van een diagnose en behandeling van een patiënt. De opslag vraagt om een heel andere benadering dan de traditionele data en er is een heel nieuwe set aan kennis, vaardigheden, tools en technieken beschikbaar om waarde uit de dataopslag te halen. Volop kansen dus voor nieuwe bedrijvigheid.

Almere is initiatiefnemer van het programma Almere DataCapital. Als programmamanager ben ik verantwoordelijk voor het creëren van een 'ecosysteem' van mensen, energie, kennis

en bedrijvigheid rondom een concentratie van duurzame datacenters. Duurzaam, omdat als de toename van data in het huidige tempo doorzet, we de komende tien jaar in Nederland misschien wel 600 extra datacenters nodig hebben. Dat vraagt alleen al uit hoofde van energieverbruik om grootschalige en innovatieve manieren van dataopslag, -distributie en -verwerking.

Maar naast de focus op technische opslagaspecten, is het ook relevant om met nieuwe kennis de grote hoeveelheid data te gaan gebruiken om bijvoorbeeld de zorg te verbeteren. Zo worden nu in het kader van het landelijk borstkankeronderzoek gegevens verzameld en opgeslagen op meerdere plekken in Nederland met gebruik van meerdere typen software. Door al deze data bij elkaar te brengen in de ruwe basisvorm, dus voordat bewerking door software heeft plaatsgevonden, kan een grote landelijke database worden gecreëerd. Op deze database kunnen analyses losgelaten worden om verklarende factoren voor borstkanker eerder en beter in beeld te krijgen. Als we daarin slagen, kunnen we wellicht ooit het landelijk borstkankeronderzoek vervangen door early warning systems, thuis te gebruiken door vrouwen zelf, zodat een eventueel noodzakelijke behandeling veel eerder gestart kan worden.



Beeld: Drew Avery

Rieta Aliredjo over MoodReports

Mijn ervaringen zijn exponentieel rijker geworden sinds ik ben gestart als zelfstandige professional en mij begeef in de wereld van netwerken en kennis delen. De vele meetups, events en workshops die ik heb bijgewoond zijn een katalysator geweest om te komen tot MoodReports. Alles kwam uiteindelijk bij elkaar tijdens een sessie van Ideas Waiting to Happen over Quantified Self: meten is weten toegepast op een populatie van $n=1$, namelijk jezelf.

Deze gedachte van 'self knowledge by numbers' is de basis voor MoodReports. Met MoodReports wil ik een platform creëren dat mensen met een schildklierandoening helpt om lering te trekken uit data die zij over zichzelf verzameld hebben. Op basis van deze data kunnen zij dan een verband leggen met hun stemming. Ik ben 11 jaar geleden voor schildklierkanker behandeld. Mijn schildklier moest eruit en sindsdien slik ik dagelijks kunstmatige schildklierhormonen, die zowel mijn lichamelijke als geestelijke gesteldheid beïnvloeden. Er zijn ruim een half miljoen mensen in Nederland die schildkliermedicatie gebruiken, meestal omdat zij last ondervinden van een onder- (hypo-) of over- (hyper-) actieve schildklier. Geschat wordt dat honderdduizenden nog niet weten dat zij een aandoening hebben en daarom te lang met klachten rondlopen.

Enmaal gediagnosticeerd en goed ingesteld op de voor jouw juiste medicijndosering, kun je met een schildklierandoening een heel stabiel leven leiden. Maar je lichaam en geest zijn complexe systemen. Voeding, beweging, stress, sociale contacten en belangrijke 'life-events' kunnen een effect hebben op je stemming. Door gegevens systematisch vast te leggen ben je je bewuster van je fysieke en mentale gezondheid en kun je, wanneer je toch weer een klap te verduren krijgt, ook achteraf beter verklaren wat er gebeurd is.

Via social media genereren wij veel data over onszelf. Waarom daar geen gebruik van maken ten gunste van de eigen gezondheid? Zeker nu ook via sensoren nog meer relevante data, zoals je activiteit, hartritme en slaapcyclus, met weinig moeite en lage kosten geregistreerd kunnen worden. Mensen kunnen via MoodReports 'on demand' analyseren hoe zij zich voelen en welke factoren daar mogelijk aan bijgedragen hebben. Zij kunnen dit vervolgens delen met familie en vrienden. Maar ook met lotgenoten om steun te vinden en met professionele zorgverleners, onderzoekers en bedrijven. Alle partijen die als doel hebben het leven van schildklierpatiënten aangenamer en beter te maken.



Beeld: Marius Hoogendoorn

Marius Hogendoorn over Project b-u-t

“Wat doen data? Eerder doodgaan dan hij, want ik wil hem niet missen.” Zo stond het er letterlijk, in cel E365 van het Excel-bestand met onderzoeksresultaten. En voor even verdween het besef dat ik bezig was met iets dat ik al talloze malen eerder had gedaan: het analyseren van een dataset.

Het was voorjaar 2011. Ik zat 's avonds thuis te puzzelen op de eerste resultaten van een spannend project: een representatief onderzoek naar de wijze waarop Nederlanders schoonheid beleven. Project b-u-t (vernoemd naar de sms-spelling van het Engelse 'b-eau-ty') startte vier jaar daarvoor als toegepast kunstproject. Een van de vragen die ik toen opkrabbelde, luidde: 'Wat is het mooiste dat je ooit nog hoopt mee te maken?'. Ik had geen idee dat het antwoord van een oprechte respondent zo ontroerend zou kunnen zijn.

Nederland opent data. De meeste mensen denken bij open data aan antwoorden op praktische vragen als 'hoe laat vertrekt de trein' of 'wanneer wordt het huisvuil opgehaald'. Maar zouden we data ook kunnen gebruiken om soms een hart te openen, om mensen te ontroeren? Het antwoord is 'ja'; en niet alleen mij, maar ook de vele anderen die sindsdien het boekje Vragen

om schoonheid / NL bekeken dat op basis van de uitkomsten is samengesteld.

Het project b-u-t is inmiddels op het internationale pad en onlangs uitgevoerd in het Verenigd Koninkrijk en Ierland; andere landen staan op het verlanglijstje. Ook is er een app uit voortgekomen ('b-u-t today') die focust op de microvraag: 'Wat is het mooiste dat je vandaag hebt meegeemaakt?'

Veel deelnemers aan het onderzoek geven aan dat de vragen hun een spiegel voorhouden, een spiegel die ze iets leert over de kern van hun leven. Maar met hun deelname laten ze tegelijkertijd ook iets achter dat dan ineens 'data' heet. Is dat wel respectvol? En wat mag je daarmee doen? Ik worstel nog met die vragen, want voorlopig ben ik vooral dankbaar voor het ontroerend eerlijke antwoord dat sommigen wilden geven.

THEMA 8: CULTUUR, MEDIA & VRIJE TIJD

Musea, maar ook instellingen als de Koninklijke Bibliotheek en het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, beheren unieke collecties. Veel van deze instellingen zijn bezig om hun collecties te digitaliseren. Als die slag eenmaal gemaakt is, komt de vraag naar voren welke nieuwe toepassingen mogelijk zijn. Linked open data, het koppelen van verschillende opendatabronnen, wordt veelvuldig ingezet om nieuwe toepassingen te ontwikkelen.



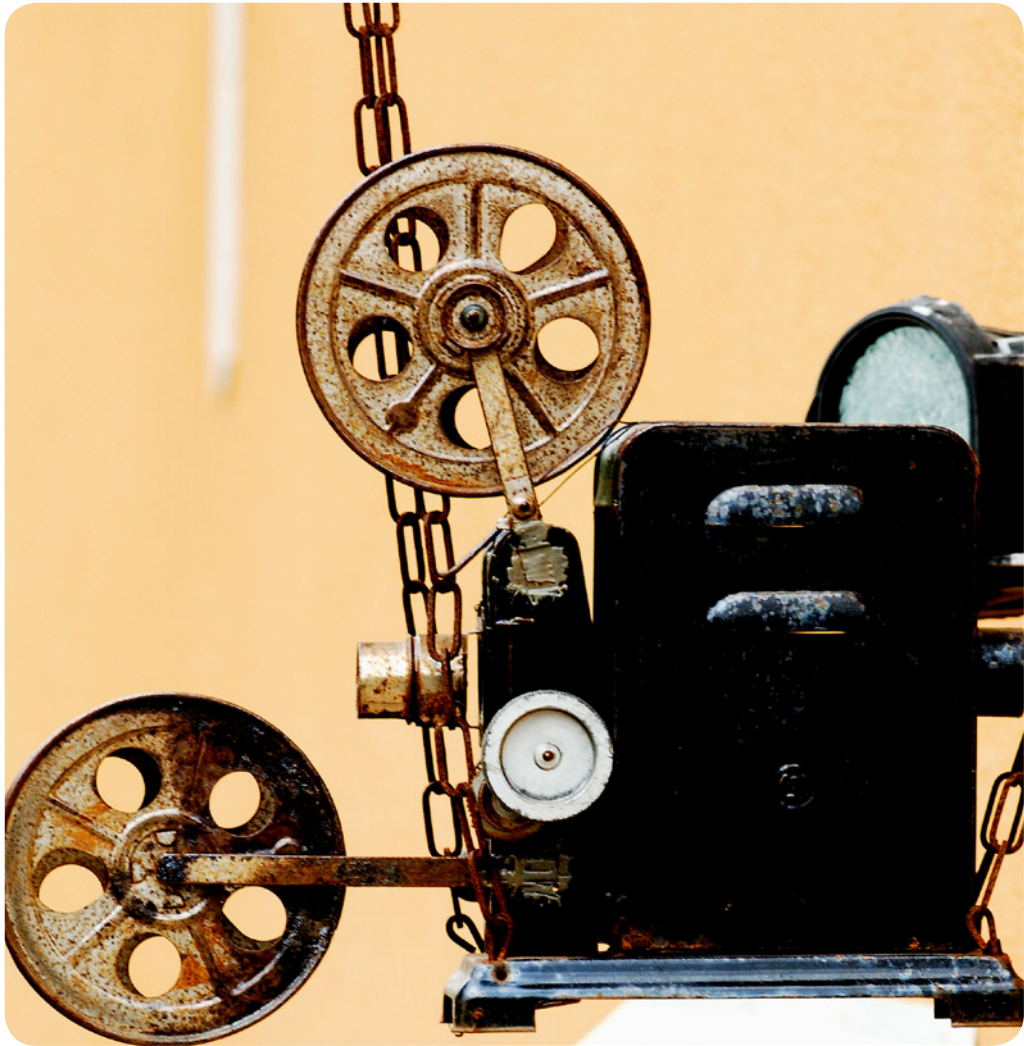
Open Beelden Verrijkt en Arts Holland zijn twee toepassingen waar linked open data centraal staat. In Open Beelden Verrijkt wordt de collectie van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid gekoppeld aan onder andere Google Maps en Wikipedia. In Arts Holland is door Waag Society gewerkt aan een platform dat het mogelijk maakt om apps te bouwen waar unieke culturele content voor de toerist wordt gecombineerd met bijvoorbeeld praktische info over de mogelijkheden om ergens een hapje te eten.

Het samenwerkingsverband Open Cultuur Data maakt zich sterk voor de digitalisering van ons culturele erfgoed. Het behoud van ons digitale erfgoed is een nieuw aandachtspunt. Het internet is alweer ruim 40 jaar oud en er is al heel wat digitaal erfgoed opgebouwd. We hebben het dan over 'born digital', erfgoed dat van meet af aan al digitaal is opgeslagen.

Zo werd in 1994 in Amsterdam het initiatief De Digitale Stad (DDS) gelanceerd, een voorloper van de huidige opendata-initiatieven en wat we nu social networking noemen. De gemeente Amsterdam werkte actief mee aan DDS door als eerste stad ter wereld haar bestuurlijke informatievoorziening, in de vorm van data opgeslagen op tapes en diskettes, te overhandigen aan DDS.

De Digitale Stad trok internationale aandacht, zo berichtte CNN in 1997: "Amsterdam is a city building on it's rich past to create a high tech future. For hundreds of years the city of Amsterdam has been a center of commercial trade, art and education. Now it's helping point the way in the information revolution too. For 2 reasons. Holland has the highest rate of new internet connections in Europe, and free or low cost internet access and e-mail service for everyone who wants it." De aandacht voor De Digitale Stad laat zich eenvoudig verklaren: het was de eerste virtuele stad in de wereld. Het ontwerp viel op omdat de metafoor van de stad werd gebruikt om structuur en vorm te geven aan de onbekende cyberspace.

Met het project Re:DDS (www.re-dds.nl) gaat het Amsterdam Museum terug naar de 'Dark Ages of Internet'. Webarcheologie van het eerste uur: diskettes en tapes zijn niet toegankelijk gearchiveerd maar liggen her en der verspreid op zolders en in kelders. Door de snelle veroudering van techniek is noodzakelijke hardware, zoals tapereaders, moeilijk vindbaar. Een hele uitdaging dus.



Beeld: Open Beelden

Maarten Brinkerink over Open Beelden Verrijkt

Bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid beheren wij meer dan 750.000 uur aan televisie, radio, muziek en filmmateriaal. Bijeengebracht vanaf het jaar 1898 tot vandaag. Dagelijks stromen alle uitzendingen van de publieke omroep digitaal binnen. Ook particulieren en instellingen stellen hun collecties beschikbaar. Beeld en Geluid zorgt ervoor dat al het materiaal toegankelijk is en blijft voor iedereen: Open Beelden.

Sinds 2009 passen wij met het project Open Beelden de principes van open data en open content toe, om hergebruik van onze collectie te stimuleren. Binnen het project Nederland Opent Data hebben we gewerkt aan het verrijken van Open Beelden door het toevoegen van andere relevante opendatabronnen op basis van een geautomatiseerde tekstanalyse. De teksten die bijvoorbeeld worden uitgesproken bij een Polygoon-bioscoopjournaal worden via spraaktranscriptie naar geschreven tekst omgezet. De tekst wordt daarna geanalyseerd op wat we entiteiten noemen: in de tekst voorkomende namen, plaatsen en onderwerpen. Deze entiteiten worden gekoppeld aan opendatabronnen als Google Maps en Wikipedia, maar ook aan de opendatabronnen van bijvoorbeeld het Amsterdam Museum en Rijksmuseum.

Deze koppeling komt geheel geautomatiseerd en dynamisch tot stand. Dat wil zeggen dat bij het afspelen van het Polygoon-bioscoopjournaal via onze website de eventueel genoemde plaatsnamen in zo'n journaal gelijktijdig via Google Maps op de site worden getoond. Dit geldt ook voor de Wikipediabeschrijving van genoemde onderwerpen. Op het moment van het bekijken van het Polygoonjournaalitem over een schipbreuk bij Hoek van Holland waardoor andere schepen naar Amsterdam moesten worden omgeleid, krijgt de kijker dus een kaartje te zien van de ligging van Hoek van Holland. Maar ook de Wikipediaomschrijving van het onderwerp schipbreuk wordt zichtbaar op de site. Op het moment dat het woord Amsterdam valt, wordt de Google Mapskaart van Hoek van Holland vervangen door de kaart van Amsterdam. Nog niet alles werkt even vlekkeloos maar het begin is er.

Met Open Beelden Verrijkt laten we met behulp van open source software zien wat er mogelijk is als open collecties worden gekoppeld aan andere opendatabronnen. Onder de naam Open Cultuur Data werken we met andere organisaties samen om deze ontwikkeling te bevorderen.



Beeld: Rijksmuseum

Lizzy Jongma over online collectie Rijksmuseum

Toen ik gevraagd werd om een bijdrage voor deze publicatie vond ik eerst eigenlijk dat onze directeur als vertegenwoordiger van ons allemaal zou moeten spreken. Ons allemaal, daarmee bedoel ik alle medewerkers van het Rijksmuseum waarmee we open data hebben gerealiseerd. Maar we leven in een tijd waarin horizontale samenwerking in netwerken veel belangrijker is dan verticale verhoudingen in organisaties. Open data kunnen floreren dankzij die horizontale samenwerking.

Met mijn collega's heb ik flink gepionierd in hoe we open data in het Rijksmuseum vorm moesten geven. Aanvankelijk waren we nogal sceptisch. Het Rijksmuseum haalt, net als andere musea, een deel van zijn inkomsten binnen via zijn museumwinkel. Bekers, T-shirts en boeken voorzien van afbeeldingen van bijvoorbeeld de Melkmeid van Vermeer vinden daar gretig aftrek. Dat maakt ons minder afhankelijk van subsidie. Wat zou er gebeuren als al dat beeldmateriaal gratis via internet gedownload kan worden?

Maar die vraag bleek al snel retorisch: een groot deel van onze digitale collectie was al lang te vinden op internet. Het probleem daarvan is dat het beeldmateriaal vaak slecht gescand, vervormd en in verkeerde kleurstellingen wordt

weergegeven of dat er digitale afbeeldingen van replica's worden gebruikt. Ons doel werd dan ook niet zozeer om onze digitale collectie open te stellen, want die circuleerde dus al op internet. Het doel werd om ervoor te zorgen dat de juiste afbeeldingen gingen circuleren. Zodat zoveel mogelijk gewaarborgd is dat mensen het beeld in hun hoofd hebben van het origineel dat bij ons in het museum hangt.

Inmiddels is onze gehele collectie, voor zover dat auteursrechtelijk mag, voor iedereen online toegankelijk en kunnen afbeeldingen naar eigen inzicht worden gebruikt. Dat is spannend. Van nature houden we toch graag de vinger aan de pols. We zien nu dat er fantastisch leuke dingen worden gemaakt. Dat leert ons dat we niet alles top-down hoeven te regelen. En met de verkoop in onze museumwinkel gaat het nog steeds goed. De ervaring die mensen hebben tijdens een museumbezoek blijkt doorslaggevend. Daar kan geen internet tegenop.



Yvonne Jansen-Dings over Arts Holland

Het project Arts Holland heeft ons de afgelopen tijd een kijkje in de keuken gegeven van de toeristische en culturele sector in Nederland. Waag Society heeft in het kader van dit project een linked open data platform ontwikkeld. We proberen deze technologie uit de academische wereld te halen en toe te passen in de praktijk. Data rondom evenementen lenen zich bij uitstek om 'verbonden' te worden. Zo kan een bepaalde locatie verbonden zijn aan verhalen uit onze geschiedenis of vormen van architectuur en kunst. Maar er kan ook een voorstelling plaatsvinden.

De voordelen voor de sector van het verbinden van de data zijn evident. Niet alleen komt unieke content eenvoudig bij de toerist terecht, hij kan meteen gewezen worden op dat kleine restaurantje om de hoek of de voorstelling waar hij die avond met korting naartoe kan. Toch is het 'linken' van de data geen vanzelfsprekende zaak. Voor veel partijen is het toegankelijk maken van informatie verre van een prioriteit. En de best practices moeten zich nog bewijzen.

Samen met mijn collega's ben ik op zoek naar de juiste voorbeelden die de potentie van Linked Open Data laten zien. Zo leverde de Apps for Amsterdam wedstrijd dit jaar enkele fantastische apps op. Denk aan 'Walk Me', een toepassing die

draait op het Arts Holland platform en de toerist op de iPad laat zien wat er allemaal gebeurt binnen een door hem geselecteerde straal. Of 'Appening', die trending topics van Twitter koppelt aan het culturele en toeristische aanbod, om zo de zoekende toerist een handje te helpen.

Een ander goed voorbeeld komt van het Glimworm IT. Zij willen een service bouwen ter verrijking van het Arts Holland platform, die het voor organisatoren van events mogelijk maakt pushberichten te sturen naar hun potentiële bezoekers. Een dergelijke service zou daarmee beschikbaar komen voor alle appbouwers: een enorme toevoeging aan het platform die zal leiden tot betere dienstverlening aan de toerist, maar ook binnen de sector zelf.

THEMA 9: ONDERWIJS & LESMETHODEN

Kwaliteit van onderwijs heeft terecht veel aandacht. Digitalisering en open data kunnen op meerdere manieren worden gebruikt in relatie tot de kwaliteit van onderwijs. De meest voor de hand liggende manier is dat er meer aandacht komt voor de bevindingen van instanties als de Onderwijsinspectie en dat informatie over de kwaliteit van onderwijs als open data beschikbaar komt.



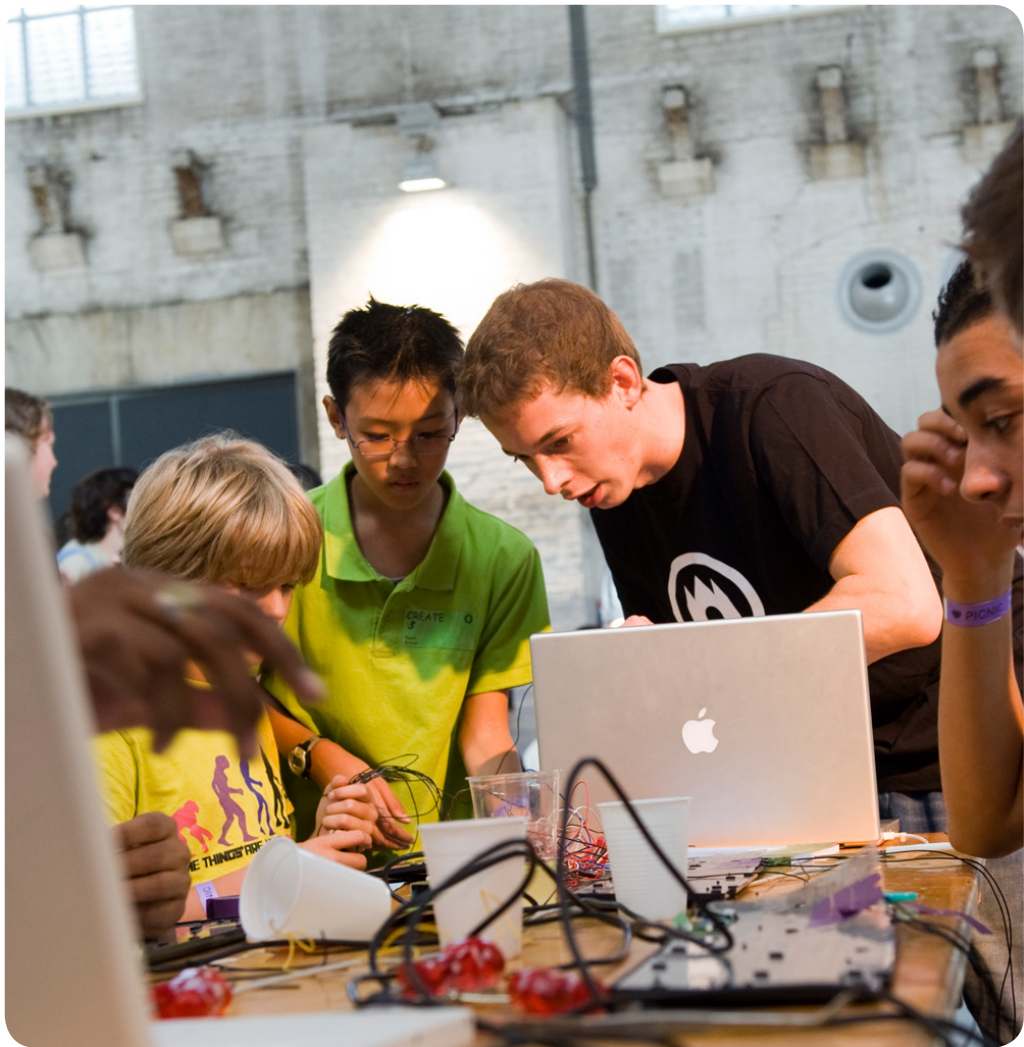
Er zijn een aantal initiatieven genomen om informatie over de kwaliteit van het onderwijs transparanter te maken, zoals Open Onderwijs Data. Dat er nog veel werk te verrichten valt, blijkt uit de eerste twee verhalen die zijn opgenomen bij dit thema. Naast kwaliteit krijgt ook de financiële positie van onderwijsinstellingen steeds meer aandacht in de media en het ligt voor de hand om daar ook de principes van open data op toe te passen.

Kijken we naar digitalisering en open data in het onderwijs zelf, dan is er weinig te vinden. Terecht concludeert Wouter Kessler dat er te weinig is gewijzigd in de driehoek lokaal-docent-methode/boek. We kunnen het boek vervangen door een iPad maar daarmee is de driehoek niet veranderd. De docent blijft het middelpunt van kennis in plaats van dat we de kennis van de maatschappij in zijn geheel inzetten.

Discussies over taalonderwijs zijn ook niet echt nieuw. Kooplieden maakten zich sterk voor het Frans, de taal van de handel zoals het Engels dat nu is, in een tijd dat de Katholieke Kerk het onderwijs domineerde en de voorkeur gaf aan Latijn. Hendrik Laurensz. Spiegel heeft zich sterk gemaakt voor het Nederlands. Deze Spiegel was ook auteur van de eerste grammatica van het Nederlands: het in 1584 verschenen Tweespraack.

De aandacht voor taal in het onderwijs is begrijpelijk want taal was tot voor kort het dominante medium waarmee we kennis konden doorgeven. Met alle nieuwe technologie en devices is taal niet langer dominant. Smartphones en tablets zijn gemaakt om intuïtief te gebruiken, met iconen en pictogrammen. Te gebruiken ook zonder kennis van de achterliggende techniek. Maar als we niet investeren in onderwijs waarin achterliggende vaardigheden zoals programmeren een plaats krijgen, blijven we steken in het kunnen toepassen van wat anderen voor ons bedenken.

Ooit kreeg ik de uitnodiging om met een aantal gelijkgestemden uit het opendatacircuit deel te nemen aan een rondetafelgesprek. Het gesprek zou worden afgesloten met “Cooking with Open Data: enkele whizzkids gaan realtime laten zien wat er mogelijk is”. Digitale vaardigheden zijn te belangrijk om onze kaarten enkel en alleen in te zetten op whizzkids.



Beeld: Marco Bahr

Menno van de Koppel over Open Onderwijs Data

'Open' is synoniem voor 'taai' als het gaat om open data. In de zomer van 2009 was ik aanwezig op een bijeenkomst van OCW. Ik was blij te horen dat de Onderwijsinspectie met een catalogus zou komen met kwaliteitsgegevens van scholen waar iedereen vrijelijk toegang tot zou krijgen.

Maar het gebeurde niet of nauwelijks. Dat verklaart ook het tevreden gevoel van de aanwezigen bij de 'scraping' die het initiatief Open Onderwijs Data van Hack De Overheid in het najaar van 2011 organiseerde om gegevens uit de toezichtsrapporten van de Onderwijsinspectie te ontsluiten. Het initiatief Open Onderwijs Data vormt een tegenwicht voor een andere belangrijke beweging: de ontwikkeling van 'Vensters voor Verantwoording'.

Het Vensterproject is een initiatief van de schoolbesturen verenigd in de VO-raad. In het kader van de 'horizontale verantwoording' worden via 'Vensters' algemene schoolgegevens gepresenteerd. Het project kent meerdere ingangen voor dezelfde database: een schoolkeuze-instrument (schoolkompas.nl), een horizontaal dialooginstrument voor belanghebbenden (schoolvo.nl) en een managementvenster (alleen toegankelijk voor directies en besturen). Het enige probleem is dat de data wel gepubliceerd worden, maar

niet te verwerken zijn.

Eigenlijk vreemd, want de Rijksoverheid eist in het kader van de 'verticale verantwoording' wel gedetailleerde rapportages van de scholen. Wat mij betreft komt er een 'Wet open data' die voorschrijft dat rijksbekostigde instellingen hun gegevens openstellen.

Bij de Onderwijs Consumenten Organisatie hebben we vorig jaar de gegevens van 'Vensters' over het aantal gegeven lesuren en uitgevalen lesuren met de hand overgetypt en in de scholengids gepubliceerd die we jaarlijks met Het Parool uitbrengen. Een infographic liet zien welke scholen niet voldeden aan de urennorm voor het aantal verplichte lesuren. De inspectie kwam na publicatie niet in actie richting de scholen die (ver) onder de norm zaten. Terwijl de inspectie een paar jaar eerder nog flinke boetes had uitgedeeld.

Twee illusies minder: publicatie via 'Vensters' leidt niet tot meer openheid en de overheid komt niet in actie als met opengewrikte data overtredingen worden geconstateerd. We moeten het met zijn allen zelf blijven doen en met goede voorbeelden de druk opvoeren. Dat gaat soms in kleine stapjes en is niet altijd hightech.



Beeld: Heny Zo Rakotondranamana

Alette Baartmans over Apps voor Ouders

Tijdens Code Camping Amsterdam op 26 november 2011 werd de eerste Open Onderwijs Data workshop georganiseerd door Hack de Overheid. Het doel: het starten van een beweging op weg naar meer open data in het onderwijs en daarmee transparanter en slimmer onderwijs in Nederland. Om dit doel te bereiken, hebben we mensen uit het opendatanetwerk gekoppeld aan allerlei mensen uit de onderwijssector: ontwikkelaars/hackers, docenten, gemeentebesturen, rijksambtenaren, ouders, onderwijsondernemers, adviseurs, studenten etc.

Naarmate we als Hack de Overheid langer bezig waren met Open Onderwijs Data kregen we een beeld van wie welke data heeft, hoe de data tot stand komen en of en hoe de data worden vrijgegeven.

Op allerlei plekken, bij het ministerie van OCW, bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), bij de Inspectie van het Onderwijs, bij Kennisnet en bij onderwijsinstellingen zelf, zitten mensen die het belang van open onderwijsdata inzien en zich daarvoor inzetten. Deze mensen zorgen dat de onderwijssector niet om open data heen kan. DUO stelt een deel van zijn data open beschikbaar via data.duo.nl om het rendement van de informatie te verhogen. Verder zijn er op dit moment nog weinig onderwijsdata open.

Maar de beweging die binnen alle genoemde organisaties bestaat, wordt steeds beter zichtbaar. Zo heeft de gemeente Amsterdam ons gevraagd om een Apps voor Ouders Challenge te organiseren. Het doel van deze Challenge is apps te ontwikkelen waarmee verschillende groepen ouders beter worden geïnformeerd over scholen op basis van open data.

Met deze opdracht krijgen we de kans om te laten zien hoe open onderwijsdata ingezet kunnen worden om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Ons uitgangspunt is servicedesign. We betrekken er ouders en scholen bij om te horen welke moeilijkheden zij ervaren en waar ze behoefte aan hebben.

In september 2012 zijn de drie winnaars van de eerste ronde van de Apps voor Ouders Challenge gepresenteerd: scholenkeuze.nl, 10.000scholen.nl en scholenwijs.nl. Inmiddels is ronde twee van start gegaan. Hierbij richten we ons nog meer op het bedienen van een diverse groep ouders, zodat alle ouders een bewuste schoolkeuze kunnen maken.



Beeld: © Stockphoto

Wouter Kessler over Mastercircle

Een van mijn favoriete beelden die de kern van het belang van open onderwijs raakt, wordt gevormd door vier kleine fotootjes. Twee foto's van operatiekamers: een operatiekamer uit 1890 en een hedendaagse operatiekamer. Daarnaast twee foto's van klaslokalen: een klaslokaal uit 1890 en een hedendaags klaslokaal. Geen beeld kan voor mij duidelijker maken hoe twee maatschappelijke systemen zich in een totaal verschillend tempo ontwikkelen en vernieuwen. Geen beeld maakt ook duidelijker dat onderwijs in Nederland een gesloten systeem is waarbinnen vernieuwing niet vanzelf gaat.

Vanuit Mastercircle zoeken we naar creatieve oplossingen waarbij we doorbraken realiseren op basis van het zogenaamde 'omgekeerd leren'. We zoeken daarbij nadrukkelijk de verbinding met andere domeinen en invalshoeken. Op deze manier willen we nieuwe maatschappelijke dienstverleningsconcepten ontwikkelen en implementeren. De komende jaren wil ik mijn ervaringen bij Mastercircle inzetten ten dienste van innovatie en ontwikkeling van het reguliere onderwijs.

Het huidige onderwijs (t/m 18 jaar) kent de driehoek lokaal-docent-methode/boek als fundament. Een wezenlijke verandering van het

bestaande fundament is noodzakelijk om de leerprestaties te verbeteren en internationaal op niveau te blijven. Het onderwijs kan veranderen door zich open te stellen voor bijdragen van 'anderen'. Onderwijs vindt in de hele samenleving plaats. Op diverse plekken en tijdstippen (thuis, buurthuis), uit meerdere kennisbronnen (internet) en door verschillende begeleiders (ouders).

Door gebruik te maken van in de maatschappij aanwezige kennis en middelen, wordt de in eerste instantie starre driehoek ruim en flexibel. De driehoek school, docent en methode neemt vervolgens de bijdrage vanuit de samenleving als basis en bouwt daarop voort door deze te waarderen, te richten, te verrijken en te verdiepen.

Onderwijs opent zich! In plaats van zichzelf als basis te zien, functioneert het onderwijssysteem in de toekomst op de basis die anderen bieden. Aanwezige kennis, ervaring, tijd en ruimte van anderen worden als eerste benut. Op deze wijze levert het vernieuwde onderwijs een extra toegevoegde waarde. 'Onderwijs opent zich' is daarmee een expeditie op weg naar een nieuw onderwijssysteem die vrijwel iedereen in de samenleving raakt. Veel afzonderlijke stappen zijn al gezet, de volgende stap is deze initiatieven samen te brengen en te richten.



Zameer Razack over Playful Society

Wat mij fascineert aan mensen is de manier waarop zij verbinding met elkaar zoeken. Hoe kinderen spelenderwijs het experiment met hun omgeving aangaan, hun inzichten delen, en zich daarmee bewust worden van hun eigen zienswijze. Maar ook hoe mensen zich laten inspireren door de kennis die anderen delen middels hun teksten, producten en diensten. Hoe deze individuele kennis wordt vernieuwd door deze te openen, te bestuderen en te modificeren. En hoe deze activiteit weer sociale, culturele, morele en wetenschappelijke waarden in de maatschappij voortbrengt. Deze fascinatie heeft mij ooit doen besluiten om de opleiding Creative Design aan de Bournemouth University te gaan volgen.

Leermiddelen die vrij toegang geven tot hoe ze zijn gemaakt, zoals het Arduino computerplatform, acht ik een cruciaal middel om onderwijs vorm te geven waarmee kinderen hun individuele talenten kunnen ontdekken. Zodra een kind vraagt “Hoe werkt dat?” is dat de eerste stap naar het openen van een product of dienst. In een leerproces zijn open hardware, software en data hulpmiddelen die kinderen in staat stellen om intrinsiek gemotiveerde vragen te stellen. Ze kunnen op deze manier niet alleen zeggen wat ze vinden, maar ook samen met hun ouders en leeftijdsgenoten hun ideeën uitproberen en ervaren wat hun zienswijze betekent.

Leren is dus niet alleen het kennisnemen van feitjes. De invloed die de sociale omgeving van een kind heeft op zijn ontwikkeling is minstens zo belangrijk. Ik heb het initiatief ‘Open Opvoedingsdata’ in het leven geroepen om ouders en andere begeleiders te helpen om inzichtelijk te handelen in moeilijke of problematische situaties. Er zijn al veel initiatieven die lokale en doelgroepspecifieke oplossingen bieden voor de relatie tussen ouders, kinderen en begeleiders. Door de ervaringen van participanten in deze lokale verenigingen te bundelen en te delen in het publieke domein, kunnen er best practices worden gevonden om de missie van deze verenigingen te versterken.

Ik werk vanuit Playful Society, een onafhankelijke onderzoeksinstelling die ondernemers en onderwijzers assisteert bij het ontwerp en gebruik van educatieve media die voldoen aan een Creative Commons-licentie. Hierbij wordt samengewerkt met universiteiten en hogescholen.

THEMA 10: ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

Van oudsher wordt de ontwikkelingssamenwerking (OS) gedomineerd door grote NGO's die een stempel drukken op de oplossingen voor complexe vraagstukken. Tegenwoordig zijn kleinere, genetwerkte, particuliere organisaties veel beter in staat om tot oplossingen te komen. Organisaties die zich hebben gerealiseerd dat de wereld aan het veranderen is en dat de sector kan profiteren van de onderlinge verbondenheid van mensen door mobiele telefonie en internet.



In Nederland hebben we te maken met NGO's die als medefinancieringsorganisatie (MFO) opereren, zoals CordAid, Oxfam Novib en Hivos. Een MFO is een organisatie in Nederland die actief is in de ontwikkelings samenwerking en partnerorganisaties in ontwikkelingslanden steunt. Voor een deel krijgt de MFO daarvoor een subsidie van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

De gangbare werkwijze is nog steeds dat deze organisaties met de hen toevertrouwde middelen expertise inhuren, vaak door deskundigen een arbeidscontract aan te bieden. De medewerkers van de MGO worden vervolgens voor langere periodes uitgezonden naar ontwikkelingslanden. Door teruglopende budgetten hebben deze organisaties het moeilijk. Bovendien zijn ze minder goed ingericht voor nieuwe vormen van samenwerking waar netwerken belangrijker zijn dan de juridische structuur van een organisatie.

Nederlandse particuliere organisaties zoals AKVO, 1%CLUB, Text2Change, Africa Interactive, Global Village Media, Nabuur and Nivocer zetten zich in voor innovatieve weboplossingen in de OS-sector en zijn de initiatiefnemers van Open for Change. Open for Change is een 'International Network for Transparency, Collaboration and Impact in Development.' Grotere, bekende organisaties als Hivos en Oxfam Novib hebben zich

inmiddels ook aangesloten bij dit netwerk.

Open data en de manieren waarop kennis gedeeld kan worden via internet hebben een grote impact op de wijze waarop de sector opereert in de gebieden waar hulp en ondersteuning wordt verleend. Maar ook richting sponsors en donors heeft het impact. De 1%CLUB richt zich heel nadrukkelijk op de mogelijkheden voor haar 1%LEDEN om de voortgang van projecten te volgen. Verschillen in afstand en tijd worden overbrugd door blogs en video's waardoor meer betrokkenheid ontstaat met de gesponsorde projecten.

Maar er is ook een ontwikkeling binnen organisaties zelf gaande. Dit betreft met name de wijze waarop men inzage geeft en verantwoording aflegt over de wijze waarop middelen worden besteed. Een goed voorbeeld is Mapping for Results, een website waar de Wereldbank de projecten die zij financiert via datavisualisatie inzichtelijk maakt. In Nederland is Spark de eerste Nederlandse NGO die de standaarden van het International Aid Transparency Initiative (IATI) heeft geïmplementeerd.



Beeld: eenproentclub

Mariken Gaanderse over Open for Change

Een van mijn favoriete quotes die de kern van Open for Change raakt is van Kevin Kelly: "We have to get better in believing the impossible". Kelly is een van de oprichters van Wired, het Amerikaanse tijdschrift dat schrijft over hoe technologie onze samenleving in al haar aspecten beïnvloedt. Voor ontwikkelingssamenwerking biedt de toepassing van webinnovaties en sociale technologie ongekende mogelijkheden. Het verandert het spectrum in een enorm rap tempo. Wat gisteren nog science fiction leek, gebeurt nu.

Sociale technologie stelt ons in staat om onszelf en onze activiteiten op een nieuwe manier te organiseren. Het verandert de manier waarop we samenwerken, creëren, leren en mobiliseren. Door transparantie en openheid ontstaan er nieuwe vormen van (politieke) participatie en maatschappelijke betrokkenheid.

Een recent voorbeeld hiervan is de nieuwe manier van hulpverlening rondom orkaan Sandy. Google heeft een interactieve en realtime crisiskaart opgesteld waarbij onder andere de weersituatie, de vluchtroutes en noodopvang in kaart werden gebracht, waarin YouTube-filmpjes werden geüpload en lokale emergency-Twitteroproepen realtime werden weergegeven.

Mensen zonder internet of elektriciteit ontvingen crisistweets via hun mobiele telefoon. In andere crisisgebieden, zoals na de aardbeving in Haiti en tijdens de burgeroorlog in Syrië, zijn soortgelijke kaarten ontwikkeld. Mede dankzij dit soort veranderingen kunnen hulporganisaties sneller, efficiënter en effectiever werken.

Open for Change brengt verschillende partijen samen om ideeën en best practices uit te wisselen. We willen samen op zoek gaan naar nieuwe mogelijkheden en samen nieuwe tools en diensten op het gebied van 'open development' ontwikkelen en stimuleren. Open data en open knowledge spelen hierin een centrale rol.

Dit is een spannende zoektocht waarbij op veel vragen nog geen helder antwoord is. Duidelijk is wel dat de weg die we zijn ingeslagen onomkeerbaar is. Open data hebben de ontwikkelingssector definitief veranderd. Oftewel: 'Another world is not just possible, it's happening'.

Transparency

Yannick du Pont over tranSPARKency

In maart 2012 was Spark de eerste Nederlandse non-gouvernementele organisatie (NGO) die de standaarden van het International Aid Transparency Initiative (IATI) had geïmplementeerd. Voor ons was dat geen koerswijziging. Al veel eerder zijn we gestart met het publiceren van allerlei detailinformatie over de projecten die we uitvoeren in andere landen en over onze eigen organisatie. Op onze site is te vinden hoe hoog mijn salaris is. Ook zijn mijn declaraties er terug te vinden. Daarmee gaan we veel verder dan de IATI voorschrijft. Ons doel is om de meest transparante NGO in Europa te zijn. Voor dit streven hebben we de naam tranSPARKency bedacht.

Door transparant te zijn bieden we onze donors een controle-instrument. Ook de ontvangers, degenen die wij ondersteunen, hebben er recht op om te weten hoe wij omgaan met de ons toevertrouwde middelen. Daarnaast is transparantie een middel om mensen mee te laten denken met de manier waarop wij onze inkopen doen. Doen wij zaken met de goedkoopste leveranciers? In al onze contracten is opgenomen dat informatie, dus ook van leveranciers, wordt gepubliceerd op onze site. Daar maakt niemand een probleem van.

Juist voor een sector als de ontwikkelingssamenwerking is het belangrijk om belanghebbenden te tonen dat er geen geld aan de strijkstok blijft hangen en dat middelen effectief worden ingezet. Daarbij zijn twee vragen belangrijk: wat heeft het gekost en wat hebben we ermee bereikt? Wij beperken ons dan ook niet tot het verschaffen van inzicht over onze uitgaven. TranSPARKency is ook bedoeld om te laten zien wat het bijvoorbeeld kost om een baan in Soedan of Liberia te creëren. Door hier expliciet bij stil te staan kunnen we als organisatie weer leren. Het ene project loopt nu eenmaal beter dan het andere. Dankzij volledige transparantie kunnen bovendien anderen ook hun voordeel doen met onze ervaringen.

Te vaak worden nog drogredenen gebruikt om niet volledig transparant te zijn. Op de lange termijn komt dat de ontwikkelingssector niet ten goede. Het is mooi dat een land als het Verenigd Koninkrijk het voortouw heeft genomen om implementatie van de IATI-standaarden voor alle NGO's verplicht te stellen.



Beeld: eeprocentclub

Anna Chojnacka over de 1%CLUB

We zijn de eerste generatie die de kennis en middelen in handen heeft om op wereldschaal met elkaar samen te werken. Als we met z'n allen een online encyclopedie (Wikipedia) kunnen schrijven, dan moeten we ook in staat zijn om met z'n allen armoede op te lossen! Vanuit dat uitgangspunt wil de 1%CLUB een voorloper zijn op het gebied van Internationale Samenwerking 2.0. Op een innovatieve manier samenwerken bij het bestrijden van armoede dus. Met inzet van alle mogelijkheden die onlinecommunicatiemiddelen ons bieden.

In de kern is de 1%CLUB een crowdfunding- en crowdsourcingplatform dat mensen met slimme ideeën in ontwikkelingslanden verbindt met mensen, geld en kennis over de hele wereld. We hoeven niet altijd meer fysiek op locatie aanwezig te zijn om kennis over te dragen. En we kunnen mensen veel directer dan voorheen mee laten kijken met de projecten die we elders in de wereld uitvoeren.

We hebben het dan over duurzame projecten die de zelfredzaamheid van individuen stimuleren en de levensstandaard verhogen. De projecten zijn kleinschalig en leveren een duurzame bijdrage aan het verbeteren van de lokale levensomstandigheden. Mensen die willen bijdragen

aan de projecten noemen we 1%LEDEN. Zij beslissen aan de hand van de online projectvoorstellen voor welke projecten ze hun 1% inkomen, tijd, kennis of vaardigheden willen inzetten. Door middel van blogs, foto's, filmpjes en Google Maps kunnen ze online de voortgang van hun project volgen.

We stellen mensen in staat om de projecten als het ware te beleven en ook om vrienden, familie en collega's te mobiliseren om hun 1% te geven aan 'hun project'. Daarmee maken we optimaal gebruik van de mogelijkheden van de genetwerkte samenleving.

Wij van de 1%CLUB geloven dat je pas écht rijk bent als je één procent kunt delen. De 1%CLUB gaat over macht en onmacht. We leven in een wereld waar de economische middelen zeer ongelijk verdeeld zijn. Allemaal afzonderlijk kunnen we er in ieder geval voor zorgen dat een deel van onze middelen daar terecht komt waar ze het nuttigst zijn!

THEMA 11: VEILIGHEID & PRIVACY

Het Infopunt Veiligheid heeft op zijn site een overzicht van alle denkbare apps die gerelateerd zijn aan het thema veiligheid. In de categorie leefbaarheid scoort Verbeterdebuurt hoog. Daarnaast zijn er apps in de categorieën opsporing, handhaving, hulpverlening, zelfredzaamheid en giftige stoffen. Apps die ondersteunend zijn in noodsituaties of die u de gelegenheid geven om anderen te informeren.



De ontwikkelaar van de app Makkie klauwe maakte een mash-up van verschillende data-bronnen, waaronder die van Verbeterdebuurt, maar niet met als doel om de leefbaarheid te vergroten. Afgezien van het feit dat apps voor heel veel verschillende doelen en dus ook voor minder nobele doelen kunnen worden ontwikkeld, zijn we ons niet bewust van de data die we via apps achterlaten.

Wat gebeurt er met die data? En hoe worden die data door de appaanbieder weer beveiligd tegen onrechtmatig gebruik door derden? Met deze vragen in het achterhoofd heeft Waag Society voor het project Nederland Opent Data de Shared Data Store ontwikkeld. Een systeem dat de gebruiker van een toepassing in staat stelt om selectief informatie te delen.

Welke informatie we willen delen is afhankelijk van de context. Vaak is er een spanningsveld tussen veiligheid en privacy. Niet alle informatie wilt u zomaar delen, bijvoorbeeld waardevolle bezittingen in uw huis zijn opgeslagen. In geval van brand is het echter zaak dat de brandweer hierover wel geïnformeerd wordt. De HuisKluis is een initiatief om alle data die te relateren is aan een woning te laten beheren door de bewoner. Bij een verhuizing wordt het beheer overgedragen aan de nieuwe bewoner.

Met de toename aan data worden opslag en beheer steeds belangrijker. De kosten hiervan en het energieverbruik kwamen al eerder aan de orde. Eigendom van data is een ander aspect. Alle commotie rondom het landelijk elektronisch patiëntendossier maakt duidelijk dat eigendom van data en wie toestemming kan geven tot het gebruik van die data geen eenduidig verhaal is. Ook als het gaat om uw digitale identiteit zijn er nog veel losse eindjes. Een account aanmaken op een van de sociale netwerken of een e-mailadres aanmaken is zo gedaan en u hoeft zich op geen enkele manier te identificeren. Dat betekent ook dat een ander eenvoudig gebruik kan maken van uw naam. Het papieren paspoort, dat overigens eigendom is van de staat en waar ooit een parlementaire enquête aan gewijd is, kent een digitale variant in de vorm van DigiD. Maar dat is slechts te gebruiken voor een beperkt aantal diensten.



Beeld: West Midlands police

Bram Fritz over **Makkie klauwe**

Toen ik, Simone en Guus voor onze studie de opdracht kregen om een app te ontwikkelen, met de door de gemeente Amsterdam vrijgegeven datasets, wisten we meteen dat we iets opvallends wilden doen. Er worden hele mooie en bruikbare dingen gedaan met open data, maar er zit ook een keerzijde aan.

Om die keerzijde te benadrukken heb ik een app voor dieven gemaakt. 'Makkie klauwe' is Bargoens, oud-Amsterdamse dieventaal voor 'makkelijk te stelen'. De app toont een locatie in Amsterdam waar je als dief het beste terecht kunt om bijvoorbeeld een fiets of auto te stelen. De app combineert namelijk verschillende datasets. Dat zijn data over het gemiddelde besteedbare inkomen per buurt, over aangiften van diefstal van specifieke objecten en data over gemelde problemen door buurtbewoners. Met 'Makkie klauwe' wil ik discussie uitlokken over de rol van open data in onze samenleving. De app benadrukt vooral dat open data ook beschikbaar zijn voor mensen die er minder correcte dingen mee willen doen, ook als de intentie van een databron compleet anders is (zoals de databron verbeterdebuurt.nl).

Bij de presentatie van 'Makkie klauwe' bij Apps for Amsterdam had ik de lachers op mijn hand.

Een app voor dieven is natuurlijk iets onverwachts. Uiteindelijk won ik met de antiveiligheidapp in de categorie veiligheid. Daar ben ik behoorlijk trots op. Voor mij was dat een mooie afsluiting van mijn opleiding Communicatie & Multimedia aan de Hogeschool van Amsterdam. Inmiddels volg ik de opleiding Grafisch Ontwerpen aan de Willem de Kooning Academie in Rotterdam.

Op mijn afgeronde opleiding heb ik mezelf op het creatieve vlak ontwikkeld. Vooral heb ik veel geleerd over interactieontwerp en gebruikersonderzoek. De komende jaren ga ik mij verdiepen in het grafisch vormgeven van digitale producten. Ik geloof dat daar nog veel te winnen valt.



Bereit: Wang Society

Tom Demeyer over Shared Data Store

Kun je erop vertrouwen dat de bedrijven achter webwinkels en applicaties veilig met data omgaan? Dat niet ineens inloggegevens en creditcardinformatie op straat liggen? Als gebruiker of ontwikkelaar heb je meestal geen keuze als het om je data gaat. Daarom hebben wij een oplossing gebouwd die ontwikkelaars en burgers perspectief biedt.

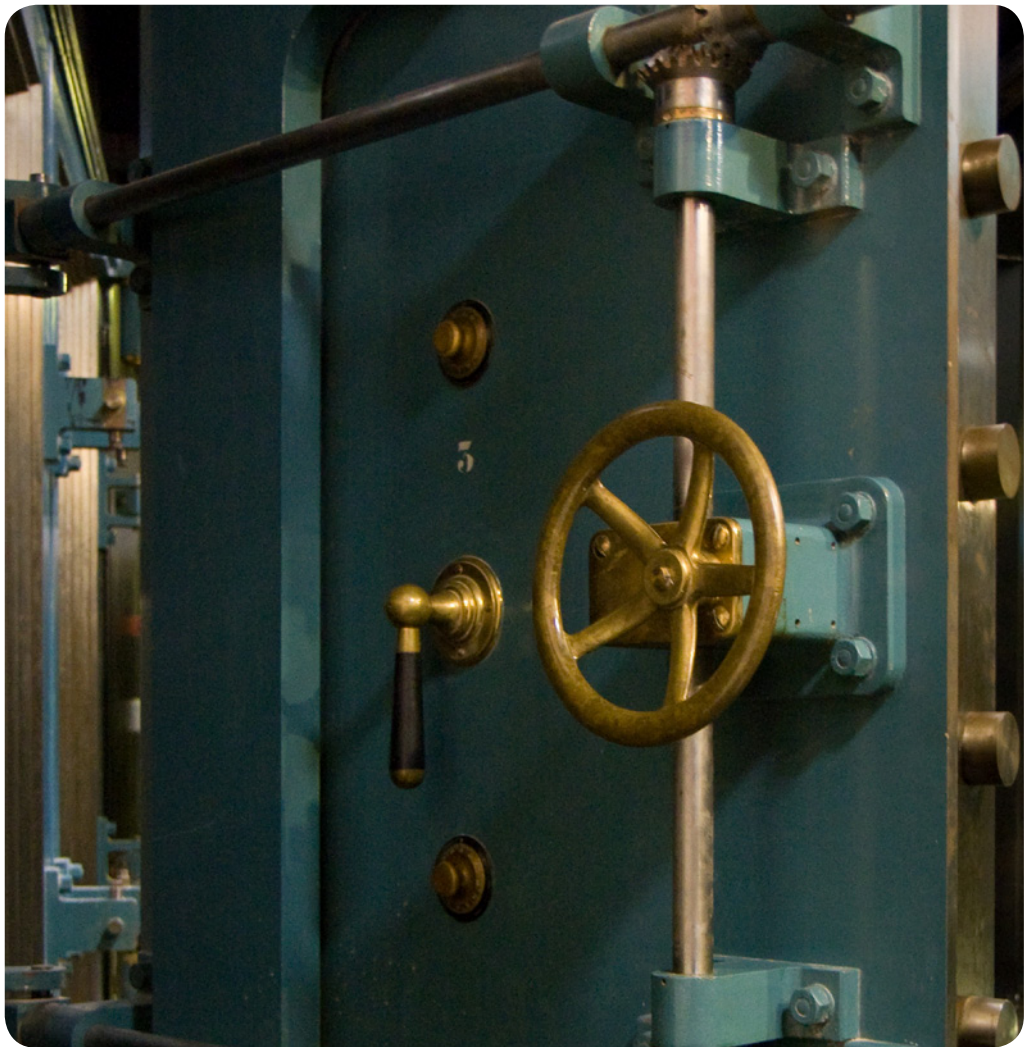
In het kader van het project Nederland Opent Data ontwikkelden Taco van Dijk en ik de 'shared data store' (SDS). De SDS is een (web-)service voor persoonlijke opslag van gegevens; een systeem dat gebruikers in staat stelt om selectief informatie te delen, waarbij ze de controle houden over hun eigen data. Sommige informatie wil je misschien als open data vrijgeven, andere niet. Je installeert een app en sluit een contract met de ontwikkelaar waarin je akkoord gaat met de voorwaarden. Zo gaan we uit van de gebruiker (vendor relationship management) in plaats van de verkoper (customer relationship management).

Wij hebben SDS gemaakt voor ontwikkelaars die toepassingen maken en/of webwinkels bouwen. Neem bijvoorbeeld een taxi-app. Je belt de taxi die de beste beoordelingen heeft. Alle gebruikers geven automatisch informatie door over deze

taxi, de service, de prijs etc. De taxi-app houdt daarnaast gegevens bij over de gemaakte ritten voor bijvoorbeeld facturering. Dit voorbeeld laat zien dat een eenvoudige app zowel data genereert die interessant zijn voor een breed publiek als data die een gebruiker niet noodzakelijkerwijs wil delen.

Wij bieden met SDS een API aan die het voor ontwikkelaars makkelijker maakt om slimme applicaties te maken die private en publieke gegevens combineren of juist scheiden; dit heeft voordelen voor zowel de gebruiker als de ontwikkelaar.

De SDS zou de standaard moeten worden als het gaat om dataopslag, het is een open systeem waarvan iedereen kan zien hoe het werkt. Wij bouwen momenteel aan een social travelling app voor het project City SDK, die gebruik zal maken van de Shared Data Store.



Beeld: Marcel Oosterwijk

Paul Francissen over De HuisKluis

Mijn huis weet alles. Hoe zijn straat er vroeger uitzag. Wie er ooit woonden. Wie de architect was en wat het oorspronkelijke ontwerp. Al die informatie is ergens opgeborgen. In archieven van anderen. Maar straks weet mijn huis waar het staat. Hij kent dan bijvoorbeeld ook zijn WOZ-waarde, energieverbruik, alle vergunningsaanvragen en het bestemmingsplan. Dit staat op het web en mijn huis wordt daaraan gelinkt.

Mijn huis weet dan ook wanneer ik een omgevingsvergunning nodig heb. En hoeveel zonne-energie mijn dak kan opwekken. Hij kent de vuilophaaltijden. Hij weet ook welke foto's van hem op Flickr staan. En dat hij een rijksmonument is en wat daarover op Wikipedia staat. Hij weet wat de laatste renovatie kostte, waar de ondergrondse leidingen liggen en zelfs wie de producent is van de ramen en deuren.

In de toekomst weet mijn huis dus vrijwel alles over zichzelf. En ik bepaal wie dat mag inzien! Bij brand informeer ik de brandweer over de plek van mijn waardevolle spullen en hoeveel mensen er wonen. Mijn beveiligingsbedrijf laat ik weten wanneer ik op vakantie ben. Mijn verzekeraar geef ik toegang tot foto's van mijn inboedel. Mijn aannemer laat ik weten waar de leidingen liggen. En als ik mijn huis verkoop, bied ik een compleet woondossier aan de potentiële kopers.

Hoe dit werkt? Via De HuisKluis. Die verzamelt data op het web over mijn huis en legt unieke koppelingen, zodat de informatie herbruikbaar wordt. Ook haalt hij informatie uit mijn eigen administratie, zoals facturen en foto's. Straks heeft elk huis zijn eigen HuisKluis: een slim geheugen, beheerd door de bewoner.

Mijn idee voor De HuisKluis wordt uitgewerkt binnen de Landelijke Pilot Linked Open Data (LOD), samen met Royal Haskoning DHV, Arcadis, Geonovum en anderen. De pilot draagt bij aan uniforme ontsluiting van overheidsinformatie. Onder andere met een gemeenschappelijk referentiekader voor het toegankelijk maken van overheidsregistraties. Het ontbreken van zo'n referentiekader kan drempels opwerpen voor overheden om open data te publiceren. De pilot gaat aan de slag met een integrale aanpak voor concrete toepassingen.

THEMA 12: COLLABORATIVE PLATFORMS

We zijn steeds beter in staat om samenwerking te initiëren en te realiseren buiten formele organisaties om en de grenzen tussen organisatie en gemeenschap worden vloeibaarder. Als we de overheid zien als een mechanisme voor collectieve actie dan moeten we onszelf continu de vraag stellen welke mogelijkheden ons ter beschikking staan om die collectieve actie het beste vorm te geven.



In acute noodsituaties zoals na de aardbeving in Haïti en recentelijk na de orkaan Sandy zien we mechanismen voor collectieve actie in werking treden die 10 jaar geleden onmogelijk waren. Collectieve actie bij brandbestrijding was ooit de normaalste zaak van de wereld: we pakten onze emmers in geval van brand. Nu hebben we daar, om redenen die ik in hoofdstuk 5 uiteenzette, een aparte brandweerorganisatie voor. Die brandweer beschikt over eigen apparatuur maar heeft veel baat bij allerlei opensource-applicaties die haar helpen om de informatievoorziening te verbeteren.

Een bekend voorbeeld van een platform dat ons in staat stelt om snel en makkelijk samen te werken is Google Drive. De term platform wordt vaak gebruikt in relatie tot samenwerking in de digitale wereld. Digitalisering in de vorm van 3D-printen maakt het mogelijk om in de fysieke wereld meer te doen, zonder dat daarvoor professionele organisaties nodig zijn.

Een mooi verhaal is het FabLab in Amersfoort dat startte met de aanschaf van een machine die de initiatiefnemers in staat stelde om zelf weer andere machines te bouwen. Knelpunten rondom huisvesting en beheer werden opgelost door degenen die de werkplaats ter beschikking hebben gesteld en die begeleiding en ondersteuning bieden, buiten de openingsuren

vrije toegang tot het lab te geven. Een vorm van ruilhandel dus. En een mooi voorbeeld van hoe de eigendoms-economie wordt vervangen door een toegangseconomie.

Er is geen plek waar vraag en aanbod elkaar zo snel weten te vinden als internet. Booking.com heeft als platform een bijna onaantastbare positie weten te verwerven als het gaat om het boeken van hotelovernachtingen, maar Airbnb is de absolute koning als het gaat om vraag en aanbod van particuliere overnachtingsmogelijkheden. Een groeiende groep van mensen is dus bereid toegang te geven tot zijn of haar huis. Wat voor huizen kan, kan ook voor onderlinge hulp en zorg.

Sites waarop vraag en aanbod van onderlinge diensten worden aangeboden zijn niet nieuw. Wel nieuw is dat er soms gewerkt wordt met alternatieve rekeneenheden, lokale muntsoorten die gebruikt kunnen worden om te betalen voor de verleende hulp en zorg. Als dit een mogelijke toekomst is, wat is dan de rol van de overheid?



Beeld: Brandweer Venlo

Robert Lievers over Open Source Brandweer Friesland

Als brandweer hebben we vooral behoefte aan geo-informatie: informatie over bijvoorbeeld de exacte locatie van een gebouw. Bij Brandweer Friesland maken we hiervoor gebruik van open source software. OpenStreetMap is waarschijnlijk de bekendste vorm van open source geodienstverlening omdat het is ingezet na de aardbeving in Haïti. Het project OpenStreetMap heeft als doel vrij beschikbare en vrij bewerkbare landkaarten te maken. Iedereen kan hieraan meewerken. Het invoeren en aanpassen van de informatie steunt volledig op vrijwilligers, vergelijk het met Wikipedia. Als het gaat om geo-informatie, dan gebruik we bij de brandweer ook open source toepassingen als Mapwindows, GIS, QGIS, Geoserver, GDAL, Openlayers en Geoserver, PHP, Java en Apache. Dit rijtje geeft aan dat er inmiddels veel beschikbaar is.

Kostenoverwegingen spelen een rol bij het gebruik van open source software. Maar functionaliteit is nog belangrijker. Doordat onze software open source is kunnen we ook veel makkelijker oplossingen implementeren waarbij we data van lokale brandweerkorpsen, gemeenten en andere overheden combineren.

Op basis van een realtime analyse van beschikbare informatie kunnen we brandweerlieden

onderweg informeren over de beste manier om calamiteiten te benaderen. Juist door open source software te gebruiken zijn we flexibeler in het implementeren van nieuwe oplossingen. Binnen onze organisatie gebruiken we open source by default. Al onze software is daar waar mogelijk gebaseerd op open source. Deze software draait bovendien op Linuxservers.

De vlucht die open data heeft genomen, is voor ons een enorm waardevolle ontwikkeling. Dat de informatie vanuit de Basisregistraties Adressen en Gebouwen nu als open data beschikbaar is, geeft veel nieuwe mogelijkheden. Zo hebben we nu direct actuele informatie ter beschikking over de contouren van gebouwen. Veel mensen zullen het zich niet realiseren, maar 90 procent van onze tijd gaat op aan het verzamelen van informatie over hoe we branden het beste kunnen benaderen en bestrijden. Veiligheid van mensen, mogelijke slachtoffers en het brandweerpersoneel zelf, staat immers voorop. Hoe actueler en vollediger onze informatie, hoe meer we die veiligheid kunnen waarborgen. Flexibiliteit en gebruiksgemak zijn daarbij erg belangrijk: de brandweer moet snel en eenvoudig relevante data kunnen verkrijgen.



Beeld: Harmen Zip

Harmen Zijp over FabLab Amersfoort

De meeste fablabs in de wereld worden opgericht en financieel ondersteund door grote instituties. Wij hebben FabLab Amersfoort opgericht in zeven dagen met vier mensen en ongeveer 5.000 euro. We kwamen erachter dat er een lasersnijder van Chinese makelij te koop was voor 3.000 euro, die ons in staat stelde om de andere machines zelf te bouwen. Dat is een bedrag dat nog met een paar mensen bijeen te brengen is.

Het doel van een fablab is om mensen toegang te geven tot allerlei digitaal gereedschap, waar ze thuis normaal gesproken niet over beschikken. Zo beschikt het FabLab Amersfoort over onder andere een 3D-printer. Ook hebben we een Mantis, een kleine computergestuurde 3D-frees die je redelijk goedkoop zelf kan maken. Wij hebben er eentje voor onszelf gemaakt die je nu bij ons kunt gebruiken. Onze missie is om uitvindingen en innovatie door computergestuurde gereedschappen binnen het bereik van individuen te brengen. Iedereen mag het FabLab gebruiken om (bijna) alles te maken. Dat kunnen uitvindingen zijn waar niemand of juist de hele wereld op zit te wachten.

Het werkt allemaal heel eenvoudig. We zijn elke dinsdag van 10 tot 22 uur open. Bij binnenkomst betaalt iedere bezoeker 50 euro contant. Bij

vertrek wordt de balans opgemaakt. Bezoekers die hun ontwerp of opgedane kennis en vaardigheden hebben gedeeld, of iets anders voor het FabLab terug hebben gedaan, kunnen het bedrag weer terugkrijgen. Delen gaat bijvoorbeeld door het schrijven van een FabPublicatie, te helpen met klussen of iets anders nuttigs te doen. Wie daar geen zin in heeft of tijd tekort komt, draagt dus financieel bij, bijvoorbeeld aan het onderhoud of de aanschaf van nieuwe machines.

We zijn bezig om de oude fabriek waar ons FabLab zich bevindt in z'n geheel van de gemeente te kopen en daar een 'grassroots-universiteit' te vestigen. Het idee is om als coöperatie van zelfstandige onderzoekers (kunstenaars, wetenschappers, uitvinders) gezamenlijk een ensemble van open werkplaatsen, laboratoria en publieke ruimtes te beheren. Zo willen we een duurzame kimplek voor kwetsbaar onderzoek inrichten, die zich onafhankelijk van politiek of economie kan handhaven.



Beeld: Charlie Waterhouse

Frido Kraanen over WeHelpen

Aan WeHelpen ligt een onderzoek ten grondslag dat ik als directeur Coöperatie bij PGGM in 2010 heb laten uitvoeren door Wageningen Universiteit onder de naam Zorgflorijnen. In gesprekken met leden bleek dat zij zich zorgen maken over wat er gebeurt als de overheid zich steeds meer terugtrekt en collectieve zorgarrangementen dreigen te verdwijnen. In Japan worden lokale muntsystemen gebruikt om sociaal kapitaal te bevorderen. De vraag was simpel: kan dat ook in Nederland werken? We bleken als PGGM niet de enige partij te zijn die zich deze vraag stelde. Andere organisaties als Rabobank en CZ Verzekeringen hielden zich met dezelfde vraagstukken bezig.

Naar aanleiding van het onderzoek Zorgflorijnen hebben we workshops georganiseerd. Met de genoemde organisaties als deelnemers maar ook met kleinere organisaties als Waag Society en Qoin. Ook hebben we mensen uitgenodigd waarvan we wisten dat ze zich op persoonlijke titel met het onderwerp complementair geld bezighielden. Zo was Bernard Lietaer betrokken, auteur van het in 2001 verschenen 'Het Geld van de Toekomst'. Lietaer is oud-medewerker van de Nationale Bank van België en is als hoogleraar en onderzoeker voor universiteiten in zowel België als de Verenigde Staten werkzaam geweest. Al

vóór de crisis bestond er dus serieuze belangstelling voor het onderwerp complementair geld.

Tijdens de workshops ontstond de gedachte dat de naam Zorgflorijnen, met daarin de verwijzing naar geld, niet de lading dekt van wat we met z'n allen nastreefden. De omhoog gestoken duimpjes op sociale netwerken zijn een voorbeeld dat reputatie en waardering van anderen minstens zo belangrijk zijn. Daarbij komt dat het niet alleen om zorg gaat, maar vaak ook andere vormen van hulp of ondersteuning.

Ook zeer belangrijk is om mensen de kans te geven iets terug te doen voor de hulp die ze ontvangen. We realiseren ons vaak onvoldoende dat om hulp vragen niet altijd makkelijk is. Met WeHelpen bieden we een marktplaats voor mensen om onderling zorg en hulp te vinden en te bieden. De hulp wordt beloond met credits die mensen kunnen doneren aan anderen of zelf kunnen besteden. Wat we eigenlijk doen, is mensen helpen elkaar te helpen!



Beeld: Alper Ovgün

Mellouki Cadat over de Makkie

Ik ben een actief lid van de Makassarplein Community, een samenwerkingsverband van bewoners en organisaties in de Makassarpleinbuurt in Amsterdam. Samen met andere organisaties hebben we ons ervoor ingezet om de Makkie in onze buurt te introduceren, een programma waarin mensen beloond worden als ze elkaar helpen. Door elkaar te helpen, word je beloond met Makkes die je kunt verzilveren. Zo krijg je met een Makkie twee euro korting op tien euro boodschappen bij de Albert Heijn in onze buurt. Maar je kunt Makkies ook gebruiken om toegang te krijgen tot het zwembad of de bioscoop.

Via de site www.makkie.cc is te zien wie hulp vraagt of hulp aanbiedt. Daarbij wordt door de mensen onderling een beloning in Makkies afgesproken. Er zijn ook instellingen en organisaties waar je Makkies kunt verdienen. Heb je Makkies gespaard maar wil je ze niet verzilveren of inzetten voor een eigen hulpvraag dan kun je Makkies doneren aan het Makkie Fonds. Het Makkie Fonds verdeelt de Makkies onder mensen die hulp nodig hebben.

Qoin, een organisatie die community currencies ontwerpt en ontwikkelt, is een van de trekkers van het initiatief. Op hun website vind je veel voorbeelden terug van initiatieven die elders

gelanceerd zijn. Zo is er de Brixton pound in de Londense wijk Brixton en de Bristol pound in de stad Bristol. Ambtenaren van Brixton en Bristol krijgen een deel van hun salaris in deze community currencies uitbetaald en ook lokale belastingen kunnen met de currency betaald worden. De burgemeester van Bristol laat zijn hele salaris uitbetalen in Bristol pounds.

Met de Makkie willen we de verbondenheid in en met de buurt versterken. Dat doen we dus door aan het werk te gaan met en voor elkaar: zoals tuinen opknappen en boodschappen doen voor ouderen. We werken met papieren Makkies maar ook met digitale rekeningen. Net als bij een bank. Maar met een belangrijk verschil: de Makkie kent geen rente. De Makkie heeft alleen waarde als je hem blijft uitgeven. Verzilveren voor bijvoorbeeld boodschappen mag, maar dan gaat hij uit de rolatie. De grootste waarde heeft de Makkie als hij blijvend gebruikt wordt voor het belonen van onderlinge hulp.



Beeld: José Carlos Cortizo Pérez

Carlien Roodink over Nederland Opent Data

“De toekomst moet je niet voorspellen, maar mogelijk maken”, schreef Antoine de Saint-Exupéry.

We zijn het project Nederland Opent Data begonnen met de doelstelling dat we datasets van overheden en bedrijven ter beschikking wilden stellen aan MKB-bedrijven, op een zodanige manier dat de kosten voor het ter beschikking stellen tot een minimum beperkt zouden blijven. We wilden het mogelijk maken dat anderen hun creativiteit zouden loslaten op de enorme hoeveelheid data die er in onze networked information economy wordt verzameld en daarmee nieuwe diensten zouden ontwikkelen. We wilden niet bepalen wat er ontwikkeld zou worden maar een platform bieden voor die ontwikkeling. De oorspronkelijke naam van het project Virtual Creative Collaboration Platform gaf uiting aan deze ambitie.

Tussen het moment dat de initiatiefnemers voor het eerst bijeenkwamen en het formele einde van het project ultimo 2012 zijn zo'n vijf jaar verstreken. Een turbulente periode, gekenmerkt door de krediet- en schuldencrisis. De financiële sector verkeert in zwaar weer en het consumentenvertrouwen daalt. Een periode ook waarin duidelijk is geworden dat de overheid moet be-

zuinigen en daarom een beroep doet op nieuwe gemeenschapszin en communityvorming om onderlinge hulp en zorg te realiseren. Parallel hieraan zien we een samenleving die digitaler wordt: de groei van smartphones en de groei van gebruikers van sociale netwerken is enorm.

De uitgangspunten 'toegang geven tot' en 'het delen van' vinden we overal terug. Linux is een voorbeeld van open source software, gebouwd door een online community van vrijwilligers. Een voorbeeld dat aantoont dat “labor can often be organized more efficiently in the context of community than in the context of a corporation”, zoals Jeff Howe schrijft in zijn boek 'Crowdsourcing'. Maar ook Apple paste het principe van 'toegang geven tot' toe en bouwde met de iPhone een framework waarop derden applicaties konden ontwikkelen. Na de introductie werden in anderhalf jaar tijd meer dan 100.000 apps gebouwd.

Zou het mogelijk zijn om de overheid een platform te laten zijn? Een platform dat mensen binnen en buiten de overheid toestaat te innoveren? Tim O'Reilly beantwoordt die vragen in 'Open Government, Collaboration, Transparency en Participation in Practice'. Een aanrader voor degenen die meer willen lezen over open data...

NAWOORD

En dan is het project afgelopen. Tussen de restanten van de afscheidsborrel zitten de partners na te kaarten. Wat heeft het allemaal opgeleverd? En hoe gaat het verder? Het gevoel overheerst dat er nog meer in zit. Dat het anders kan en dat het anders moet.

0010
0 0100
10 1100
NEDERLAND
OPENT000
DATA0001
100010001
000 01

Meer kansen voor ondernemers en meer mogelijkheden voor praktische toepassingen. Maar ook het gevoel dat wij het zelf anders moeten aanpakken. Meer doen, minder praten. Geen subsidie, maar ondernemerschap. Denken vanuit de mens, niet vanuit de data.

En zo wordt er besloten om te kijken of we als groep van organisaties een product of dienst kunnen ontwerpen waarmee we de markt op kunnen. Een dienst die alleen kan ontstaan wanneer de unieke kennis en kunde van elke partner met elkaar gecombineerd wordt. Een dienst die ontworpen is vanuit de gedachte dat een klant een probleem echt opgelost wil zien en waarin open data een onderdeel van de oplossing is.

Het afgelopen jaar hebben we workshops gehouden over opendata-initiatieven. Daarbij hebben we het Business Model Canvas van Osterwalder gebruikt. Nu maken we een businessmodel voor onze eigen toekomst. Wie worden onze klanten, wat is onze toegevoegde waarde en wat wordt onze propositie?

Op het moment van schrijven beginnen de contouren van onze nieuwe dienst zichtbaar te worden. Uit een lange lijst van potentiële klant-segmenten, zoals banken, media, midden- en kleinbedrijf, provincies en dergelijke, kiezen we

ervoor om ons eerst te richten op de middelgrote gemeentes in Nederland. Deze gemeentes staan voor belangrijke maatschappelijke uitdagingen. Zij hebben ervaring met innovatie, hebben een pragmatische instelling en staan open voor nieuwe manieren van werken.

We bieden ze een ideeënkas. Een nieuwe methode om de echte problemen binnen de gemeente te detecteren, open te analyseren en oplossingsrichtingen te ontwikkelen. Praktijkgericht, met echte betrokkenheid van burgers, bedrijven en instellingen. We bieden oplossingen waarbij alle beschikbare databronnen worden gebruikt. En een open, maar beschermende omgeving waarin een idee klein begint, groeit naarmate de tijd verstrijkt en goed wordt verzorgd. Net zoals een kas voor groente en fruit.

De komende periode zal onze dienst verder uitgewerkt worden. We willen heel helder hebben hoe het businessmodel van onze dienst eruit ziet, en welke rol elke partner gaat vervullen. En dan is iedereen van harte welkom voor een kijkje in de kas.

Het projectconsortium Nederland Opent Data
nederlandopentdata.nl

Bronnen

Anderson, Ch. (2009). 'Free, Hoe het Nieuwe Gratis de Markt Radicaal Verandert.' Nieuw Amsterdam

Benkler, Y. (2006). 'The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom.' Yale University Press

Benkler, Y. (2011). 'The Penguin and the Leviathan, How Cooperation Triumphs over Self-Interest.' Random House, New York

Ferguson, N. (2008). 'Het Succes van geld; een Financiële Geschiedenis van de Wereld.' Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen

Howe, J. (2008). 'Crowdsourcing: How the Power of the Crowd is Driving the Future of Business.' Random House, New York

Jarvis, J. (2009). 'Wat zou Google doen?' Mouria Amsterdam

Kreijveld, M. (2012). 'Samen Slimmer, Hoe de Wisdom of Crowds Onze Samenleving Zal Veranderen.' Stichting Toekomstbeeld der Techniek, Den Haag

Lathrop, D., Ruma, L. (2010). 'Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice.' O'Reilly Media

Lesger, C. (2001). 'De Opkomst van de Handel in Amsterdam ten tijde van de Opstand.' Uitgeverij Verloren

Lietaer, B. (2001). 'Het Geld van de Toekomst; een Nieuwe Visie op Welzijn, Werk en een Humanere Wereld.' Forum, Amsterdam

Nieuwkerk, M. Van, (2009). 'De Wisselbank, van Stadsbank tot Bank van de Wereld.' Sonsbeek Publishers

Ostenwalder, A., Pigneur, Y. (2009). 'Business Model Generatie.' Kluwer, Deventer

O'Reilly, T. (2009). 'Government as a Platform.' O'Reilly Media

Rushkoff, D. (2009). 'Life Inc., How the World Became a Corporation and How to Take it Back.' Random House, London

De kern van open data is het delen van of toegang geven tot data voor hergebruik door derden, zonder dat voorwaarden worden gesteld aan dat gebruik. Met open data wordt een bron van creativiteit en kennis aangeboord die zich ver buiten organisaties uitstrekt. De mogelijkheden van cocreatie, crowdsourcing en e-participatie zijn grenzeloos.

In dit boek laat Carlien Roodink ondernemers, ambtenaren en andere pioniers aan het woord in 50 inspirerende verhalen uit de praktijk. Daarnaast biedt zij een verfrissende kijk op het ontstaan van de instituties, zoals onze overheid en financiële instellingen, door ze in een historisch perspectief te plaatsen. De digitale samenleving heeft echter heel andere kenmerken dan de traditionele economie. Dit boek laat zien hoe de grenzen van deze instituties geopend worden door mensen, die in netwerken met elkaar verbonden zijn.

Carlien Roodink is actief voor het ICT Innovatie Platform Creatieve Industrie (IIP/Create), een nationale denktank op het gebied van creativiteit, technologie en entrepreneurship. IIP/Create is een van de partners in het projectconsortium Nederland Opent Data.



N E D E R L A N D
O P E N T
D A T A

